

VERITAS ET VITA

A BTA teológiai szakfolyóirata

2018

TARTALOM

3–19

Jézus Ószövetség értelmezése • *Balla Péter*

20–29

Az önfelmagasztalás, büszkeség kifejezései a Septuagintában
és teológiai implikációik • *Nemeshegyi-Horvát Anna*

30–44

Bán-Kiss Edit és az Újpesti zsinagóga kerítésén található
holokausz emlékmű bemutatása • *Marton Zsolt*

45–58

„Nagy jövő előtt állunk, bár romok között élünk” • *Bacsó Benjámin*

59–71

Az identitás-elemzés megkerülhetetlensége
a Kr. u. első század kortörténetének vizsgálatában • *Várady Endre*

72–81

A πιστεύετε ige konjugációs alakjának azonossága
a János 14,1 versben • *Papp Jonatán István*

82–90

Mi jellemzi a baptista fiatalokat
a 2016-os baptista ifjúságkutatás szerint? • *Bacsó Benjámin*

A Baptista Teológiai Akadémia Kutatóintézetének célkitűzése olyan kutatások inspirálása, melyekben a tudományos írásmagyarázatot a hermeneutika szabályai szerinti applikáció követi. Égető szükség korunkban is, hogy az isteni szándék teljesebb megértését annak gyakorlati megvalósulása kövesse „...a ti hitetek mellé ragasszatok jó cselekedetet, a jó cselekedet mellé tudományt...” (2Pt 1,5) A teológia tudományos művelése hozzásegít tehát ahhoz, hogy a posztmodern kor kihívásaira megszülessenek a keresztyén életgyakorlat válaszai.

Jelen kötet tanulmányai 2017 májusában megtartott Interdiszciplináris Teológiai Konferencia előadási anyagainak szerkesztett változata. Jól reprezentálja azt a törekvésünket, hogy az új oktatói generáció érdeklődési köre mennyire illeszkedik főiskolánk rektorának ezredfordulón megfogalmazott gondolatmenetéhez: a teológia interdiszciplináris jellegének tudatos műveléséhez. Jelen kötet kizárólag doktorandusz kutatóink munkáiból állítottuk össze, annak jelként, hogy tovább ösztönözzük elmélyült kutatásokra a fiatalabb nemzedéket.

A BTA Kutatóintézetének munkatársai az elmúlt évtizedben azon fáradoztak, hogy a Lélek inspirálta közös gondolkodásban összetalálkozhasson exegézisen munkálkodó teológus, történelem eseményeit tanulmányozó tanár és hallgató, ígét hirdető gyakorlati teológus/lelkigondozó és a missziót megvalósító Krisztus test tagjai.

Rectori salutem

Prof. Em. Dr. Veres Sándor Péter

Felelős szerkesztő: *Dr. Veres Sándor Péter*

Borító és tördelés: *Papp Szabolcs*

Szerkesztőség címe: 1068 Budapest, Benczúr u. 31.
Telefon: +36 (1) 342-7534, e-mail: kutatointezet@bta.hu

Kiadja: Baptista Teológiai Akadémia
Felelős kiadó: *Dr. Almási Tibor* rektor

Kiadó címe: 1068 Budapest, Benczúr u. 31.
Telefon: +36 (1) 342-7534, e-mail: bta@bta.hu

Megjelenik évente kétszer • Ára 1950 Ft

Előfizethető: BTA Gazdasági Hivatal, 1068 Budapest, Benczúr u. 31.
Megvásárolható: MBE Könyvesbolt, 1068 Budapest, Benczúr u. 31.

HU ISSN 2063-0565

Nyomda: Mátyus Bt.,
Felelős vezető: Mátyus Gyula
Minden jog fenntartva!

JÉZUS ÓSZÖVETSÉG ÉRTELMEZÉSE A „törvény és a próféták” értelmezési lehetőségei Máté evangéliuma alapján

BALLA PÉTER

BTA-tanársegéd, doktorandusz (DRHE)

BEVEZETÉS

Jézust sokan úgy emlegetik, mint reformert, aki változást akart hozni a nép életvezetésébe, vallásosságába, mindennapjaiba, és az igaz Istent megmutatni. Ő nem rabbik iskolájában tanulta, amit hirdetett, hanem a Mennyei Atyával volt kapcsolatban. A korabeli zsidó messiási váradalmak nem olyan messiási képet mutattak, mint amit Ő megtestesített. Sok farizeus Őt, és tanítványait antinomizmussal vádolta, hogy figyelmen kívül hagyják Mózes törvényét. Hogyan viszonyult Jézus az Ószövetségi iratokhoz? Mit jelent a „törvény és a próféták” szókapcsolat? Kutatásomban ezekre a kérdésekre keresem a választ.

Alaphipotézisem hogy a „törvény és a próféták” az akkori teljes Ószövetséget jelentette.

Feltevésemet több neves teológus is alátámassza.

„The phrase „the law and the prophets” was one way to say „Scripture” in Jesus’ time; law and the prophets were the Hebrew Scriptures’ two main parts, and they circulated on two separate scrolls.”¹

„It is noteworthy that he speaks not only of the Law, as do the traditional sayings he is working with, but also of the prophets.”²

„Kataluo suggests thinking of a fulfillment through Jesus’ obedient practice of the law, not a fulfillment of the promises of law and the prophets... But if Matthew is thinking here primarily of the *demands* of the prophetic command of mercy.”³

Ulrich Luz felveti a kezdeti problémát a Máté 5:17 értelmezésével kapcsolatban, miszerint a „betölteni” ige mire vonatkozik. Ha úgy kezeljük a „törvény és a próféták” szókapcsolatot, mint egységet, akkor az egész Ószövetségre kell gondolnunk. Ha szeparáljuk egymástól a két kifejezést, akkor meg kell vizsgálni, hogy a törvénynek való engedelmisségre kell gondolnunk, vagy a prófétai, messianisztikus ígéretek beteljesedésére.

IZAGÓGIKAI VIZSGÁLAT

Az első pont, amit ismertetek az egy rövid izagógikai vizsgálat, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy a szakaszt megértsük. Szó lesz a szerzőről, és az ő szóhasználatának sajátosságairól, Jézus írásmagyarázati módszereiről és a hallgatóság heterogenitásáról.

Egy kutatástörténeti áttekintéssel kezdeném, Dr. Bolyki János: Újszövetségi Etika című könyve alapján:

Jézus etikája nagyon régóta foglalkoztatja a teológusokat, egész az 1800-as évekig visszamehetünk, amikor David Friedrich Strauss rámutatott arra, hogy Jézus számára a törvény nem hordoz kultikus vagy ceremóniális vonásokat, hanem tisztán erkölcsnek marad meg.

Albert Schweizer (Jézus élete kutatástörténetéről írt munkájában 1906-ban) „interim etikának” nevezte Jézus etikáját, ami témán szempontjából később fontos lesz. Mindketten abból indultak ki, hogy Jézus a közeli végítélet váradalmában élt, s e rendkívüli korszakra rendkívüli erkölcsi mércét alkalmazott. Kérdés, hogy Jézus Hegyi beszédében elmondott etikáját örök érvényű etikaként vagy egy adott időszakra szóló etikaként kell értelelni.

A dialektikus újszövetségi teológiában Rudolf Bultmann egzisztenciális magyarázatot adott Jézus eszkhatológiai-etikai ígéhirdetésére. Szerinte ez az embert olyan végső döntésre készíteti, amin élete kiteljesedése vagy csődjé dől el. Az egzisztenciális etikai interpretációknak a mai irodalomban is vannak képviselői.

Günter Bornkamm arra mutatott rá, hogy Jézus azt a bölcsességi irodalomra jellemző törvénymagyarázatot követte, amely elkerülte a kazuisztikát és belső meggyőződésre épített.⁴

Jézus írásmagyarázati jellemvonásaiból, amelyet az elsőbb idézett könyv 5 pontban sűrít össze, hármat emelnék ki.

Jézus leginkább idézett Ószövetségi könyvei a Tórán kívül, Hóseás (Szeretet irgalmasság) és Ézsaiás (Messianisztikus ígéretek).

Jézus egyik írásmagyarázati módszere volt a rabbik által később általánosan használt –következtetés a kicsiről a nagyra. Ez a törvény jottáját tekintve később szintén fontos lesz.

Ki kell emelni Gerd Theissen véleménye alapján, hogy Jézusnál az írásmagyarázat nem cél, hanem eszköz, célja hogy az ószövetségi ígéretek be-

teljesedését bizonyítsa, ami küldetésében és munkájában valósult meg. Jellemző, hogy Jézus az írásból vett érveket használja, az új etikai elvek igazolására.⁵

Mik voltak a szerző, azaz Máté fogalmazásának jegyei?

Ezeket Ulrich Luz: Máté Jézustörténete című könyve alapján ismertetem.

Fontos szempont, ha Máté evangéliumát folyamatában végigolvassuk, hogy figyeljünk a kulcsszavakra, az ismétlésekre, az inklúziókra (amelyek bizonyos jelszavak vagy motívumok, melyek keretbe foglalnak egy szöveget, pl. a törvény és a próféták Máté 5:17-7:12).

Érdekes, hogy Máténál a törvény és a próféták kifejezés mit jelent. Ha Jézus betöltötte a törvényt és a prófétákat, akkor csak olyan pogánymisszióra lehet gondolni Máté elképzelése alapján, amelyikben a törvény iránti engedelmesség is benne van. Ez fontos sajátosság Máté pogánymissziójával kapcsolatosan. Máté beteljesedés formulái is az egyediségről árulkodnak.⁶

Dr. Bolyki János szerint Jézus megadja a Hegyi beszéd hermeneutikai kulcsait, miszerint a Törvény és a próféták tanítását nem érvényteleníti, hanem betölti. Magyarázata szerint Jézus nem azért jött, hogy érvényen kívül helyezze a Törvényt, hanem azért, hogy egy magasabb szinten, a törvényadó valódi szándékát ismerve, kiegészítse azzal, ami még hiányzott abból.⁷

Nem szabad elkerülni a hallgatóság milyenségének a vizsgálatát, hiszen ennek fényében új értelmet nyerhet a szakasz. Jézus a hegyi beszédben elsősorban a tanítványainak szól, de tanítását a sokaság is hallotta. Vizsgáljuk meg mi volt jellemző a korabeli zsidóság kegyességére.

Theissen szerint sok olyan vád érte az akkori zsidóság Tóra-tiszteletét, ami nem valós. Az ő cáfolatait ismeretem.

A törvény abszolutizálása: A törvény nem a szövetséget meghatározó erőt jelenti, mert Isten kiválasztása megelőzi a Törvényt.

– *Kazuisztika*: A törvényt kazuisztikus módon magyarázták s ezáltal Istennek az egész emberre vonatkozó igényét „szétdarabolták” s magát az embert kivonták Istennek ilyen igénye alól. Valójában a kazuisztika csak az újszövetségi kor utáni időkre jellemző, és ez sem akart mást, mint a törvényt a mindennapok gyakorlatára alkalmazni, megélhetővé tenni.

– *Jutalom-erkölcs*: A törvény iránti engedelmesség Isten jutalmazásával jár, de valójában a rabbinikus irodalomban elítélik a jutalmazást, mint az erkölcsös élet mozgatórugóját.

– *Formalizmus*: A törvényt úgy tekintették, mint kívülről kényszerített morál. Valójában a törvényt előbb megszerették, belátták értelmét és csak aztán vállalták az engedelmisséget, miután azonosultak vele.

– *Szenvedtek a törvénytől*: A törvényt sokan elviselhetetlen teherré tették. Valójában a zsidó kegyességre az a jellemző, hogy örültek a törvénynek.⁸

Fontos különbséget tenni a Tóra és a szóbeli hagyomány (Halakka) között. Úgy gondolták a hallaká már a Tórában van, de csak magyarázat segítségével lehet meghatározni, amint mondták: „kerítése a Tórának”. Jézus etikai tanításában egyes eltorzított pontokon „visszaalakította” (reformálta) a hallakát az eredeti Tóra-intenciókig.⁹

MÁTÉ 5:17 ÉRTELMEZÉSI LEHETŐSÉGEI

A következőkben a Máté 5:17 különböző értelmezési lehetőségeit fogom felsorolni. A problémát a „törvény és a próféták” kifejezés jelenti. Mit jelentett az, hogy Jézus betöltötte a törvényt és a prófétákat? A betöltés messianisztikus ígéretek beteljesedésére utal, vagy a törvénynek való engedelmességre, esetleg a törvény etikai kívánalmainak felülről való megemelésére? Ha a „törvény és a próféták” az akkor használt Ószövetséget jelenti, ahogy kezdeti hipotézisemben megfogalmaztam, akkor mind a kettőre gondolhatunk, vagy kell gondolnunk? Ezekre a kérdésekre keresem a választ a következő fejezetben.

Három kulcsszónak a vizsgálata következik: ez a három a „törvény és a próféták”, a betölteni és az eltörölni.

Frederick Dale Bruner Máté kommentárjában a pleroó igét a Qum héber ígéhez hasonlítja, ami feltámadást is jelent. Szerinte Jézus feltámasztotta az Írást, úgy ahogy Isten Őt. Szerinte Jézus szóhasználatában a „törvény és a próféták” az egy kifejezési lehetőség volt az akkori „Ószövetségre” amelynek két fő része volt, melyet elkülönítve tekintek össze.

Magyarázata szerint Jézus betöltötte a törvény követeléseit az engedelmissége által és azzal, hogy tanítása révén egy mélyebb értelmet szerzett annak.

Könyvében idézi Karl Barth közeli barátját Eduard Thurneysen-t, akinek tézise szerint a törvény még mindig érvényben van ránk nézve, de az, hogy ennek a betöltője maga Jézus Krisztus, az a Hegyi beszéd evangéliuma számunkra.

Bruner szerint a törvény már nem egy lesújtó kalapácsként funkcionál, hanem egy megtisztelő vörös szőnyegként. Bruner és Ulrich Luz is egyetért abban, hogy a „betölteni” egy kizárólagosan krisztológiai jelleget hordozó ige a Máté 5:17-ben.¹⁰

Kérdés, hogy melyik oldal a hangsúlyosabb Jézus „törvény és próféták” betöltésében? Az engedelmisség vagy a tanítás? A kontextuális analízis segíteni fog ennek megállapításában, de ezt a későbbiekben tárgyalom majd.

Eduard Schweizer Máté evangéliumáról szóló könyvében egy tipikusan Mátéra jellemző formulának nevezi „a törvény és a próféták” használatát, ami nem a Palesztinai Júdaizmusban keletkezett, hanem a görögül beszélő Júdaizmusban jelent meg. Schweizer egyértelműsíti, hogy Máté nem csak a törvényről beszél (Mózes 5 könyve) hanem a próféták írásairól is. Szerinte Jézus akkor teszi egyértelművé, hogy itt mire is gondol, amikor a Máté 7:12-ben meg-

ismétli, tudni illik az „arany szabályt” ezzel zárja. Ez a parancsolat magában foglalja az egész törvényt az utolsó vesszőig. Schweizer úgy értelmezi a betölteni kifejezést, hogy Jézusban valóra vált, amit a próféták jövendöltek. Benne elérhetővé vált, ami addig még csak meghirdetett volt. Benne és az Ő tanításában lett teljessé az, amit a próféták mondani akartak.

Szerinte a törvény és a próféták betöltése nem csak tanítást jelent, hanem annak cselekvését is. A „beölteni” ige „csinálni” jelentéssel megtalálható a Görög Júdaizmusban.¹¹

Szándékosan helyeztem harmadik helyre Ulrich Luz Máté kommentárjának a vizsgálatát, mert ez a legterjedelmesebb.

Luz szerint a pléroó ige két értelmezési síkja van, egyik, ha Jézus tanítására értjük, a másik pedig, ha Jézus történetére, cselekedeteire vonatkoztatjuk.

Ha az első síkon indulunk el, akkor a betölteni három dolgot jelenthet:

- Előhozni annak igazi értelmét, a teljes mondanivalóját megvilágítani
- Hozzáadni valamit, valami hiányzót hozzáadni
- Vagy ha a minőségbeli értelemre gondolunk, akkor tökéletessé tenni

Ha a második értelmezést vesszük alapul, akkor szintén három dologra gondolhatunk:

- Jézus megváltástörténetében teljesültek be a prófétai jövendölések
- Jézus életével és szolgálatával eleget tett a törvény követelésének az engedelmesség által

Jézus beteljesítette a törvényt és a prófétákat az Ő halálával és feltámadásával

Luz két problémára is rámutat. Az egyik, ha a szavak jelentéséből indulunk ki, más eredményre jutunk, mint ha a kontextust vizsgálánk, a másik pedig a beteljesedés kétértelműségének problematikája.

Kommentárjában a következőképp fogalmaz: „Ha a szavak jelentéséből indulunk ki, nagyon könnyen eljuthatunk oda, hogy a betöltés Jézus cselekedetei által valósult meg. A (katalüó) ige azt sejteti velünk, hogy a betöltés Jézus engedelmisségére értendő, nem a próféciák beteljesedésére, az antitézisek pedig Jézus tanítására vezetik a figyelmünket.”¹²

Itt térek rá primer kutatásom egyes elemeire, azaz a Máté 5:17 exegetikai vizsgálatára, azon belül is a nyelvi és kontextuális analízisre.

A Μη νομίσητε kezdet Luz szerint Máté betoldása. Szerinte ez nem tekinthető az antinomizmus vádjá elleni fellépésnek, mert akkor két hallgatóságról lenne szó, tehát nem polémiaának szánta Jézus.¹³

Schweizer szerint Jézus ezzel bemutatja, hogy nem teszi félre a törvényt. Visszatérve a Μη νομίσητε, azt jelenti, hogy ne gondoljátok. Itt Jézus elsősorban a tanítványainak szól, de tudjuk, hogy a hegyi beszédet a sokaság is hallotta. Alakilag ez egy Μη tiltószó + aoristos. A gondolni ige gyakran előfordul Máténál participiumi formában és praeteritum imperfectumban is. Véleményem

szerint itt az aoirsztosz pontualitását kell hangsúlyozni, pontosabban egy ingresszív aorisztosztra kell gondolni, miszerint a tanítványok ne kezdjenek el úgy gondolkodni, ahogy a Jézust antinomizmussal vádoló tábor. Ezzel védeni akarta saját tanítványai és hallgatóságát.

A törvény és a próféták: τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας

A szövegben a két főnevet az ἢ köti össze, ami Luz szerint nagyon hasonló a καὶ-hoz és csak a tagadás miatt nem καὶ szerepel¹⁴. Érdekes felvetés, hogy ha καὶ szerepelne névelő nélkül, akkor beszélhetnénk hendiadyoin szerkezetéről, ami azt jelenti, hogy egyet kettő által. Ez szerkezetileg egy még erősebb kapcsolatot mutatna, de mint az előzőkben ismertettem, a törvény és a próféták kifejezés egy tipikus idióma Máténál.

A πληρῶ és a καταλύω ige áll egymás mellett, mint két ellentétpár ἀλλὰ-val összekötve. A πληρῶ ige azt jelenti, hogy betölteni, ha egy egyszerű képpel akarunk élni, akkor egy félig töltött pohárba annyit tölni, hogy az tele legyen, kiegészíteni. Teljessé tenni, Latinul compleo.¹⁵

A πληρῶ ige 88 alkalommal fordul elő az Újszövetségben. Máté evangéliumában 13-szor.

3 kivétellel mindig prófécia beteljesedésére utal.

Egy alkalommal teljesen egyszerű értelemben a haláskor a háló megtelik.

A másik két eset ennél sokkal érdekesebb. A Máté 3:15-ben Jézus beme-rítésénél olvashatjuk, hogy „az illik hozzánk, hogy így töltsünk be minden igazságot.” Hangsúlyoznám, hogy itt nem törvényről, hanem az igazság betöltéséről van szó, ami az Isten rendjéhez, akaratahoz való igazodást jelenti.

A harmadik eset pedig a Máté 5:17 a vizsgált igénk. A könyv kontextusát vizsgálva arra hajlanánk, hogy a prófécia beteljesedésére gondoljunk, a közvetlen kontextust vizsgálva a törvény etikai vonatkozásainak megemlése juthat eszünkbe, a szó alapjelentése pedig mind a kettőt lehetővé teszi. Sok magyarázattal szemben, melyek Jézus engedelmességében látják a törvény betöltését, én inkább úgy értelmezném, hogy ezen a helyen Jézus nem „alulról” tölti be a törvényt, hanem felülről teszi azt teljessé.

ESZKATHALÓGIAI VETÜLETEK A MÁTÉ 5:18 ALAPJÁN

Dr.Bolyki János szerint Jézus úgy kapcsolta össze az etikát az eszkathalógiával, hogy nézete szerint a világtörténelem és Izrael története küszöbönálló radikális változásának a zsidó nép ennek megfelelő alapvető magatartásbeli, tehát etikai változásával kell együtt járnia. Jézus nem törölte el a Tórát, de annak minden részletét Isten királyi uralma benne megnyilvánuló jelenlétének és a szeretet kettős parancsának fényében látta.¹⁶

A Máté 5:18-at olvasva kérdések vetődhetnek fel bennünk a törvény időtállóságával kapcsolatban. Shweizer felteszi a kérdést könyvében: Hogyan ál-

líthatja Máté, hogy egyetlen pontocska vagy egy kis dekorációs elem sem fog elmúlni a törvényből, amíg a föld és az ég el nem múlik, miközben Jézus szombattörő, elutasította Mózes elválási engedményét, és megszünteti az étkezéssel kapcsolatos törvényeket? Következő kérdése, hogy hol fog minden a helyére kerülni, beteljesedni? Válasza: Jézus tanításában és szolgálatában, és később az Ő tanítványainak tanításában és szolgálatában. Szerinte Jézus teljes tanítását összegezni lehet az aranyszabályban és a kettős szeretetparancsban. A törvény még mindig érvényben van, de csakis Jézus és az Ő tanítványai által kerül teljes betöltésre.¹⁷

Ulrich Luz szintén egy kérdéssel állít szembe minket: A törvény csak az ég és a föld elmúlásáig érvényes? Jézus szava pedig örökre megmarad? Tovább nehezíti a megértést, hogy a minden megtörténik ἕως [ἄν] πάντα γένηται mit jelent. Luz szerint általánosan elfogadott az a vélemény, hogy itt mindarra kell gondolni, ami a törvényben meg lett parancsolva, de a szöveg nem határoz meg egy konkrét végső időpontot a törvény érvényességét tekintve. Luz kommentárjának lábjegyzeteiben található egy magyarázat mely szerint a törvénynek egy pontocskája sem múlik el, amíg minden meg nem lesz (azaz a Messiás eljöveteléig). Jézus eljövetelétől kezdődően pedig egy új korszakról beszélhetünk, amiben a törvény és a próféták két parancsolattól függenek, a szeretet kettős parancsától. Ez a parancsolata Jézusnak örökké megmarad a Máté 24:35 alapján.¹⁸

MÁTÉ 7:12 VIZSGÁLATA

Ennek a versnek a vizsgálatánál le kell szögeznünk, hogy nem „érzület-etikáról” beszélünk, amikor Jézus etikájának középpontját a szeretetparancsban rögzítjük. Nem értünk egyet a teológiai liberalizmusból örökölt megállapítással, hogy nem az egyes cselekedetek a fontosak, hanem a „belső hozzáállás”, a jóakarató érzület. A Biblia világában a szív a gondolkodás és döntés központjának számított.¹⁹

Jézus Hegyi Beszédének felépítését vizsgálva meg kell említeni, hogy az 5:17 és a 7:12 versek, amik tartalmilag a törvény és a próféták betöltéséről szólnak, képezik a fő rész körüli keretet. A Hegyi Beszéd központi része pedig, az aranyszabály szerinti 7:12, a szeretet által vezetett cselekvés példája. Az aranyszabályról el lehet mondani, hogy a Hegyi Beszéd parancsainak alapvető s egyetemes karakterét biztosítja.²⁰

Frederich Dale Bruner Máté evangéliuma kommentárjában a következőket írja az aranyszabályról:

Sensitivity to the humanity of our neighbor, Jesus says here, is the Law and the Prophets, is the OT, is the ethical drift of the Bible. Augustine noticed that Jesus said „This is what the Law and the Prophets are about”, but not „all about”.²¹

Bruner szintén nyilatkozik a Hegyi Beszéd keretét adó „törvény és a próféták” kifejezésről:

The Ask Sum taught the love of God, the Golden Rule teaches the love of neighbor, and so together they summarize disciples' two main duties (22:34-40).²²

Matthew undoubtedly saw in this saying a variant of the law of love, for by the addition of „law and the prophets” he brackets this rule with 5:17 and at the same time places it alongside 22:39-40.²³

Az arany szabályt már sokan megfogalmazták Jézus előtt, csak negatív formában. Nagyon sok vallásnak az alapja, hogy ne tegyünk olyat az ember társunkkal, amit nem szeretnénk, hogy velünk tegyenek. Luz a következőket írja kommentárjában:

One should not great significance in the fact that the Golden Rule is formulated positively in the synoptic tradition and negatively by Hillel. The positive formulation demands that the person addressed take the initiative, while the negative version may end with mere passivity.²⁴

Through the addition of the evangelist, „for this is the law and the prophets,” it is lifted out and made a foundational sentence. Matthew points back to 5:17, where Jesus spoke of fulfilling law and prophets through his life and teaching. In picking this up again, he makes clear this fulfillment is bundled up in the practice of the Golden Rule.²⁵

Luz szerint Jézus betöltötte a törvényt és a prófétákat az Ő életével és tanításával. Ezek szerint a Máté 5:17-ben olvasható „törvény és próféták” az egész Ószövetségre értendő. A Máté 3-ban olvasható bemelegítése az engedelmességről szól, a „törvény” adása a Máté 5-ben pedig arról, hogy Ő élhet törvény adói jogkörével a tanításában. Ez a kettő kapcsolódik össze Jézus életében, amivel betöltötte a törvényt és a prófétákat. Luz továbbviszi a gondolatot miszerint a vizsgált kifejezésünk nem csak az írott törvényt jelenti, nem csak Mózes törvényét, hanem magának Istennek az akaratát.

„Law and the prophets” are here used in the same sense as 5:17; he thinks primarily of the will of God which is proclaimed in both and is fulfilled by obedience...²⁶

Érdekes fogalmazásbeli különbség van az előbb idézett sorokban az előzőekhez képest. Itt Luz nem a törvényről beszél, hanem úgy viszonyul a „törvény és a próféták” kifejezéshez, hogy az Isten akaratának a megtestesítője. A Hegyi Beszéd fő részét az arany szabály sűríti össze egy mondatban. Ennek a mondatnak az elemzése következik, nyelvi szempontok alapján és a kontextus tekintetében.

A kontextuális analízis segít számunkra, hogy elhelyezzük a vizsgált igeverünket a szöveggörnyezetben, és elvezet az akkori mondanivaló magjához. Az említett igever (Máté 7:12) Jézus Hegyi Beszédében hangzik el, mintegy keretet adva a fő résznek. Az 5:17 és a 7:12 versek között helyezkedik el a ta-

nítás középpontja. Jézus antitéziseinek summáját jelenti az aranyszabály, ami nagyon gyakorlatias, és egyedi szituációkra alkalmazható. A Hegyi Beszédben elfoglalt helye az aranyszabálynak egyértelmű, de vizsgáljuk meg a közvetlen kontextust is. Az aranyszabályt Jézus tanítása és buzdítása előzi meg az Atyától való kéréssel kapcsolatban. A Mennyei Atya gondoskodását hasonlítja az ember fiáról való gondoskodásához. Érdekes, amikor emberi és Isteni alany van összehasonlítva. A 12.vers felszólítása a 11 versre utal vissza, ahhoz hasonlítja az ember cselekvését. Mivel Isten annyira szeret minket, hogy jókat ad azoknak, akik kérik, ezért ti is, ahogy szeretnétek, hogy veletek cselekedjenek, úgy tegyetek. Az emberi cselekvés oka Isten ajándékozó szeretete.

oűv: mivel, tehát. à az előző versre mutat, mintegy okhatározói értelemmel

οἱ ἄνθρωποι,: az emberek, egy általános alanyt fejez ki. Esetünkben ez azért különleges, mert az előző versben Istenről volt szó, hogy Ő hogyan ajándékozta meg az embereket. Isten és ember egymásmellettisége minden esetben vizsgálendő fogalmazás, főleg ilyen egyenes összehasonlítás esetében.

οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται : ez a törvény és a próféták. Ebben az esetben nem beszélhetünk hendiadyoin szerkezeetről, mert a névelők ki vannak téve a törvény és a próféták között. A két főnevet a καὶ köti össze, ami teljesen természetes, nincs negatív fogalmazásmód, mint az 5:17-ben.

Ez vers után, ami konkrét etikai iránymutatást tartalmaz, áttér Jézus a földi cselekedetek és az üdvösség kapcsolatára. A vizsgált vers után következő rész is mérvadó, hiszen a közvetlen kontextusba ez is beletartozik. A látszólag ide nem illő szoros kapu és széles út képe, a helyes Isten imádrásról és kegyes életről szól, ami nem csak egy kapun való belépés, hanem a keskeny úton való járást is magában foglalja.

Véleményem szerint, Jézus felszólítása egy lelki töltetet ad a hétköznapiak látszó cselekedeteknek, összekötve ezzel az üdvösség lelki vonatkozását és a mindennapi cselekedetek valóságát.

MÁTÉ 22:40 VIZSGÁLATA

A szeretet kettős parancsa, nagy parancsolat. Így szokták nevezni Jézus tanítását, ahol harmadszor találkozhatunk a „törvény és a próféták” kifejezéssel. Sok kérdést vet fel ennek a versnek az értelmezése. A szakirodalom vizsgálata és ismertetése után fogom elvégezni a nyelvi és kontextuális analízist, hogy megértsük ebben a versben mit jelent a vizsgált kifejezés. A témával kapcsolatos érdekességeket mutatom be elsőként, mint egy előre mutató, irányadó utat.

Hogyan vélekedett a szerző a szeretet-parancsról?

Minden valószínűség szerint Máté annak a gondolatnak volt a híve, hogy a szeretet parancsa volt a legfőbb parancs, s abban az esetben, ha a különböző parancsok között konfliktus keletkezik, minden más parancsot a szeretet pa-

rancsának kell alárendelni. Úgy tűnik, hogy Máté a szeretet parancsát a parancsok koronájává tette, ami az embereket a tízparancsolat követelményein is túlmenve igénybe veszi. Véleménye szerint a rituális törvények, a tisztasági, tized, szombat, áldozati parancsolatok továbbra is érvényben maradnak, de alárendeltek a legfontosabbnak, a szeretet parancsának.²⁷

Luz véleménye alapján sok kérdés megfogalmazódhat bennünk. Mégpedig, hogy Jézus eljövetele után mi módon maradnak érvényben az áldozati törvények? Ha itt Jézus földre jött és kereszthalála közötti időszakra gondolunk, akkor érthető a véleménye, viszont Jézus mennybe menetele után az áldozati rendszernek nincs relevanciája. A szeretetparancs fényében kell az össze többi parancsolatot vizsgálni, és a végszót ez mondja ki.

Később a nyelvi analízis részben vizsgálni fogom, hogy mit is jelent az, hogy ettől a kettőtől „függ” az egész törvény és a próféták. A nagy parancsolat kommentárirodalmi vizsgálata előtt még Dr. Bolyki János véleményét ismeretem, ami szintén új oldalakról közelíti meg a kérdéses igehelyet, és további gondolkodásra ösztönöz.

A szakirodalmak megismerése előkészíti az egyéni exegézis munkafolyamatát és egy alap jártasságot biztosít a kérdéses szakasszal kapcsolatban.

Mi újat hozott Jézus a szeretet kettős parancsának kimondásával?

Jézusnál az az új, hogy e két parancsolatot a tengersok többi közül kiemeli, a Törvény (meg a próféták) summázásának tartja s az Isten és felebarát iránti szeretet e két, addig különálló parancsolatát összekapcsolja... Egyedül Ő idézi a két ószövetségi parancsot szó szerint és együtt és egyedül Ő rendeli ez alá mindazt, amit a bibliai etika felsorolni képes.²⁸

Ki az én felebarátom?

A hellenista zsidóság, a sztoikus univerzalista szemléletű gondolkodásmód hatására, azt vélte, hogy a teremtés okán minden ember szolidáris lehet egymással. A JSirá 13,15 görög szövege (LXX) ki is mondja, hogy amint az állatok szeretik a maguk fajtáját, úgy minden ember is szereti felebarátját.²⁹

Ez a magyarázat nem közvetlenül a vershez tartozik, hanem az irgalmas samaritánus történetéhez. Mégis komoly mondanivalója van a kontextus miatt, miszerint Jézus a szeretetparancsot univerzálissá tágítja. Mindenki felé irgalmat kell mutatnia az Őt követőknek. Nem csak érzelmi szeretetről van itt szó, hanem a cselekedetek fontosságáról. Hiszen a szeretet a cselekedetekben nyilvánul meg és az Isten szeretete a felebaráttal tett jóban kerül kifejezésre.

Fontos tanulság van a történetben a szeretet fogalom értelmezését illetően. Jézus etikájában a szeretet nem egy elvont érzelmi tényező, hanem egy valóságos cselekedetekben realizálódó belső indíttatás. Itt vissza utalnék a Máté 7:12-re, ahol az aranyszabály az empátiára és a gondolkodásra vezeti a figyelmünket a cselekvés előtt.

Véleményem szerint a helyes szeretet nem „csak” az érzelmi oldalból áll, hanem gondolkodásból és valós cselekedetből. Ez az aranyszabály fő summája,

hogy az ember gondolkodjon, és úgy cselekedjen. Az irgalmas samaritanus története pedig azt mutatja, hogy a cselekedeteink a szív állapotának kiábrázolásai.

A következő részben Eduard Schweizer véleményét ismeretem, ami alapján mélyebben megérthetjük a vizsgált szakaszt. A bevezető gondolatok felkelthették az érdeklődést, a tárgyalás pedig remélhetőleg válaszokat ad a bennünk felvetődő kérdésekre.

Matthew explicitly places the commandment to love one's neighbor on an equal footing with the commandment to love God, and adds that „the entire Law and the prophets” „depend” (literally „hang”) on these two commandments, perhaps the way a door hangs on its hinges. Then righteousness as a whole depends on the fulfillment of these two commandments; and these two are important simply, as the rabbis assert, because all the other essential commandments come from them.³⁰

Schweizer fogalmazásában több vizsgálandó kifejezést is találunk. Az egyik ilyen a „függ”, a másik pedig az „igazság”. Ezeket később fogom tárgyalni.

Mint az előzőekben is, a kontextus vizsgálata segíthet abban, hogy megértsük, a törvény és a próféták kifejezés mit jelent.

Lényeges különbségeket találunk a szinoptikus evangéliumokban. A nagy parancsolattal kapcsolatos kérdés feltevői eltérést mutatnak. Márk úgy nevezi meg, hogy egy az írástudók közül, Máté és Lukács pedig törvénytudót ír (νομικός). Lukácsnál a cél is különböző, „az örök élet elnyerése”. Jézus Lukácsnál visszakérdez és a figyelmet a törvényre vezeti. A kérdésre kérdéssel való reagálás tipikus volt abban az időben. A két törvénytudó esetében a kísértési íge is megjelenik (ἐκπειράζων). Márknál megjelenik a nagy parancsolatban egy plusz szegmens, ami Máténál nem viszont Lukácsnál szintén szerepel:

„Szeressed azért az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, és teljes elmédből és *teljes erődből*. Ez az első parancsolat.” (Márk 12:30)

Jézus válasza után úgy fogalmaz, hogy ez az első és nagy parancsolat. Ezt Máténál olvashatjuk:

αὕτη ἐστὶν ἡ μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολή.

Márknál a választát így zárja Jézus: Nincs más ezeknél nagyobb parancsolat. μεῖζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστιν.

Lukácsnál a szövegkörnyezet miatt ilyennel nem találkozunk. Érdekes Jézus nyomatékositása Máténál, hogy a „nagy” jelző mellé még egy sorszámnevet is tesz „első”.

Α μεγάλη καὶ πρώτη hendiadyoin szerkezet, amely nem csak főnevek között állhat fent, hanem {véleményem szerint} melléknevek között is.

Máténál és Márknál a két parancsolat a következőképp van összekötve:

A második pedig hasonlatos ehhez. / δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ,

Ez azért fontos, mert a hasonlatosság soha nem jelent azonosságot. Jézus az első parancsolatra mondja ki, hogy az az első és nagy parancsolat. A második pedig hasonlatos ahhoz, de nem ugyanaz. Helyes a megállapítás, hogy Istent nem lehet szeretni, a felebarát szeretete nélkül, hiszen Isten szeretete az embertársak iránt mutatott irgalomban és jó cselekedetekben realizálódik. A metaszéspont a hasonlóságban, hogy mind a kettő a szeretetről szól, de mégis különböző tárggyal. Isten szeretete a teljességet kívánja, a felebarátot pedig úgy kell szeretnie az embernek, mint önmagát. Itt nem a szeretet mennyiségéről van szó, hanem a hogyanjáról, ahogy azt olvashatjuk az aranyszabályban is (Máté 7:12).

Isten szeretete a parancsolatok megtartásában testesült meg, abban az időben is, és ma is, azaz az engedelmisségben. Ezt válaszolja Jézus a törvénytudónak: Tartsd meg a parancsolatokat. Ahhoz, hogy az Isten iránt gyakorolt teljes embert igénybevevő szeretet kifejezésre tudjon jutni, ahhoz a parancsolatainak megtartása szükséges. A felebarát szeretete pedig az aranyszabály által kontrollált cselekvéseket jelenti.

Mielőtt rátérek, hogy a két parancsolat és a törvény és próféták betöltése hogyan viszonyul egymáshoz, kitérek az „igazság” kifejezés vizsgálatára.

δικαιοσύνη = igazság, righteousness

Fontos különbség van a törvény betöltése és az igazság betöltése között, főleg ha Jézus-i vagy emberi alannyal vizsgáljuk. Jézus megkeresztelkedésekor „engedett”, hogy János megkeresztelje őt, hogy betöltsenek minden igazságot. Jézus nem volt alárendelve a törvénynek, Ő Isten akaratához igazodott minden helyzetben. Amikor a törvény betöltéséről beszél, akkor nem az engedelmisség az első asszociáció, hanem a törvény teljessé tétele, törvényadói szerepben. Érdekessége a versnek a közös alanyiség, hogy Jézus és János betöltenek minden igazságot. Úgy vélem, hogy a közös cselekvés miatt van így egyeztetve az alany. Jézus és János nem azonos szinten helyezkednek el egzisztenciálisan, de ez az adott helyzet miatt megfordul, és János kereszteli meg Jézust. Ez a törvényhez való viszonyulás szempontjából is fontos. Jézus azzal, hogy megkeresztelkedett beállt a bűnösök sorába, annak ellenére, hogy benne nem volt bűn, s megváltói munkájával engedelmes volt a halálig, mégpedig a kereszt-halálig. Isten tervéhez igazodott minden helyzetben.

E két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták.

ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὁλος ὁ νόμος κρέμαται καὶ οἱ προφῆται.

κρέμαται: a szó alapjelentése lóg, valahova felerősítve, felfüggesztve lefelé lóg.³¹

Hét alkalommal fordul elő az Újszövetségben ez az ige, de csak ebben az egy esetben jelenti azt, hogy függni valamitől. Kérdéses még az ἐν kezdet. Dativust vonz, aminek több értelme is lehet. Gondolhatunk egy képes helyhatározói értelemre, hogy ebben a kettőben van az egész törvény és a próféták tanítása summázva, és gondolhatunk a klasszikus tól,-tól –re is, hogy ettől a

kettőtől függ a törvény és a próféták. Ez azért nagyon fontos, mert ha törvény és próféták kifejezést úgy értelmezzük, hogy ebben a két parancsolatban benne van az összes többi, akkor az azt jelenti, hogy innentől kezdve a többi törvény nincsen érvényben, csak ez a kettő megtartandó.

Ha arra gondolunk, hogy ettől a kettőtől függ az összes többi törvény, parancsolat, akkor azok érvényessége vitathatatlan csak a fontossági sorrendet kell megvizsgálnunk. Ez több nehézséget is felvet. A törvény paragrafusainak érvényességéről illetve hatályosságáról korábban írtam, de meg kell különböztetni az akkori hallgatóságot és a mai Máté evangéliumát olvasókat. Máté pogánymissziójának sajátosságait szintén korábban említettem.

A számomra leginkább elfogadható értelmezés, hogy ez a két parancsolat a legfontosabb, ha ezeket nem tartja meg valaki, akkor az összes többi értéktelen. Ha valaki ezeket megtartja és ezen felül még a többi törvényt is, akkor kedves Isten előtt. Tehát ez a kettő az alap, amittől az összes többi hasznossága vagy értéktelensége függ. Igaz, hogy ez a két törvény magában foglalja az összes többi, hiszen Isten szeretete és a felebarát szeretete szabályoz mindennemű kapcsolatot.

Érdekes a hallgatóság akkori viszonyulása a törvény paragrafusaihoz, főleg a farizeusi rétegé. A kazuisztika tekintetében elmondhatjuk, hogy a farizeusok nem törekedtek a törvény összefoglalására, hanem inkább a részletezésére.³²

Ha abból indulunk ki, hogy Jézus arról beszél a kontextus alapján, hogy a tanítványok igazsága messze nem haladja meg a farizeusok és írástudók igazságát, akkor semmiképpen nem mennek be a mennyek országába, akkor itt nem egy mennyiségbeli meghaladásra kell gondolni, hanem egy minőségi különbségre. Ha ebben a két parancsolatban benne van az összes többi, és ennek a kettőnek a megtartásától függ az egész törvény és a próféták, akkor Jézus tanítványainak erre kell összpontosítani, nem a paragrafusok aprólékos megtartására. Ha figyelembe vesszük a szinoptikus evangéliumok kontextuális különbségeit, és ezeket megpróbáljuk egy platformra összehúzni, akkor láthatjuk, hogy a szeretet minőségét az irgalmas samaritánus története írja le. Tehát ebből indul ki az összes többi parancsolat megtartásának értéke, hogy a szeretet gyakorlati módon megmutatkozik-e az ember életében.

Ide kapcsolható az arany szabály, ami szintén nehezen értelmezhető. Egészen más a kívánsága egy pogánynak, sőt egy zsidónak is, mint Jézus Krisztus tanítványának.³³

A cselekedetek alapját Isten törvénye határozza meg. Nem fog egy keresztyén szeretetből olyat tenni a másikkal, ami szembe menne Isten akaratával. Itt kap nagy szerepet az „igazság” jelentése. A szeretet törvény határozza meg a helyes cselekvést, de minden esetben Isten szeretet az első, és ebből következik a felebarát szeretete. Az arany szabállyal Jézus nem csak egy univerzális

etikát fogalmazott meg, amit negatív formában előtte már sokan megtettek, hanem az Ő parancsában benne foglaltatik az is, hogy az Isten rendjéhez igazodó emberben lesznek helyes kívánságok, és csak a Krisztus követő ember tudja megfelelő módon szeretni a körülötte élőket.

Az egész törvény és a próféták a szeretet kettős parancsában van összefoglalva.

ὅλος: egész, teljes

Ez a többlet nem szerepel a törvény és próféták többi előfordulási helyén. Az „egész” hangsúlyozása arra utal, hogy a kvalitatív és nem a kvantitatív megközelítés áll a középpontban.

KÁNONTÖRTÉNETI MEGKÖZELÍTÉS

A törvény és a próféták, mint kánontörténeti kifejezés egy másik vizsgálat lenne, de érdekes ilyen oldalról is megközelítenünk.

„According to the standard canonical theory, as established in the end of the nineteenth century, the Hebrew canon was formed in three discrete stages corresponding to the major division of the Masoretic Text. The Pentateuch was thought to have become the first 'Bible' of Israel in the second half of the fifth century BCE, probably under the influence of Ezra. The 'Prophets' were said to have been granted canonical status approximately two hundred years later just before being mentioned in Dan. 9:2 (c.165 BCE) and the prologue to the book of Ben Sira (c. 132 BCE). The 'Writings' were not thought to have become canonical until two or three hundred years later still.”³⁴

A fent idézett részlet tisztázza a „törvény és a próféták” szóhasználatot, mint terminus technikum.

Az előzőekben főképp a szinoptikus evangéliumokat vizsgáltuk, most szeretnék említést tenni János evangéliumából származó versről, amelyben nem a törvény és a próféták kifejezés szerepel ugyan, de témám szempontjából előrevivő lehet.

János 1:45

Találkozzék Filep Nátánaellel, és monda néki: A ki felől írt Mózes a törvényben, és a próféták, megtaláltuk a názáreti Jézust, Józsefnek fiát.

εὐρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ, Ὃν ἔγραψεν Μωυσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.

Ezen a helyen a törvényt említi, de nem a paragrafusokra kell gondolni, hanem Mózes öt könyvére. Ez azt támasztja alá, hogy a törvény alatt nem minden esetben a parancsolatokra kell gondolni, és a próféták alatt pedig nem kizárólagosan a messianisztikus ígéretekre, hanem a próféták írásaira. A prófétai iratok is tartalmazhatnak etikai tanításokat, és a törvény is hordozhat a messiás eljövételéről szóló ígéreteket. A törvény és a próféták külön válik egymástól, de nem szűkíthető le a jelentésük csupán egy témára (parancsolatok, ígéretek).

ÖSSZEGZÉS

Kutatásom segített abban, hogy jobban megértsem a „törvény és a próféták” jelentését. A probléma felvetése nem új, mert számos kommentárban találkozhatunk különböző válaszokkal. Kezdeti hipotézisem, miszerint a „törvény és a próféták” az egész Ószövetséget jelentette, kánontörténeti szempontból igazolást nyert, és számos teológus ezt a felvetést erősítette meg. Nem lehet elválasztani egymástól a két részt, a törvényt és a prófétákat, mert ezek együttesen jelentik az akkori szóhasználatban az Ószövetséget.

Ha a betöltésre gondolunk, akkor már nehezebb ilyen határozott véleményt kimondani. Jézus a messianisztikus ígéreteknek volt a megtestesítője, engedelmissége által eleget tett a törvény követelésének, és élve törvényadói jogkörével, azt tökéletessé, teljessé is tette.

A törvény hatályosságának vizsgálata még nyitva maradt, hogy mik voltak azok a törvények, amik Jézus tanítványaira, akkori követőire érvényesek voltak, és melyek azok a parancsolatok, amik a mi Isten iránti hűségünket hivatottak kifejezni.

Kutatásom egészét látva kirajzolódott bennem, hogy az akkori hallgatóság és a ma Bibliát olvasó réteg eltérő követelményekkel néz szembe. Jézus megjelenésétől a kereszten elvégzett megváltói munkájáig érvényben volt az áldozati rendszer. Számunkra nem szükséges a bűneinkért állatokat áldozni, mert Jézus kereszttáldozata egyszeri és örök érvényű. A 21. század keresztény embere másképp viszonyul az Ószövetséghez, mint az akkor élő leginkább zsidó háttérből érkező hallgatóság.

Az egész kutatás arra hívta fel a figyelmemet, hogy egy adott szókapcsolat vizsgálat során, az evangélium sitz im leben-je rendkívüli módon determinálja az értelmezés lehetőségeit. Nem lehetséges egy vers értelmezése megfelelő izagógikai, nyelvi, exegetikai vizsgálat nélkül. A történeti jellegű írásokban, mint amilyenek az evangéliumok is, a kor sajátosságainak megismerése jelentheti a legnagyobb segítséget, és alkalmanként a nyelvi analízis is, még a didaktikai jellegű levéltudományban sokkal több nyelvi sajátossággal találkozhatunk. Nagy problémát jelent, hogy nem tudunk exegetaként az akkori zsidó gondolkodásmód sajátosságaival számolni. Törekedni kell az agyunk átkapcsolására és behelyezkedni az akkori hallgatóság helyzetébe és disztingválni az akkori mondanivaló és a ma számunkra értelmezhető üzenet között.

IRODALOMJEGYZÉK

Dr. Almási Tibor: *Máté evangéliuma II.*, (Gyúró atr press, Szokolya, 2003.)

Balázs Károly: *Újszövetségi Szómutató Szótár*, (Logos kiadó, Budapest, 1998.)

Dr. Bolyki János: *Újszövetségi etika*, (Kálvin Kiadó, Budapest, 1998.)

Craig A. Evans: *The Interpretation of Scripture in Early Judaism and Christianity*, (Sheffield Academic Press, Sheffield, 2000.)

Eduard Schweizer: *The good news according to Matthew*, (John Knox Press, Atlanta, 1977.)

Frederick Dale Bruner: *Matthew A Commentary*, (William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michingan / Cambridge, U.K.)

Ulrich Luz: *Matthew 1-7 A Continental Commentary*, (Fortress Press, Minneapolis, 1989.)

Ulrich Luz: *Máté Jézustörténete*, (Hermeneutikai kutatóközpont, Budapest, 2000.)

JEGYZETEK

¹ Frederick Dale Bruner: *Matthew A Commentary*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michingan / Cambridge, U.K. 2004, 197.p.

² Eduard Schweizer: *The good news according to Matthew*, John Knox Press, Atlanta, 1977, 106.p.

³ Ulrich Luz: *Matthew 1-7 A Continental Commentary*, Fortress Press, Minneapolis, 1989, 264.p.

⁴ Dr. Bolyki János: *Újszövetségi etika*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1998, 12.p.

⁵ Dr. Bolyki János: *Újszövetségi etika*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1998, 16.p.

⁶ Ulrich Luz: *Máté Jézustörténete*, Hermeneutikai kutatóközpont, Budapest, 2000, 12.p.

⁷ Dr. Bolyki János: *Újszövetségi etika*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1998, 18.p.

⁸ Dr. Bolyki János: *Újszövetségi etika*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1998, 17.p.

⁹ u.o.

¹⁰ Frederick Dale Bruner: *Matthew A Commentary*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michingan / Cambridge, U.K. 2004, 199.p.

¹¹ Eduard Schweizer: *The good news according to Matthew*, John Knox Press, Atlanta, 1977, 107.p.

¹² Ulrich Luz: *Matthew 1-7 A Continental Commentary*, Fortress Press, Minneapolis, 1989, 264.p.

¹³ Ulrich Luz: *Máté Jézustörténete*, Hermeneutikai kutatóközpont, Budapest, 2000, 61.p.

¹⁴ Ulrich Luz: *Matthew 1-7 A Continental Commentary*, Fortress Press, Minneapolis, 1989, 264.p.

¹⁵ Dr. Bolyki János: *Újszövetségi etika*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1998, 18.p.

¹⁶ Dr. Bolyki János: *Újszövetségi etika*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1998, 25.p.

¹⁷ Eduard Schweizer: The good news according to Matthew, John Knox Press, Atlanta, 1977, 108.p.

¹⁸ Ulrich Luz: Matthew 1-7 A Continental Commentary, Fortress Press, Minneapolis, 1989, 266.p.

¹⁹ Dr. Bolyki János: Újszövetségi etika, Kálvin Kiadó, Budapest, 1998, 29.p.

²⁰ Ulrich Luz: Máté Jézustörténete, Hermeneutikai kutatóközpont, Budapest, 2000, 57.p.

²¹ Frederick Dale Bruner: Matthew A Commentary, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michingan / Cambridge, U.K. 2004, 347.p.

²² Frederick Dale Bruner: Matthew A Commentary, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michingan / Cambridge, U.K. 2004, 348.p.

²³ Eduard Schweizer: The good news according to Matthew, John Knox Press, Atlanta, 1977, 175.p.

²⁴ Ulrich Luz: Matthew 1-7 A Continental Commentary, Fortress Press, Minneapolis, 1989, 427.p.

²⁵ Ulrich Luz: Matthew 1-7 A Continental Commentary, Fortress Press, Minneapolis, 1989, 430.p.

²⁶ u.o.

²⁷ Ulrich Luz: Máté Jézustörténete, Hermeneutikai kutatóközpont, Budapest, 2000, 56.p.

²⁸ Dr. Bolyki János: Újszövetségi etika, Kálvin Kiadó, Budapest, 1998, 31.p.

²⁹ Dr. Bolyki János: Újszövetségi etika, Kálvin Kiadó, Budapest, 1998, 32.p.

³⁰ Eduard Schweizer: The good news according to Matthew, John Knox Press, Atlanta, 1977, 425.p.

³¹ Balázs Károly: Újszövetségi Szómutató Szótár, Logos kiadó, Budapest, 1998, 343.p.

³² Dr. Almási Tibor: Máté evangéliuma II., GyuRó atr press, Szokolya, 2003, 129.p.

³³ Dr. Almási Tibor: Máté evangéliuma II., GyuRó atr press, Szokolya, 2003, 176.p.

³⁴ Craig A. Evans: The Interpretation of Scripture in Early Judaism and Christianity, Sheffield Academic Press, Sheffield, 2000, 34.p.

AZ ÖNFELMAGASZTALÁS, BÜSZKESÉG KIFEJEZÉSEI A SEPTUAGINTÁBAN ÉS TEOLÓGIAI IMPLIKÁCIÓIK

NEMESHEGYI-HORVÁT ANNA
BTA-tanársegéd

BEVEZETÉS: *A téma előzetes kutatása. Klasszikus görög háttér, Alexandriai Philón, Újszövetség, Septuaginta.*

A hübrisz, önfelmagasztalás, gőg témája mintegy 25 éve foglalkoztat, még gimnáziumi történelem tanárom hívta föl a figyelmem e motívum fontosságára a klasszikus görög világban. Teológiai BA szakdolgozatomban (BTA, 2002) megvizsgáltam a hübrisz-motívum felbukkanását ókori görög szerzőknél Homérosztól Szophoklészig, majd az ógörög szakon már csupán egyetlen szerzőre koncentrálni, Szophoklész tragédiáiban elemeztem ugyanezt a fogalmat (ELTE BTK, 2006). Végül Teológiai MA szakdolgozatomban (2012) Alexandriai Philón műveiben vizsgáltam a hübrisz-szócsoport felbukkanását. Jelenleg a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskolájában az Újszövetségi és Bibliai Teológiai alprogramban „Az önfelmagasztalás, büszkeség, gőg témája az Újszövetségben” címmel írom disszertációm. Ehhez immár elengedhetetlenül szükséges megvizsgálnom a Septuaginta fogalmait, szóhasználatát is. Jelen tanulmány tehát ebben a munkafázisban született, és még további kutatások, finomítások épülhetnek rá – ahogy az lenni szokott. Nézzük hát a Septuagintában előforduló görög szavakat!

1. ἀλαζών – aladzón

Az ἀλαζών büszkeségre utal, olyan valakire, aki arrogáns módon túl sokat gondol magáról, és ezzel dicsekszik. Ez lehet semleges, vagy akár nemes tulajdonság, pl. a Jób 28:8 az ércelelőhelyekről, bányákról mondja, hogy nem jár-

nak ott a büszke vadak, az oroszlán sem. De általában negatív tulajdonságra vagy viselkedésre utal. A Péld 25:6 szerint „*Ne tetszelegj / dicsekedj a király előtt, és az előkelők helyére ne állj!*” (μη ἀλαζονεύου ἐνώπιον βασιλέως μηδὲ ἐν τόποις δυναστῶν ὑφίστασο) A Habakuk 2:4-5-ben az elbizakodott emberről mondja, hogy „*nem őszinte lelki (...) bizony, a bor megcsal, nagyhangúvá lesz a férfi* (ἀνὴρ ἀλαζών), *nem nyughatik. (...)*”

A Bölcsesség könyve többször is használja ezt a szót. A 2. részben az istentelenek gondolkodását mutatja be, akik a 12-16-ban az általuk megvetett „igazakat” vádolják, az ő gondolkodásukat írják le megvetően. Az egyik vád szájukból az Istent komolyan vevő, nem csak a napnak élő ember ellen, hogy „*Hamis pénznek néz bennünket, és mint szemetet, kerüli az útjainkat. Az igazak végső sorsát meg boldognak hirdeti, és pöffeszkedve atyjának nevezi az Istent.* (ἀλαζονεύεται πατέρα θεόν)” (Salamon bölcsessége 2:16) Végül azonban az istentelenek kénytelenek lesznek ráébredni a tévedésükre, és felismerik, hogy hiába tobzódtak, és hiába jártak rossz utakon, végül nem találtak semmi értékeset. „*Mi hasznát láttuk a gőgnek és mit nyertünk gazdagságunkkal és nagyzásunkkal?* (τί πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας συμβέβηται ἡμῖν)” (5:8) A Bölcs 17:7-ben az egyiptomi mágusok okkult mesterkedéseinek vagy bűvészi szemfényvesztéseinek csődjéről beszél: „*csúfosan vizsgáztak a tudományból, amivel kérkedtek.*”

A 2Makk 9. részében Antiokhosz Epifánész felfuvalkodottságát írja le. A ὑπερηφανία (9:7) és ὑπερ ἄνθρωπον ἀλαζονείαν (9:8) kifejezéseket használja a zsidókat elpusztítani akaró király mértéktelen (emberfeletti) gőgjének leírására. A királyra a beszámoló szerint lesújt Isten haragja, kiesett a robogó harci kocsiból, összetörte magát, majd a húsa elkezdett lerohadni és férgek nyüzsgöttek a szemében.

2. αὐθάδης - authadész

Az αὐθάδης nem feltétlenül negatív jelentésű szó. Rúbenről Jákób még áldásában mondja azt, hogy „*Rúben, te vagy elsőszülöttem, erőm, férfierőm első termése, kiválóan hatalmas, kiválóan erős.*” (Ρουβην πρωτότοκός μου σύ ἰσχύς μου καὶ ἀρχὴ τέκνων μου σκληρὸς φέρεσθαι καὶ σκληρὸς αὐθάδης) (Gen 49:3) Míg Rúben ereje itt pozitívan van feltüntetve, pár verssel később (49:7) Simeon és Lévi esetében az αὐθάδης a θυμὸς (harag) jelzője, ami miatt átkozott.

A Péld 21:24 szerint „*A kevély gőgösnek csúfolódó a neve, dühében gőgösen viselkedik.*” Itt három szinonimát is felsorol, θρασὺς és αὐθάδης és ἀλαζών. Ragályos embernek nevezik azt, aki dühében gőgösen viselkedik. A görögben itt törvénytelennek mondja azt, aki az ellene elkövetett rosszra emlékezik (μνησικακεῖ). Talán azért, mert nem engedi el a sérelmét, és a visszatörles, amire vágyik, aránytalan, mértéket meghaladó?

Amikor az Ézsaiás 24:8-ban arról ír, hogy „*abbamaradt a vidám dobolás, megszűnt a zajos vigadozás, abbamaradt a vidám citeraszó*”, akkor egy szó-

vegvariáns beilleszti a πέπνται αὐθάδεια καὶ πλοῦτος ἀσεβῶν-t, a gazdag istentelenek sem tobzódhatnak többé gögjükben.

3. γαυρόομαι – gauroomai

A **γαυρόομαι** csak a 3Makk 3:11-ben található: „ἐκεῖνος μὲν οὖν τῇ κατὰ τὸ παρὸν εὐημερία γεγαυρωμένος καὶ οὐ καθορῶν τὸ τοῦ μεγίστου θεοῦ κράτος ὑπολαμβάνων δὲ διηνεκῶς ἐν τῇ αὐτῇ διαμενεῖν βουλῇ ἔγραψεν κατ’ αὐτῶν ἐπιστολὴν τήνδε” Itt Ptolemaiosz Philopatórrol ír, hogy jó szerencsében felfuvalkodva és a legnagyobb Isten hatalmára nem tekintve (...) levelet írt a zsidók ellen. A Vizsolyi Biblia szerint: „*Touábba amaz az ielen valo ió szeretséuel fel fuualkodouán sem az nagy Istennec hatalmát meg nem gondoluán, hanem azt azt alituán, hogy öröcké azon tanáczal élhet, ez leuelet irá az Sidoc ellen.*” (Vizsolyi Biblia, 1590) Hasonlóan Antigoné és Kreón konfliktusához az *Antigoné* című tragédiában, vagy Szophoklész *Aiasz* c. tragédiájához, Alexandriai Philón *De Spec. leg.* 2:18-hoz, a 4Makk 5:10-hez, illetve Bölcs 2:16-hoz itt is ironikus, hogy éppen a jogtalan arroganciát elkövető agresszor az, aki felfuvalkodottsággal vádolja áldozatát.¹

4. καυχάομαι – kaukhaomai

A **καυχάομαι** és főnévi alakjai (*kaukhészisz* és *kaukhéma*) a dicsekvésre, valamivel való ékeskedésre utalnak. A genitivuszi alak (*kaukhématosz*) a legtöbbször egyszerűen dicsőséges ruhák, dicsőséges oltár, ékes ékszerek, stb. jelzője, főleg Ezékielnél.

Amint egy korábbi dolgozatban tárgyaltam², a szó tartalma nagyban függ attól, hogy ki a dicsekvő fél, és mivel dicsekszik? Például a Bírák 7:2-ben Isten azért küld el Gedeon csapatából embereket, mert különben Izráel népe még dicsekedhetnék vele szemben, hogy saját erejéből szabadította meg magát. Az 1Sám 2:3-ban (Anna hálaéneke) is negatív a dicsekvés: „*Ne beszéljete oly sokat, büszkén, gögösen, ne hagyja el szátokat kérkedő szó! Hiszen mindentudó Isten az ÚR, és a tetteket Ő méri le.*” Viszont az 1Krón 16:35-ben pozitív kontextusban jelenik meg a szó: a megszabadított nép Isten dicséretében dicsekedhet. Ha Istennel, Istenben dicsekszik valaki, az ő dicsőségét keresi, akkor a dicsekvés helyénvaló. (Pl. Sir 48:4-ben Illésről)

A Példabeszédek könyve több intést is tartalmaz a dicsekvés ellen. Nem szabad dicsekedni a holnapi nappal (27:1), hamis ajándékkal (25:14), azzal, hogy mi magunk tisztítottuk meg a szívünket (20:9), hiszen az istentelenek minden dicsekvése elvész (11:7).

A Zsoltároknak is van negatív dicsekvés (31:1, 49:6), de itt is igaz az, hogy míg a hitetlenek örvendezésénél érezzük az arroganciára utalást (93:3) addig ugyanaz a szó a kegyesekkel kapcsolatban csak azt jelenti, hogy [az Úrban] vígodoznak (149:5).

A Sirák 11 kezdetén több versben (1-6) ítéli el a látszat szerinti ítélkezést. A 4.v. szerint: „*A ruhádra, amit hordasz, ne légy soha büszke, és ne tetszelegj, hogyha más magasztal. Mert a Fölségesnek művei csodások, de a ténykedését senki sem láthatja.*” A New American Bible így fordítja a vers elejét: „*Mock not the worn cloak and jibe at no man's bitter day*”. Számomra a görög περιβολῆ ἱματίων μὴ καυχῆσθαι καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου pontosabb fordításának tűnik a magyar.

Az 1Sám 2,10 „*Ne dicsekedjék bölcsességével a bölcs, ne dicsekedjék erejével az erős, ne dicsekedjék gazdagságával a gazdag! Aki dicsekedni akar, azzal dicsekedjék, hogy érti és tudja rólam, hogy én vagyok az ÚR*” valamilyen variánsa háromszor is előfordul: a Jer 9,22-23-ban, az 1Sám 2:10-ben (csak az LXX, a masszoréta nem) és az Ódák 3:10-ben. A szövegek interdependenciájának kiderítése nem képezi e dolgozat tárgyát. Pál apostol a korinthusi levelezésben részlegesen idézi ezeket az igéket (1Kor 1:31 és 2Kor 10:17).

A 3Mak 2:17-ben Simon főpap imádságában kéri az Urat, hogy ne őket büntesse meg azért, hogy az idegenek megszentéstelenítik a szentélyt, hogy a törvénytelenek ne dicsekedhessenek beszédük arroganciájában (ἐν ὑπερηφανίᾳ γλώσσης αὐτῶν). A Vizsolyi Biblia szerint: „*Ne állj bosszút raytunc ez tisztátalan emberec által, és ne büntes minket az pogányoc által hogy elméiekbbe ne diczekedjenek az gonosszac, se az ő nyelvueknec kérketséguel felfuualkoduán ne mondgyac azt, hogy ők a szent házat el tapottác...*”

5. κενοδοξία

A **κενοδοξία** előtagja az ürességre, hiábavalóságra utal, az utótagja pedig a dicsőségre. Hiú evilági dicsőséget (vanitas) jelent. Míg az angol *vainglory* mindmáig tükörfordításszerűen őrzi ezt a jelentéstartalmat, addig magyarul csak szóösszetételekkel, pl. hiábavaló dicsőség, hiú dicsőség, stb. lehet fordítani.

A Bölcsesség 14:14-en kívül, ahol a bálványimádás eredetként jelölik meg, legtöbbször a Makkabeusok 4. könyve használja ezt a szót (2:15, 5:10, 8:19, 8:24). A józan ész diadalmaskodik a **κενοδοξία** fölött (2:15), még akkor is, amikor a zsarnok Antiokhosz megkínózni készül Eleázárt és ő vádolja az idős zsidó szentet **κενοδοξία**-val (5:10). Az önmagát a kínzástól megmenteni kívánó ember pseudo-rationális érvelése behódolna Antiokhosz és pribékjei erőszakos argumentumainak (8:19 és 24), de ez nem történik meg: végül Eleázárhoz hasonlóan a fiatalabb zsidók is bátran vállalják a mártíriumot.

6. μεγαλορρημονέω és μεγαλορημοσύνη

A **μεγαλορρημονέω** és főnévi alakja a **μεγαλορημοσύνη** verbális gőgöt, nagyotmondást jelent. Anna a hálaénekében énekl, hogy „*Ne beszéljetelek oly sokat, büszkén, gőgösen, ne hagyja el szátokat kérkedő szó!*” (1Sám 2:3). Itt

három szinonim kifejezéssel (μη καυχᾶσθε καὶ μὴ λαλεῖτε ὑψηλὰ μὴ ἐξεληθάτω μεγαλορρημοσύνη) erősíti ugyanazt. A Zsolt 12:4-ben a zsoltáros a nagyokat mondó nyelv kiirtását kéri az Úrtól, a 35:26-ban pedig szintén a vele szemben dőlyfös beszédű emberek megszegyenülése az egyik imatéma. Az Abd 1:12-ben pedig Edómot feddi a próféta, mondván „*Ne beszélj [a júdeaiakról] nagy hangon nyomorúságuk napján!*” A 3Makk 6:4-ben pedig Eleázár pap imájában a fáraót említi, aki arrogáns és nagy hangon beszélő ember volt, de az Úr elveszejtette őt. A Vizsolyi Biblia szerint: „*Te az szekereckel büölködő Pharaót régen az AEgyptomnac fejedelmét, ki vakmerő engedetlenséggel és nyeluénec kérküekenségéuel fel fuualkodott vala, az ő keuély hadáual az tengerbe merituén el vesityetted...*”

7. θρασὺς

A θρασὺς egyik előfordulását lásd fentebb az αὐθάδης-nél (Péld 21.24). Egy másik példabeszéd (13:17) masszoréta szövegből történő fordítása szerint „a gonosz követ bajba esik, az igazi küldött pedig gyógyulást hoz.”, az LXX azonban arrogáns királyról (βασιλεὺς θρασὺς) beszél. A Sirák 4:29 szerint az ember ne legyen „*nagyot mondó, nyelveddel hősködő, mihaszna, és hanyag a munkában*”. A 3Mak 2:14-ben Simon főpap imádságában a szentélyt megszenteltelenítő arroganciájáról beszél (vö. 2:17, fentebb a καυχάομαι-nál. Vizsolyi Biblia: „*Ne állj bosszút raytunc ez tisztátalan emberec által, és ne büntes minket az pogányoc által hogy elméiekbé ne diczekedjenek az gonosszac, se az ő nyelvuek nec kérketségéuel felfuualkoduán ne mondgyac azt, hogy ők a szent házat el tapottác...*”

8. τυφοομαι és τυφος

Főnévi alakban a 3Makk 3:18-ban fordul elő. Fontos a szövegkörnyezet: 3:11-ben a könyv írója teszi kontextusba Ptolemaiosz Philopátor levelét és szerinte a király fuvalkodott fel (τυφοομαι) jó dolgában. A király levelében a 3:18-ban a zsidók felfuvalkodott voltáról beszél, amiért nem engedték őt a szentélyben áldozni, és amiért felemelték a fejüket a királyok ellen (19.v. - ὑψαυχενέω) Vizsolyi Biblia: „*Azoc pedig beszéddel az mi menetelünk nec öriuendezüén, de vóltaképpen tökéletlenec léuén, mikor kéuánnánc az ő titkos helyekre be menni, és azt fő és szépséges aiándokockal ékesíteni, az régi keuélységgel fel inditatuán, minket meg tiltotacc az be menéstől.*”

9. ὄβρι- tövű szavak

Mivel ennek a szócsoporthoz a vizsgálata önmagában is kitenne egy hosszabb tanulmányt, az egyszerűség kedvéért a TDNT *hübrisz*-szócikkének tömö-

rített összefoglalását hozom itt, hogy mégse maradjon ki a felsorolásból ez a szócsoporthoz.³

A magasztosság és a büszkeség nem önmagukban problémásak. De amennyiben göggel és arroganciával társulnak, istenellenesek. Több igehely (Ám 6:8, Jer 13:9, Lev 26:19, Ez 7:24, 33:38) fenyegeti Izráelt, ha a nép engedetlen lesz, mint a büszke Egyiptom (Ez 30:6, 18, 32:12) Asszíría (Zak 10:11) Babilon (Ézs 13:19) vagy Tírusz (Ézs 23:9)

Az arrogancia és felfuvalkodás gyakran előzménye vagy az egyik közvetlen oka a bukásnak akár Izráelnél, akár ellenségeinél (Péld 16:18, Hüs 5:5, 7:10, Ézs 9:8, Jer 13:17, Jer 48:29, Zak 9:6, Sof 2:10).

Az arrogánsok gyakran egy beazonosítható társadalmi csoporthoz tartoznak (Péld 15:25, Zsolt 94:2, 123:4, 140:5)

A szó leggyakrabban negatív értelmű, és sokszor erőszakosságot sugall (Ézs 28:1, 3; Ám 6:8, Zak 9:6, 10:11, Jer 13:9, Jer 13:9, Ez 30:6, Lev 16:19) Mivel a hübrisz jelentésmezeje széles, és utalhat jellemre, attitűdre, viselkedésre, Istentől elfordulásra, vagy épp istenkísértésre, ezért nem lehet egyetlen héber gyökkel beazonosítani.

Pár esetben a hübrisz erőszakosságra, pl. a kegyesek fizikai megkínzására utal (Bölcs 2:19) Egyes héber gyökök, s így a görög fordítás is jelenthet a kontextustól függően magast, magasztost, dicsőségest, de büszkét, arrogánst, gögöset is.

10. υπερηφανία, υπερήφανος

Főleg a Zsoltároknak és a bölcsességirodalomban és Sirákban fordul elő. Néha pozitív értelemben (Ámós 8:7 de v.ö. 6:8). Isten a büszkeség ellen van (Péld 3:34). Az igazak azért imádkoznak, hogy Isten elpusztítsa a büszkéket (Zsolt 93:2; Jób 40:12). A Makkabeusok könyveiben pogányokat, idegen királyokat és tipikus alakokat, mint a fáraót, jellemez így (1Makk 1:21, 24; 2Makk 9:4; 3Makk 1:27, 5:13; 4Makk 9:30). A bölcsességirodalomban egy olyan negatív attitűdöt jelöl, melyet az igazaknak el kell kerülniük. (Péld 8:13; 13:10; Sir 10:7, 25:2, 10:12, 21:4, 22:22, 23:8, 27:15, 27:28, 32:12, Tob 4:13).

11. ὑψηλός, ὑψηλὰ

A szó sok tekintetben literálisan valaminek a magasságára vonatkozik. Mégis valaminek, pl. Babilon magas falainak (Jer 51:58) vagy akár a „magas helyeknek” (az áldozóhalmoknak) a literális magassága is jelenhet meg olyan kontextusban, ami az építők gögjére utal. A magas hegyek is megaláztatnak Isten előtt (Sal Zsolt 11:4 - ὄρη ὑψηλὰ ἐταπείνωσεν). Isten a magasságban lakik, de ebben a magasságban paradox módon mégis az alázatosokkal vállal közösséget, és ellentétbe kerül a büszkék (vélt) magasságával, amit szintén a

ὕψηλὰ jelöl (Zsolt 137:6); őket Isten távolról ismeri. Anna énekében (1Sám 2:3) és Ódák 3:3-ban egyaránt a dicsekvő, büszke beszéd ellen szól, a μὴ λαλεῖτε ὕψηλόν-*t* a μὴ καυχᾶσθε és a μὴ ἐξελθάτω μεγαλορρημοσύνη közé ékelve.

12. ὕψηλοκάρδιος

A felfuvalkodott szívűeket jelöli, azokat, akiknél az arrogancia nem pillanatnyi viselkedészavarként jelenik meg, hanem jellemük meghatározó részévé vált. Pl. Péld 16:5 „*Utálatos az Úrnál minden felfuvalkodott, kezet rá, hogy nem marad büntetlen*”. Az Ézs 9:8-ban Efraim és Samária lakói beszélnek gőgjükben és szívük kevélységében (ἐφ’ ὕβρει καὶ ὕψηλῇ καρδίᾳ λέγοντες).

13. φυσάω, φυσιοῦμαι

A szó származékai a Septuagintában még nem jelennek meg átvitt értelemben, csak szó szerint. Pl. az Ézs 54:16-ben a kovács fujtatásának, Sir 43:4-ben fujtatókemencének, a Bölcs 11:18-ben a tüzes lehetet fújó szörnyeknek a leírására használja. Később, az Újszövetségben már átvitt értelemben is előfordul: „A szeretet nem fuvalkodik föl”. (1Kor 13:4), szó szerint: nem fújja föl magát, mivel medio-passzív igealakban van a φυσιοῦμαι.

Teológiai implikációk

Azt az óvatos megállapítást a fenti szavak vizsgálata után megtehetjük, hogy ha valamely fogalom kifejezésére ennyi szinonimát használ a Septuaginta, akkor az a fogalom illetve téma bizonyára fontos teológiai téma. Az önfelmagasztalás, büszkeség, gőg bűn a Mindenható Isten és az emberek ellen is. Így teológiailag a *hamartiológia* nagyobb fejezetén belül tárgyalható.

Fontos azt is látnunk, hogy nem csupán egyes szavak és egyes elszeparált textusok elemzésére van szükség, hanem sok esetben erőteljesebbek azok a szakaszok, ahol maguk a kifejezések nem is szerepelnek, mégis tematikailag ehhez a kutatási területhez kapcsolhatók.

Gondolok itt elbeszélő jellegű illetve történeti leírást tartalmazó szakaszokra. Ezek közül talán a legjobb példa a bibliai őstörténetből, a Gen 11-ből Babel tornyának leírása. Egyszer sem szerepel a gőg, önfelmagasztalás szó, mégis nyilvánvalónak tűnik a szövegből, hogy valahol itt kell keresnünk azt a vétket, amely miatt az Úr megharagudott. A szövegben rejlő ironia (az emberek szemében „égig érő” toronyhoz az Úrnak le kell szállnia; vagy: „el ne széledjünk az egész föld színén” – „onnan szélesztette szét őket az Úr az egész föld színére”) és ismétlések utalnak arra, hogy Isten mindenhatóságát, szuverenitását húzza alá a leírás, és az embert szeretné aláazatra készíteni. Még akkor is, ha ezeket a teológiai szavakat nem találjuk meg benne.

Hasonló a helyzet a költői és bölcsességirodalmi szakaszok esetében. Itt is azt tapasztaljuk, hogy konkrét önfelmagasztalásra vagy büszkeségre utaló szavak nélkül is képesek kifejezni egy erőteljes etikai imperatívuszt – mégpedig költői képek segítségével. Lássunk erre is egy példát (33. Zsoltár 16 – 22):

Nem a nagy sereg segíti győzelemre a királyt, nem a nagy erő menti meg a hőst.
Csalódik, aki lovaktól vár segítséget, mert nagy erejük nem ment meg.
De az Úr szeme ügyel az istenfélőkre, akik szeretetében bíznak.
Megmenti őket a haláltól, éhínség idején is megtartja életüket.
Lelkünk az Urat várja, ő a mi segítségünk és pajzsunk.
Benne van szívünk öröme, mert szent nevében bízunk.
Maradjon velünk, Uram, szereteted, mert mi is benned reménykedünk!

Ezek a sorok arra világítanak rá, hogy nem az ember által ésszerűnek gondolt eszközök húznak ki a bajból, hanem Isten ereje. De hogyan jutunk el ennek belátásáig? Vajon teljesen természetes ez a gondolkodásmód, akár csak a hívők között is? Sajnos nem mondható ez el minden esetben. Ahhoz, hogy ezt a bölcsességet magunkénak érezzük, sokszor kudarcokon át vezet az út, és ezeknek megélése juttat el egy ilyen hitvalláshoz. Talán az ember megpróbál először a saját erejéből boldogulni, hiszen elég kompetensnek, életerősnek érzi magát. Ha ez mégsem lenne elég, akkor a „nagy seregtől, lovaktól”, vagy számunkra létező eszközöktől vár segítséget. Mikor ezekben is csalódnia kell, és kudarcot vall, akkor menekül az Úrhoz. Az önfelmagasztalás, gőg, büszkeség bűnei az Istentől való függésünk elutasításából fakadnak, végső soron minden ilyen eset annak kinyilvánítása, hogy elegendőek vagyunk önmagunkban, önmagunk számára. A vizsgált szövegek egy irányba mutatnak a tekintetben, hogy az embernek – teremtményi mivoltából fakadóan – előbb-utóbb el kell jutnia ahhoz a gondolathoz, hogy csak Istennél van a segítsége. Így lehet azután eszköz Isten kezében, így tehet eleget teremtetési céljának.

Vezetélméleti hozadéka is van e kutatásnak: ahogyan a klasszikus görög szerzők a kimagasló hősöket, az átlagon felüli embereket óvták a *hübrisztől*, úgy a Bibliában is a nép vezetői, a bírák, a királyok és papok számára hangzik mindenekelőtt az óvás, hogy ne essenek ebbe a csapdába. „A *hübrisz* az ember önfelmagasztalása az isteni szférájába. Az ember azért képes erre az önfelmagasztalásra, mert létének nagysága van. A görög tragédiában az emberi *hübriszt* nem a kicsi, a csúf és az átlagos képviseli, hanem az a hős, aki nagy, szép és kiváló – az ilyen hősök hordozzák az erőt és az értékeket. Hasonló módon, az Ószövetség prófétái mindig a nép nagyjait fenyegetik: a királyokat, a papokat, a törvénykezőket, a gazdagokat és a szépeket. Vagy az egész népet fenyegetik, azt a népet, amelyik minden nép legjobbjának tartja magát, választott népnek, Izraelt. A nagyság belső dinamikája mindig *hübrisz* felé törekszik.”⁴

Ma már sok keresztény fórumon hangoztatott igazság, hogy Istentől való vezetettség nélkül nem lehet jó vezetőnek lenni. Csak így kerülhető el ugyanis az önfelmagasztalás bűne. Járulékos hozadéka az Istennek tudatosan alárendelő vezetői formának, hogy a vezetett személyekre is jó hatással van, bennük is tudatosítja, hogy nem csupán embereknek kell alárendelődniük, hanem legelőször is Istennek.

A közösség vezetése nem mindenkinek feladata – viszont egyfajta aláztos, önfelmagasztalástól mentes kegyesség elérésére minden kereszténynek törekednie kell. Végül egy C. S. Lewis-idézet a témával kapcsolatban, mely tömören összefoglalja a teológiai következtetéseket is: „As long as you are proud, you cannot know God. A proud man is always looking down on thing and people, and of course as long as you are looking down, you cannot see something that is above you.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

<http://www.biblicalaudio.com/text/maccabees3.pdf> [letöltés ideje: 2017. 01.21., 22:00]

http://orthodoxengland.org.uk/pdf/ot/maccabees_4.pdf [letöltés ideje: 2017. 01.21., 23:00]

Friberg, B. - Friberg, T. - Miller, N.F. (eds.), *Analytical Lexicon of the Greek New Testament*. (Grand Rapids, MI: Baker Books, 2000.)

Gingrich, F.W. – Danker F.W., *Shorter Lexicon of the Greek New Testament*. (Chicago / London: The University of Chicago Press, 1992.)

Kittel, Gerhard (ed.) *Theological Dictionary of The New Testament Vol. III*. (Eerdmans: Grand Rapids, MI, 1979)

Liddel, H.G. – Scott, R. (eds.), *Greek-English Lexicon with a Revised Supplement*. (Oxford: Clarendon, 1996.)

Louw, J.E. – Nida, E. A. (eds.), *Greek-English Lexicon of the New Testament Based on Semantic Domains*. (New York, NY: United Bible Societies, 1989.)

Nemeshegyi-Horvát Anna: *A hübrisz fogalma Szophoklésznál*. (Szakdolgozat) Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2006.

Nemeshegyi-Horvát Anna: A büszkeség, önfelmagasztalás, gőg szinonimái Pál apostolnál. In: Szolgatárs, 2016. XXV. évf. 2. szám 7 – 13. l.

Thayer, J.H. (trsl., ed.), *A Greek-English Lexicon of the New Testament Being Grimm's Wilke's Clavis Novi Testamenti*. (International Bible Translators, 2000.)

Tillich, Paul: *Rendszeres teológia*. Ford. Szabó István. Budapest, 1996.

Vizsolyi Reprint. II. köt. (ford. Károlyi Gáspár) Magyar Helikon, 1981.

JEGYZETEK

¹ A hübrisz-szavak ironikus kontextusban való ábrázolásával kapcsolatban lásd: Nemeshegyi-Horvát Anna: *A hübrisz fogalma Szophoklésznál*. (Szakdolgozat) Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2006.

² Nemeshegyi-Horvát Anna: A büszkeség, önfelmagasztalás, gőg szinonimái Pál apostolnál. In: Szolgatárs, 2016. XXV. évf. 2. szám 7 – 13. l.

³ Kittel, Gerhard (ed.) *Theological Dictionary of The New Testament Vol. III*. (Eerdmans: Grand Rapids, MI, 1979)

⁴ Paul Tillich: Rendszeres teológia. Fordította: Szabó István. Budapest, 1996. 276. l.

BÁN-KISS EDIT ÉS AZ ÚJPESTI ZSINAGÓGA KERÍTÉSÉN TALÁLHATÓ HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ BEMUTATÁSA

MARTON ZSOLT
BTA-tanársegéd

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A Károli Gáspár Református egyetem Hittudományi karán tanulok, mint doktorandusz hallgató. A képzéshez szükséges bizonyos specializációs tantárgyak elvégzése is. A választott témámhoz kapcsolódik a zsidó kultúra, gondolkodás vizsgálata, így jutottam el Schöner rektor úrhoz, aki első szóra volt kedves fogadni és engedélyt kaptam az óráin való részvételre. Professzor úr órái többek, mint előadások. Nagyon inspiráló számomra az a különös beleélés amivel egy-egy zsinagógát, vagy művészeti alkotást elemez. Benne van ebben az ősök elismerése, tisztelete és az az alázat is, hogy nem mivelünk kezdődött a történelem – tulajdonképpen elődeink vállára állunk – és ha a Mindenható adja nem mi velünk fog befejeződni sem, ezzel pedig az a felelősség jár, amit Exodus (שְׁמוֹת) 10:2-ben és számos további helyen olvasunk: „Beszéld majd el a fiaidnak és unokáidnak” azokat az eseményeket, amelyeket a Mindenható cselekedett.

Így fogtam bele az önként vállalt feladatba, de minél több információt gyűjtöttem össze, annál mélyebben érintett. Több lett, mint egy „beadandó” dolgozat. Szeretném a kifejtés során bemutatni az összegyűjtött adatok egy részét (terjedelmi akadályok miatt), ugyanakkor megkísérlem saját érzéseimet, elemzésemet is megmutatni, amelyek – mivel nem vagyok művészettörténész – tulajdonképpen benyomások, impressziók lesznek. Arról fognak szólni, hogy nekem mit mondott a mű, illetve az alkotó élete.

Az esszém felépítése során a művésznő életrajzából indulok ki, ami, mint egy vezérfonal kíséri majd végig.

BÁN-KISS EDIT (1905 BUDAPEST-1966 PÁRIZS)

A kép Budapesten 1945 szeptemberében készült

Edit egy asszimilált zsidó családba született negyedik gyermekként. Réti Istvánnál – aki a nagybányai művésztelep egyik alapítója – tanult a Képzőművészeti Főiskolán Budapesten, majd 1926-tól a düsseldorfi művészeti akadémián. „Két év után tért vissza Budapestre, s került kapcsolatba a Szocialista Képzőművészek Csoportjával, amely a Szociáldemokrata Párt keretei között működött. Ebben az időben ment férjhez Bán Tivadarhoz. Festett, szobrászkodott, ám nem tudott megélni a művészetből. Titkárnő lett a Hitel Bank igazgatójánál, Kiss Sándornál, akihez később válása után feleségül ment. Sikerét nem sokáig élvezhette: 1944-ben Ravensbrückbe deportálták, ahol méreggel öngyilkosságot kísérelt meg.

Barátnője, a nála húsz évvel fiatalabb Bartha Ágnes mentette meg. Edit innen a genshageni repülőgépgyárba került kényszerszermunkára. A Daimler-Benz AG és a Genshageni motorgyár számára a háborús termelés fokozása miatt szükség volt munkásokra, akiket koncentrációs táborból hoztak kényszerszermunkára. A gyárat 1937-ben nyitották meg. 1944-ben a munka tovább bővült így még több munkást alkalmaztak az akkorra már 1100 fősre bővült női fogolytáborból, Ravensbrückből.”¹

„Felszabadulását követően Budapesten 1945 szeptemberében tárlatot rendeztek képeiből Deportáció címmel. Akvarellszerű sorozatán megtört arcok, elnyújtott csontalakok láthatóak. Műveit később Párizsban is bemutatták.

Megdöbbenő tény, hogy Edit a háború után visszatért Ravensbrückbe, ahol rengeteg zsidó nőt öltek meg a gázkamrákban.

1948-ban, az újpesti zsinagógában – Tildy Zoltán köztársasági elnök jelenlétében – avatták föl Bán Kiss Edit reliefjét, amellyel az újpesti zsidó közösség tizenhatezer halottjának állított emléket. Az alkotó még ugyanabban az évben férjével, Kiss Sándorral elhagyta Magyarországot. Svájci kitérő után Casablancába mentek, ahol Edit újra festeni kezdett, s képeiből kiállítást is rendeztek 1953-ban. Majd Párizsba költöztek, megkapták a francia állampolgárságot. Bán Kiss Edit műveit különféle galériák mutatják be. Férje 1962-ben meghal, az özvegy áttelepül Londonba. Már alig alkot, depressziója súlyosbodik. 1966-ban még visszatér Párizsba, s egy szállodai szobában önkéntével vet véget életének.”²

Horthy Miklós kormányzó mentességet biztosított az idős, elismert Teles Edének, - a magyar népi-nemzeti szobrászat nagy alakjának -, és Edit több pályatársának, ám ez csak 1944 őszéig jelenthetett védelmet számukra.

Talán hiába is keresendők az okok, indokok, miért maradt itthon, miért reménykedett a továbbélés, a működés lehetőségében a magyar képzőművészek döntő többsége – a zsidótörvények által érintettek tömegéhez hasonlóan. „Az áldozatok gyanútlanága az egyik magyarázat”, „megpróbáltak együtt élni a megkülönböztetéssel”, Róbert Péter szerint.³

Egy teológiai probléma

„Ne csinálj magadnak faragott képet...” olvassuk Ex 20:4-ben, ugyanakkor találkozunk képi ábrázolásokkal. Érdekes ennek a teológiai problémának a kielemezése, amire itt nincs lehetőség – ezért egy könyv bevezetőjét idézem be – melynek elolvasása segít megérteni a felvetett problémát. Roskó Gábor-Turán Tamás: Képfogyatkozás: „Díszes zsinagógai mozaikok, freskók, temetői művészet a késő antikvitásból; illusztrált héber kéziratok a középkorból; finoman megmunkált kegytárgyak az újkorból, néhány jellegzetes típus abból a ma ismert lelettömegből, amely mind azt bizonyítja, hogy vallási tilalmai ellenére a zsidóság sohasem zárkózott el a képzőművészetektől. Roskó Gábor porcelánból mintázott állatfejú bibliai hőseinek is megvannak a párhuzamai a középkori héber miniatúrákban. Az említett leletekben megtestesülő esztétikai igényesség és művészi alkotókedv azonban a zsidó írott tradíció fényében inkább kivétel, mint szabály, és ez a körülmény az ókori-középkori zsidó művészettörténet kutatóit is nemritkán szinte megoldhatatlan feladat elé állítja. A bibliai képtilalom nyomán a késő antik és a középkori rabbinikus hagyomány erős fenntartásokkal él nemcsak a képzőművészet számos formája, mindennekelőtt a figurális ábrázolások iránt, hanem a vizualitás más területein is. Ezeknek a máig élő korlátozásoknak, averzióknak a gyökereit, fogalmi kifejeződését és fejlődését követi nyomon e könyv.”⁴

„Véletlen” felfedezés

Az üzem egyik zsidólistáján bukkantak a nevére, és az igazi érdeklődés inntől indult el Bán-Kiss Edit iránt.

Érdekesség, hogy folyó 2014 februárjában utcát neveztek el Kiss Editről azon a helyen, ahol munkaszolgálatosként dolgoztatták. „Úgy gondolom fontos, hogy a Daimler Mercedes Benz szembenézzen a történelme sötét oldalával is.” mondta egy helyi képviselő.⁵

Személyes megjegyzéseim Bán-Kiss Edit életével kapcsolatban

Névhasználata számomra nagyon érdekes, ugyanis mindkét férje nevét használta, és nem váltott vissza a saját leánykori nevére. Nem gyakran fordul elő, éppen ezért tart számot érdeklődésre. Mit jelenthet ez? Úgy érzem, ebben benne van a múlt tisztelete. Szembenézés a múlttal, még akkor is, ha fájdalmas. Nem kitörölhető, hanem feldolgozhatóak a múlt jó és rossz eseményei. Látásom szerint ez is egy ilyen feldolgozás. Emlékezés arra, hogy volt valaki az életben, akivel együtt leéltünk bizonyos éveket. Botorság lenne azt gondolni, hogy ki-radírozható a korábban megtett, megélt esemény életünkéből. Keresi helyét a világban. Nehezen, vagy egyáltalán nem találja. Erre utalhat az öngyilkossági kísérlete a gyárban, ahol dolgoztatták, de ekkor még sikerül megmenteni, de Párizsi magányában már végzetes lesz önmaga elleni fordulása.

Letisztultságában is megrendítő alkotás az 1946-ban készült, Búcsú című szobor. Az ölelkező pár alakjában egyszerre fejeződik ki az összetartozás és az elválás. A nőalak lába lelóg a szobor talapzatáról: ebbe az apró mozdulatba bámulatos erővel sűríti bele a művész a bizonytalanság és a jövőtől való félelem érzését.

„Az ő sztorija egy privát történelem és fontos szerepe volt annak, hogy egyedül maradt. Az viszont, hogy úgy érezte, hogy a deportálás után nem volt sikeres biztosan lényeges szerepet játszott öngyilkosságában. Egész élettörténete azt mondja el, hogy mennyire nem tudta tovább folytatni. Mindent elkövettünk, hogy a tragédia ne következzen be. De hogy is menthettük volna meg? Azt hiszem, ez minden esetben felmerül, amikor valaki öngyilkosságot követ el. És nem tudod megmenteni. Keresed a választ arra, hogy miért végezte úgy, ahogy végezte? De nem találod meg, csak találgatni lehet. Gina Bon mondja el emlékezéseiben.”⁶

Ugyanakkor menekülés is lehet ebben az életeseményében, hiszen még is csak elvált és második férjével élt akkor. Az önmagát kereső ember belső attitűdje bújhat meg a háttérben. Keresni önmagamat, keresni azokat, akik, mint tükrök visszajeleznek rólam. A mai pszichológia nagy felfedezésnek tarja, mikor megállapítja, hogy az ember reménytelenül társas lény, de a Mindenható ezt évezredekkel ezelőtt kimondta Gen. 2:18-ban, hogy „... Nem jó az embernek egyedül lenni, alkotok hozzáillő segítőtársat.” Ezt a „társat” keresi egész életén át az ember. Fontos megjegyeznünk, hogy nem az ember mondta ki, hanem a Mindenható, hogy hiány van, de az még fontosabb, hogy maga a Teremtő gondoskodik, teremt társat az embernek.

Szakmai éltéről

Nagyon ígéretes, tehetséges művész volt, de sajnos nem kapta meg azt az elismerést, ami megillette volna őt. Ez szakmai csalódottsághoz vezethetett. A sikerek nem onnan érkeztek, ahonnan a legjobban várta. Minden alkotó a saját beágyazottságából, annak a miliőnek a közegéből várja-keresi az elismerést, ahol otthon van. Esetében külföldön történt meg az elismerése.

Művészetéről

Réti István növendékeként erősen jellemezte a magyar hatás. Ezt szívta magába. Festészetet tanult ekkor. Később a düsseldorfi művészeti akadémián szobrászatot tanult, itt a német hatás jelenik meg művészetében.

Kettős hatás dolgozott benne és alakította művészetét. E mellett ugyanakkor a kor is, amiben ő és alkotótársai éltek szintén árnyalta kifejezésmódját. Ez pedig az akkori művészekre nagy hatást gyakorló új irány a baloldaliság. Számos neves író-költő, zenész, művész látja ezt az akkor még vegytisztán megjelenő irányt követendőnek. A ma embere nehezen érti meg, hogy miért mentek el ebbe az irányba, de nekünk már több évtizedes átél, vagy tanult tapasztalatunk van. A kor kontextusában vizsgálva ugyanakkor azt tapasztaljuk, hogy nagyon lelkesítő volt, és inspiráló a művészek számára. Társadalmilag is elköteleződtek a művészvilág jeles képviselői, akár még képzőművészek csoportjai is. A baloldaliság akkor megjelenése tiszta volt, a maga szennyezetlenségével, akár még naivitásával is.

Bán-Kiss Edit műveinek az értelmezéséhez szükségét látom annak, hogy a pályatársai munkáira is egy pillantást vessek. Ez abból a szempontból lényeges, hogy mások mit és hogyan készítettek egy időben a művésszel és ebben hogyan jelenik meg Edit alkotása.

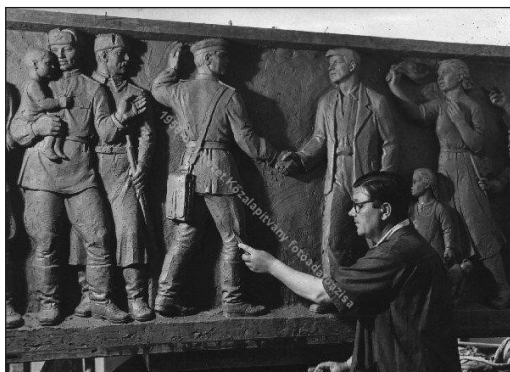
Ámos Imre

„A Műegytemen, majd a 1929 és 1935 között a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán tanult, ahol Rudnay Gyula volt a tanára. 1931-től kezdve szerepelt kiállításokon, gyakran feleségével együtt. 1936-ban a Képzőművészek Új Társasága (KÚT) választotta tagjává. Ettől fogva minden nyáron Szentendrén alkotott. 1938-ban a Nemzeti Szalon tagja lett. Kezdetben a posztimpresszionizmus (Rippl-Rónai József és a Nabis-csoport hatása) volt jellemző művészetére. 1937-ben Párizsban járt, ahol megismerkedett Marc Chagall-lal. Ettől kezdve művészetére az álomszerű ábrázolás, a második világháború alatt pedig a rettegés, a félelem megjelenítése vált jellemzővé. 1940-től haláláig – kisebb megszakításokkal – munkaszolgálatos volt. 1944 nyarán Németországban, feltehetően egy szászországi táborban halt meg. (Halálának pontos időpontja nem ismert.)”⁷

Ámos Imrének kiállítás sorozata volt halálának 105. évfordulóján, többek között a Rumbach utcai zsinagógában is. A kiállítás védnökei, Schweitzer József nyugalmazott országos főrabbi, Fabiny Tamás evangélikus püspök és Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát volt.

Mikus Sándor

„Autodidaktaként rajzolt és mintázott portrékat, karikatúrái már korán elarulták művészi adottságait. Egy Lehel úti szabadiskolában ismerkedett meg a szobrászattal. 1924-1927-ig az Újpesti Egyesült Izzóban műszerészként dol-

Sztálin szobor talapzatán dolgozik 1950-ben, az 1956-os forradalom és szabadságharc idején ledöntötték.

gozott. Pfeifer Ignác műegyetemi tanár, az Izzó kutató mérnöke Öreganyám c. portréját megvásárolta, s ekkor Bernáth Aurél és Pátzay Pál biztatására Olaszországba utazott hathónapos tanulmányútra. Rövidebb megszakítással 1930-ig élt itt, előbb Firenzében, majd Rómában, ahol Pátzay Pál műtermében dolgozott. 1930-tól a gyár ösztöndíjasa volt. Már ugyanebben az évben kiállított a velencei biennálén. Első gyűjteményes kiállítását 1932-ben az Ernst

Múzeumban rendezte meg. Az 1937. évi párizsi világkiállításon két aranyérmet nyert, bár műveit a párizsi magyar pavilon építésze, Györgyi Dénes, s nem a hivatalos szervek mutatták be. 1941-ben a Tamás Galériában állította ki újabb, az emberi test plasztikájának lényeges elemeit hangsúlyozó bronz kisplasztikáit (Mosakodó, Fésülködő, Mezítlábas nő) és érmeit. A Fésülködő nő c. szobra a New York-i világkiállításon is szerepelt. 1946-tól a budapesti Százados úti művésztelepen dolgozott. 1946-49-ben Csepelen a munkás művészeti kör vezetője lett. Ebben az évben négy szobrászati pályázat első helyezettje volt.”⁸

Ámos Imre líraibb, szürrealisztikusabb kifejezése mellett Mikus Sándor a szocreálra jellemző előadásmódon fogalmaz.

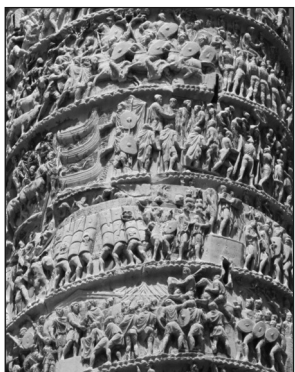
Bán-Kiss Edit a relief-et választotta, mint kifejezési formát- az emlékmű megalkotásakor.

Relief, mint kifejezési mód

Az ókori közel-keleten jelent meg, gyakran, mint birodalmi kifejezése a hatalomnak. Fontos megemlíteni az 1910-ben megtalált Hammurapi-sztélét, a babiloni király törvénygyűjteményét.

A relief szerkesztési megjelenésében hasonlít az írásra. Az írás a képi ábrázolásból alakult ki. Az ismert hieroglifák jól bizonyítják, hogy gyakorlatilag, mint átmenetek segítettek az írás kifejlődését. Ezért nevezzük piktografikus, vagy logografikus, magyarul képírásnak. Gyakorlatilag a gondolataik kifejezésére egymásután tették a képeket. Éppen ezért tömör, zárt formát alkot, keretezettnek hat.

A reliefek legérdekesebb, kiemelkedőbb darabja a Rómában látható Marcus Aurelius oszlopa, ami gyakorlatilag egy végtelenített reliefnek is mondható.

*Marcus Aurelius
oszlopa, Róma*

Relief, mint a szocreál kedvenc kifejezés- módja

Bán-Kiss Edit a szocreál nyelvével él, már ebben a korai időszakban. A lelkesítő hatás mellett meg kell említenünk azt is, hogy Editet a Szovjetek szabadították fel. Mivel minden mindennel összefügg nem szabad csodálkoznunk a művész kifejezési stílusának a megválasztásán.

Miért volt kedvelt kifejezési mód a relief?

– Monumentális megjelenítést tesz lehetővé.

Ezt teheti úgy is, hogy nem feltétlenül a tömegével akar hatni, hanem a tartalmi, eszmei mondanivalójával.

– Tömeget sugároz. Egy egységet képez, amivel nagyon tömör hatást lehet elérni.

– Mindenki egyenlő. A baloldaliság eszméjében hangsúlyos gondolat képi megjelenítése. Egyformaság, a sorból nem kilógás.

– Mélyre nyúló gyökerek. Olyan rétegeit szólítják meg az embernek ezek a művek, melyek benne vannak a Jung szerinti „kollektív emlékezetbe”.

Művészete számomra kettősséget hordoz olyan tekintetben is, hogy a bizonytalan, magát kereső ember mennyire karakteres személyiség. Ahogy ránézek a fényképre, – ami munka közben ábrázolja – egy erős nőt látok. Arcvonásai is a határozottságot, erőt sugallják.

Képei jellemzői

Érthető a kritika, ami alkotásait érte, mivel nem azt kapta a néző, amire számított, vagy amit szívesen „fogyasztott” volna. Alkotásai a klasszikus polgári értékeket és ízlésvilágot túllépő, expresszív irányzatúak voltak. Ez valószínű a Düsseldorf-i évek hatása.

Kissé rideg, melan-kólikus, az érzelmekre nagyon hatni nem akaró kifejezés módja van.

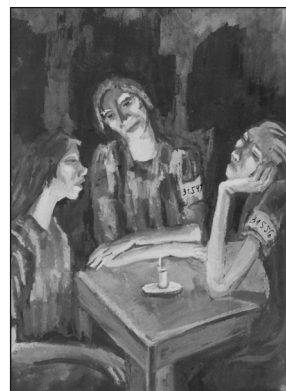

Nővére mellszobrát készíti 1943-ban.⁹

Ugyanakkor e keménység, rigidség mellett megjelenik nyomokban a nőies, érzékeny vonal is.

Műveit feldolgozó, ellaboráló munkáknak tekinthetjük, melyekben az átélt események feloldást nyerhetnek.

Néhány példa a 30 festményből álló *Deportáció* sorozatból

Ezeket a képeket nézve két dolgot megérthetünk:

Megérthetjük a kritikát, amely vágyott a polgári értékek megjelenítésére, de teljesen mással szembesült.

Megérthetjük ugyanakkor a művész belső-lelki szükségletét is, egy ellaboráló sorozatra, amiben próbálja feldolgozni élményeit.

AZ ÚJPESTI ZSINAGÓGA KERÍTÉSÉN TALÁLHATÓ HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ (1947-48) BEMUTATÁSA ÉS ELEMZÉSE

Újpesten népes zsidóság élt, korabeli adatok szerint 20.000 főt is nyilvántartottak, sajnos ebből a számból 16.000 odaveszett, neveiket a zsinagóga kertjében márványtábla őrzi. 1946-ban pályázatot írtak ki a nyilasok által 1944

októberében elpusztított zsinagóga felújítására és egy holokauszt emlékmű elkészítésére.

Rabbi Murányi beszédében Jeremiás próféta szavait idézi a 47:2. v. „Ezt mondja az ÚR: Víz indul el északról, áradó folyóvá lesz; elárasztja az országot és a benne élőket, a városokat és a bennük lakókat. Az emberek segítségért kiáltanak, jajgat az ország minden lakója.”

„Itt állunk a beiktatási az emlékmű átadásakor és megelevenednek a szörnyű események a memóriánkban, és ott vannak Jeremiás szavai az ajkainkon. Nem lenne elég egy emberi élet minden napja és minden éjszakája, hogy gyászolja a pusztítást, amely egy év [1944-1945] között történt. A szörnyűség negyedik évfordulóján, szól a próféta. Jöttél és a lelked sír az 1944-es júliusi napokra emlékezve, több mint 17.000 testvérünket küldték a halálba. Hol van az a költő, aki le tudja írni és hol van a festő ecsetje, ami megörökíti a képét ennek a temetési menetnek?”¹⁰

Az emlékmű avatásán jelen volt az ország miniszterelnöke, Tildy Zoltán, aki hozzászólásában ezt mondta: „Amit most teszünk ez a legkevesebb, amivel tartozunk a mártírok emlékének.”

Murányi Miklós újpesti rabbi megnyitó beszédét tartja 1948. július 25-én. (jobbra ülnek: rabbik Scheiber és Kálmán)

Murányi Miklós mellett Tildy Zoltán

Többek számára különös, hogy miért Bán-Kiss Edit kapta meg a megbízást, aki nem is volt újpesti, sőt még hitét sem gyakorló zsidó, de arra következtetnek, hogy új férje Dr. Kiss Sándor, aki újpesti volt, már segíteni tudott abban, hogy ő kapja meg a megbízást.

Az emlékmű anyaga és fizikai elhelyezkedése

Kő, mint alapanyag

– Természetes alapanyag, a Teremtő által alkotott, de az ember által formázott megjelenés.

– Időt álló anyag, akár az örökkévalóságot is megjeleníthetik vele a művészek.

– A kő, mint anyag a zsidók életében meghatározó szerepet tölt be.

Néhány előfordulása a kő jelenlétének a zsidó nép életében:

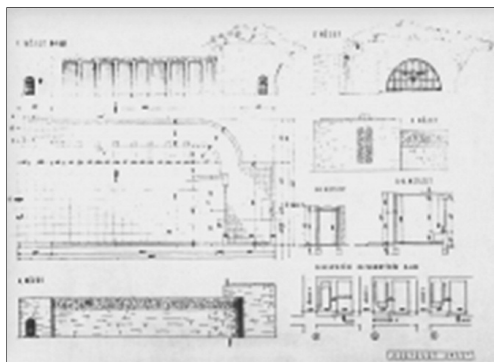
- Noé oltárt épít Gen. (1Móz) 8:20
- Izsák „feláldozása” az ákédá jelenet, Gen (1Móz) 22:9
- Jákób látomása és fogadalma. Az álma idején a feje alatt volt követ szent oszlopként állítja föl, amely később majd Isten háza lesz. Gen (1Móz) 28: 18-22
- Emlékoszlop felállítása Ráhel sírjánál Gen (1Móz) 35:20
- Vízfakasztás a sziklából Ex (2Móz) 17:6
- A pap éfódján két emlékeztető kő van hat-hat névvel Ex (2Móz) 28:12
- Megkövezés: pl. aki Isten nevét káromolta azt a népnek a táboron kívül agyon kellett köveznie Ex (2Móz) 24:14
- Kőtáblák, melyekre Isten írta fel a parancsolatokat Deut (5Móz) 9:9
- A csodálatos átkelése a népnek a Jordánon. A vezetők az Úr szövetség-ládája előtt menve a folyó közepéből 12 követ vettek fel. Ezek emlékeztető kövek lettek az utódok számára. Józs. 4:4-7
- Saul király emlékoszlopot állít fel 1Sám 15:12
- Absolon emlékoszlopot állít fel 2Sám 18:18
- Illés fog 12 követ és oltárt épít. 1Kir. 18:31

Természetesen nem teljes a lista, de a fő megjelenéseket emeltem ki. Ezek közül is talán a dolgozat szempontjából a legfontosabb az **emlékkő funkció. A múlt feltárása és megőrzése a fiak és azok fiainak a számára.**

Az emlékmű elhelyezkedése

A zsinagóga kerítésébe van beépítve. Kifelé néz a külvilág felé. Bent a kertben a nevekkel teleírt táblák találhatók. Számomra beszédes, hogy a nevek a „kívülállóknak” nem mondanak sokat, de akik bent vannak, akik ismerték az odaveszett embereket, családokat sokat mondó.

Az utcáról nézelődőnek óhatatlanul fel kell néznie, mivel kb 3,5-4 méter magasan van elhelyezve. Az ember az emlékműveknél, amikor tiszteletét akarja kifejezni, meghajtja a fejét. Itt fel kell emelnie, túlzottan is. Nem elég a természetes fejtartás, túl kell menni a kényelmes mértéken. Számomra olyan „kényszer” ami segít túlemelkedni az alap emberi beállítódáson. Valami transzcendens irányba mutat, mint egy templomtorony, mint egy „mutató új” ami felfelé kényszeríti az ember testét, lelkét.

Elkészült az emlékmű tervrajza (1947)

Az emlékmű méretei

4 db 280x80 cm kő relief.

A holokauszt emlékművön tetten érhetőek a düsseldorfi képzőművészeti hatások. Főleg az észak Németországból kiindult, fametszetből táplálkozó ábrázolás mód, aminek akkorra már nagy hagyománya volt. Első ránézésre úgy tűnik, mintha fába vésték volna az alakokat. A vonalas kifejezőmód átöröklődött a festészetbe és a szobrászatba is.

A relief tömör zárt forma. Keretezett. A befejezettséget sugallja. Nem lehet bemenni, sem kijönni. A lehetősége az embernek „csupán” annyi, hogy mit kezd mindazzal, amit lát.

Kötött előadásmód. Ami a művész részéről a maga által felállított keretek tudomásulvételét, behatárolását és ezek elfogadását jelenti. Jelképesen azt fejezi ki, hogy nekem ezek között a keretek között kell megélnem életemet, művészetemet.

Szocmodernhez képest kissé grafikusabb, kifejezőbb, expresszívabb. A német kultúrhatás érhető tetten.

Irány. Jobbról balra, ahogy a „sémi nyelveken belül, - az északnyugati ágba tartozó- kánaáni csoport egyik tagja a héber nyelv is teszi.”¹¹ A hatalmat, erőszakot képviselők szinte tolják maguk előtt az embereket. A felszabadító hatalom iránya is idegen.

Ismétlődések. Egyforma ritmusa van az első három képnek. 5-5 fő található a reliefeken, kivéve a csendőrt, katonát és a gyerekeket. A negyedikben a ritmus megbomlik, szinte tömegjelenetté alakul.

A számokról. Az ötös szám a kettőnek és a háromnak az összege.

„2. szám jelentése a Kabbalista numerológiában: A 2 a legegyszerűbb pár, bár egy ellentétet kifejező pár: az istent és a világot vagy az istent és az embert, az eget és a földet szimbolizálja, de megtestesíti még az istent és az ördögöt, a mennyet és a poklot, a jót és a rosszat, a fényt és a sötétséget, a nappalt és az éjszakát, a Napot és a Holdat, a nyarat és a telet, az ezöldalt és a túloldalt, az örökkévalót és az időt, az életet és a halált, a szellemet és a természetet, a testet és a lelket, a férfit és a nőt, az anyát és a gyermeket, a fiatalot és az öregot, a fentet és lentet, a nyugalmat és a mozgást, a kezdetet és a véget, és végül a múltat és a jövőt.

Az elkészült emlékmű (1948) egybeszerkesztett másolata

A vallás vonatkozásában a felsoroltakon kívül a lelkeséget és a kárhozatot, a jámborságot és a bűnt, az erényt és a bűnös tetteket, az isteni és az emberi természetet is jelképezi.

A 2 az ellentétet hangsúlyozza. A 2 kétséget, ellenségeskedést, viszályt, meghasonulást is jelent.

A 3 jelentése: A 3 mint az istenség száma a különböző vallási rendszerekben és szokásokban, különösen a zsidó vallásban tárul elénk megfoghatóan. A templomokat három részre osztják: Előcsarnokra, szentélyre, és a legszentebb részre (vagy szentek szentje). Az izraelita vallásban három fő ünnep van. Salamon három áldozatot mutatott be egy évben. Az Ótestamentumban nagyon gyakran meghatározó szerepe van a hármasszámnak. Ádám három fia, Noah három fia, három pátriárka, az egyiptomi sötétség három napig tartott, a zsidóknak három napon át nem volt vizük a sivatagban, három hónapig maradt a frigyláda a kocsin, három évig tartott az ínség, stb.

Az 5 jelentése: a földi élet valóságát, múlandóságát mutatja be. Általában el akarja terelni a figyelmet arról az értékrendről, amely az ember helyes erkölcsi értékét szeretné érvényre juttatni. Arról is beszél, hogy eltorzult az értékrend.”¹²

Ha csak a legutolsóban van valami igazság, akkor is nagyon sokat mondó számunkra ez az emlékeztető alkotás. Ott eltorzult az értékrend, ahol ilyen megtörténhetett. Emlékeztetés, figyelmeztetés is egyben számunkra arról, hogy ha az ember elveszíti helyes, a Mindenhatótól származó értékrendjét ilyenre lesz képes.

Éles bevésések az alakoknál. Husbavágó, éles határok. A véső szétválasztotta a folyamatos anyagot, hiány keletkezett. Megszűnt a folytonosság, nem volt finom átmenet, csak drasztikus vágás.

Az alakokról. Mivel tudjuk, hogy miről szól az alkotás nehéz elvonatkoztatni és semleges szempontból elemezni a művet. Azonban számomra érdekes, hogy az alakok semleges, ismertető jegyek nélkül vannak ábrázolva. Az ábrázolásban nem jelenik meg a zsidó öltözet, szakáll stb. Nekem ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag akárki lehetne ott, akár én is. Sőt a csendőr, katona, az erőszakot képviselők is úgy jelennek meg, hogy személyes jellegzetességeik nincsenek, csak a hatalmi eszközeik. Ezt pedig szintén lehet úgy olvasni, hogy akárki lehetne a helyükben, akár én is. Számomra ezek az impressziók azok, amelyek megdöbbentenek a mű vizsgálása közben.

Nincs elkülönülés az alakok között. Az elnyomó hatalom alakjai válnak csak külön az üldözöttektől. Tolják a tömeget a kiadott parancs szerint.

Az 1-3. relief esetében érdemes még megemlíteni, hogy nincs fókuszpont, helyesebben üres! A művészi nyelvezetben mindig megjelenik egy fókusz, amire ráirányítja a néző figyelmét a művész. Itt csak a nyers kő van.

Határmezsgye a jelenlét és a nem jelenlét között. Így a figyelemfelhívás sokkal erősebb azzal, hogy a központban a kidolgozatlan nyers kő van.

A negyedik relief vizsgálata

Ezen a domborművön az előző háromnál tapasztalt ritmus megtörik. A felszabadítás jelenete nem patetikus, inkább kissé szomorú. Az ábrázolt alakok száma is több az előzőeknél, szinte tömegjelenet jellegű.

A katarzis elmarad. Pusztán szomorú, közömbös tudomásulvétele a dolgoknak jelenik meg. Benne lehet a csalódása a művésznek a sorsban, a művészetben, az életben. Ekkorra már lehettek fenntartásai a Szovjet hatalommal szemben. Már volt tapasztalata az ideális baloldaliság torzulásában.

ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

Bán-Kiss Edit és az Újpesti zsinagóga kerítésén található holokauszt emlékmű megismerése és elemzése során rengeteg „élmény” ért. Megismerni egy embert, a családi, művészi munkásságát, a sorsát melyet származása miatt az akkori kor kivetésre, elpusztításra ítélt. Folyamatos küzdelmet látok életében, és a megadást a sorsnak. Legmegrázóbb a negyedik relief szomorúsága.

Hiába a felszabadítás már, valamit nem lehet felszabadítani. A testet lehetett, de a lelke-szelleme fogságban maradt. Figyelmeztetés lehet mindenki számára, hogy következmények nélkül nem történnek események.

A „kárpótlások” csupán a fizikai eszközök szintjét érintik, ugyanakkor egy becsületes szembenézés, őszinte, mély bűnbánat és bocsánatkérés az elkövetett gaztettek, vagy éppen a hallgatás miatt, viheti előbbre csak életünket.

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS MEDIÓGRÁFIA

Egeresi László Sándor: A bibliai héber nyelv tankönyve. Bibliophilia Kft. Budapest 2010.

Helmuth Bauer: Innere Bilder wird man nicht los. Die Frauen im KZ-Außenlager Daimler-Benz Genshagen, Berlin (Metropol) 2010

Rév István: A zsidók kiűzetése. In. Enigma, Meridián kiadó Budapest.

Roskó Gábor-Turán Tamás: Képfogyatkozás. Budapest, Akadémiai Kiadó 2004

S. Nagy Katalin: A holokauszt a magyar képzőművészetben 1938 – 1945.

<http://youtu.be/qOy3Ds0vjc8>

<http://youtu.be/pryHVDYI320>

<http://www.gesichter-der-zwangsarbeit.de/die-filme>

<http://www.gesichter-der-zwangsarbeit.de/edit-ban-kiss>

<http://youtu.be/rrVNIVgnH1A>

<http://youtu.be/OwqQ6NWbBPU>

<http://youtu.be/pryHVDYI320>

<http://youtu.be/H2DA5UH7RBs>

<http://youtu.be/jyp3oHPo8n8>

<http://www.gesichter-der-zwangsarbeit.de>

<http://www.berliner-zeitung.de/berlin/mercedes-benz-strassenname-wird-enthueellt-mercedes-bekommt-edith-kiss-strasse,10809148,26174704.html>

<http://www.gesichter-der-zwangsarbeit.de/edit-ban-kiss>

<http://www.168ora.hu/itthon/ban-kiss-edit-munkas-meszoly-geza-wittmann-zsigmond-holokauszt-emlekkozpont-56740.html>

http://www.perspectivia.net/content/publikationen/francia/francia-recensio/2012-1/ZG/bauer_kittel

JEGYZETEK

¹ Helmuth Bauer: Innere Bilder wird man nicht los. Die Frauen im KZ-Außenlager Daimler-Benz Genshagen, Berlin (Metropol) 2010

² Internetes letöltés 2014. április 15. <http://www.168ora.hu/itthon/ban-kiss-edit-munkas-meszoly-geza-wittmann-zsigmond-holokauszt-emlekkozpont-56740.html>

³ S. Nagy Katalin: A holokauszt a magyar képzőművészetben 1938 – 1945. 43.old

⁴ Roskó Gábor-Turán Tamás: Képfogyatkozás. Budapest, Akadémiai Kiadó 2004

⁵ Internetes letöltés 2014. április 15. <http://www.berliner-zeitung.de/berlin/mercedes-benz-strassenname-wird-enthueellt-mercedes-bekommt-edith-kiss-strasse,10809148,26174704.html>

⁶ <http://youtu.be/rrVNIVgnH1A>

⁷ Internetes letöltés 2014. április 16. http://hu.wikipedia.org/wiki/Ámos_Imre

⁸ Internetes letöltés 2014. április 16. http://hu.wikipedia.org/wiki/Mikus_Sándor

⁹ Helmuth Bauer: Innere Bilder wird man nicht los. Die Frauen im KZ-Außenlager Daimler-Benz Genshagen, Berlin (Metropol) 2010

¹⁰ Internetes letöltés 2014. április 15. <http://www.gesichter-der-zwangsarbeit.de/informationen-zu-einer-für-2014-geplanten-ausstellung-über-die-reliefs-von-edith-kiss-im-memorial>

¹¹ Egeresi László Sándor: A bibliai héber nyelv tankönyve. Bibliophilia Kft. Budapest 2010. 317.o.

¹² Internetes letöltés 2014. április 16. http://www.tarrdaniel.com/documents/Hermetika/kabbalista_numerologia.html

„NAGY JÖVŐ ELŐTT ÁLLUNK, BÁR ROMOK KÖZÖTT ÉLÜNK”

BACSÓ BENJÁMIN
BTA-tanársegéd

1944. október 9-én Churchill elutazott Moszkvába, hogy találkozzon Sztálinnal. Ennek a találkozásonak a lényege, hogy a két nagyhatalom a befolyási zónákról tárgyaljon. Az eredmény a történészek számára százalékos megállapodásként ismert. Ebben a megállapodásban rögzítették, hogy a szovjeteknek mennyi befolyása van Romániában (90%), Bulgáriában (80%). A britek erősen ragaszkodtak ahhoz, hogy Görögországon belül érvényesíteni tudják akaratukat, így abban állapodtak meg, hogy befolyásuk 90% lesz. Magyarországot és Jugoszláviát a felek igazságosan elosztották 50-50%. Azonban, Magyarország esetében ezt a befolyási arányt felemelték 90%-ra¹. Geopolitikai helyzetünket tekintve a háború után világossá vált, hogy a szovjet érdekszféra egyik nyugati állama lesz az ország. A kérdés az volt, hogy mennyire lesz erős a szovjet befolyás és meddig fog tartani?

1944 novemberének elején a Vörös Hadsereg „oltalmában” megérkeztek Magyarországra a kommunista vezetők (Gerő Ernő, Nagy Imre, Révai József, Vas Zoltán) és az is látszott már, hogy ez a befolyás hosszú ideig fenn fog állni. Szekfü Gyula 1946 telén, mint Moszkvai nagykövet látogatott Budapestre, ekkor látogatta meg Kovács Imrét, a köztük lezajlott beszélgetésből egy részletet idézek²:

„– *Hogy látszik Moszkvából Magyarország?*

– *Nem jól...*

Hallgattunk, majd akadozva a haza dolgairól beszélgettünk. Szekfü nagy tudású ember volt, egyik legnagyobb történetírónk, akivel serkentő volt a társalgás. Most elfogódottan beszélt, időnként felpillantott a csillárra vagy a telefonra nézett, mintha a mikrofont keresné. Elmenőben aztán odahejolt hozzám, és halkán mondta:

– *Kérlek, ez egy új török hódoltság.*

– *Addig is tart?*

– *Addig tart, ameddig a Szovjetunió tart!*”

A front átvonulása, a rekvirálások, a Szovjet hadsereg itt tartózkodása, lerombolt épületek jelezték, hogy valami újnak kell kezdődnie. A háború végi helyzetről Gyarmati György nagyon frappánsan fogalmazza meg a következőt: „*Magyarország 1944-45 évfordulójának téli hónapjaiban inkább volt történelmi-földrajzi fogalom, semmint valóságos, „működőképes” társadalmi-politikai entitás.*”³ Az egyházakat igen súlyosan érintette a háború, többek között a Baptista Szeminárium épületét találat érte.⁴

Magyarország geopolitikai helyzetéből következett, hogy a szovjet viszonyok lettek meghatározóak. A szovjet rendszer kezdettől fogva az egyházi élet visszaszorítására törekedett, ebben csak a második világháború időszakában történik változás. Az ortodox egyház működése szabaddá vált, sőt még támogatást is kaptak, mivel Sztálin értékelte a papság és a pravoszláv hívők hazafias cselekedeteit.⁵ A nyugati szövetségesek miatt ehhez még ráadásul „a kiségyházak” is működhetek a Szovjetunióban. Ugyanakkor az államhatalom végső célja továbbra is az ateista ideológia kizárólagos uralom juttatása volt, ahol az állam és az egyház teljesen elválik egymástól.⁶ Ez volt az a minta, amelyet az MKP vezetői láthattak és megpróbálhattak megvalósítani Magyarországon. A kommunistáknak a szovjet csapatok jelenléte ellenére is komoly problémát jelentett, hogy pontosan milyen forgatókönyv szerint is történjen ez a mintakövetés.⁷

Ebben az időszakban mégis mutatkozott valami különös fogékonyság arra, hogy az evangélium üzenetét befogadják. Csak egy példát említve illusztrációként, mi sem jelzi jobban, mint hogy az adventista egyház külföldről kért és kapott is támogatást a missziójára.⁸ A szabadegyházak abban a reményben éltek, amelyben az egész társadalom ezen időszakban, hogy az ország demokratikus irányban fejlődik tovább.⁹ „*Nagy jövő előtt állunk, de ugyanakkor még romok között élünk.*”¹⁰ Ennek reményében igyekeztek két dologban előrébb jutni: az egyik jogi helyzetük rendezése, a másik pedig, ehhez szorosan kapcsolódva, a lakosság között végzett missziós tevékenység erősítése volt. Mind a két cél elérésére reális cél mutatkozott. Az embereknek nem csak a háza, hanem az élete is romokban hevert, vártak valakitől valami jó hírről. Nagy dolog volt, hogy Nagy Lajos biharugrai baptista gyülekezeti senior, aki a Független Kisgazdapárt nemzetgyűlési képviselője is volt, az MSZSZ emlékiratát amelynek központi üzenete a vallásszabadság volt, a többi képviselő között az országházban kiosztotta.¹¹

A BAPTISTA MISSZIÓ SZERVEZETI VÁLTOZÁSAI

Ugyanakkor a baptista misszió is nehéz helyzetben volt, habár pozitív események is történtek, ha a misszió lendületére és a szervezeti rendeződésekre gondolunk. Még a trianoni béke után az „új Magyarországon” a korábban

24000-nél kicsit több baptistából 8000 tag maradt a gyülekezetekben. A misszió lelkesedést jelzi, hogy 1940-ben már 14874 tagot, majd 1953-ban 14012 tagot tartottak számon.¹² Ez azt jelenti, hogy közel húsz év alatt másfélszeresére emelkedett a baptisták száma (más adatok szerint megduplázódott¹³), ami egy erőteljes missziói lendületre utal. Ehhez minden bizonnyal hozzájárult, hogy az elismerés kapcsán két irányra szakadt baptista misszió 1920-ban egyesült Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége néven. Ezáltal azonban egy nagyon különös szervezeti felépítés jött létre. Az 1905-ös elismerés ugyanis a Budapesti Baptista Hitközségre vonatkozott. Így egy olyan kettős szervezeti felállítás állt elő, ahol a misszió irányítása a MBGYSZ hatáskörébe tartozott, az adminisztratív jelentések, panaszok, előterjesztések és kérelmek azonban a Hitközség égisze alatt történtek. Ez azt jelentette, hogy a Hitközség volt a külső keret, a jogi védelmet hivatva ellátni, a Szövetség pedig más országokéhoz hasonló belső, missziós szervezet.¹⁴ Ez a helyzet egészen 1945-ig állt fenn, amikor dr. Somogyi Imre vette át a nyugdíjba vonuló Nagy Páltól a hitközségi előjáró tisztelet és mivel korábban a Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetségének elnökének is megválasztották, ugyan az a személy töltötte be mind a két funkciót. A szövetség szerepe ilyen módon csökkent és végül 1947-ben meg is szűnt.¹⁵ Erre már 1945-ben felhívják a baptista közösséghez tartozók figyelmét, akiket arról értesítenek a Lelki Élet lapjain, hogy gyakorlatilag is egybeolvadt a hitközségi előjáró és a szövetségi elnöki tisztség.¹⁶

A szervezeti működésben újabb változások következtek be¹⁷, 1946-ban a decentralizáció jegyében Somogyi Imre bejelentette, hogy kerületeket hoznak létre.¹⁸ Ennek keretében, lassan megalakultak a kerületi missziós bizottságok, melyeknek azt a feladatot szánták, hogy az Országos Misszióbizottság mellett, azzal egyeztetve, sőt azt bizonyos ügyekben tehermentesítse. Ezek a kerületi misszióbizottságok a kerülethez tartozó gyülekezetek tanácsolásaiban, missziói tervek készítésében és kisebb helyi ügyek intézésében önállóan járhattak el. Szervezetileg tehát a következő szervezet alakult ki. A legkisebb egység a prédikációs állomás volt. Ezek az állomások együtt alkotják a körzetet, a körzetek pedig együtt alkotják a kerületet.

VESZTESÉGEK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN

Azonban a háború nyomorúságai a baptistákat sem kímélték. Megszűnt A Kürt c. ifjúsági lap, amely 1922-1944 között segítette az ifjúsági munkát. Mészáros Sándor, aki a gyermekmunka területén végzett jelentős munkát, 1940-ben szintén meghalt, így a Hajnalcsillag c. gyermek lap is amelynek szerkesztője volt, vele együtt halt. A Békehírnök pedig 1944. december 16-án jelent meg, az ekkor már ostromgyűrűbe került fővárosban. Ez is jól mutatja, hogy az addig jelentős lapok, amelyek a kapcsolattartásban és a misszióban is jelentős szerepet töltek be, a háború végére megszűntek.

A bombázások során elpusztult a Margit rakparti Szeminárium, amelyet korábban jelentős támogatásban részesítettek és az Amerikai Baptista Déli Szövetség révén¹⁹ sikerült megvásárolni. Az árvaház épülete, olyan súlyos találatot kapott, hogy nagy része lakhatatlanná vált.²⁰ Különös eset, hogy az aki éppen az intézet holmiját szállította, a feljegyzések szerint egy rozzant postakocsival, az egyik fuvar közben aknaszilánk oltotta ki az életét.²¹ Ezen felül több imaház megrongálódott többek között a Nap utcai, amely ekkoriban az egyik legjelentősebb közösségnek számított. Dr. Somogyi Imre, 1950-ben így emlékszik vissza, amikor a gyülekezettel együtt hálaadó napot tartanak: *“A nemrég még külső tatározáson átesett, teljesen ép imaházat 1945. január közepéig, illetve a felszabadulásig két nagy bomba és nyolc tüzérségi lövedék tett bénává, nyomorékká. Minden oldalon lövedék robbant, egy nagy bomba pozdorjává zúzta a bejáratot és a homlokzat egy részét.”*²² A baptista közösség számára sok tragédiával járt együtt és nagyon súlyos károkat okozott a világháború. Lelkesek és lelkes gyermekek haltak meg,²³ a gyülekezetek tagjai közül sokan lettek a háború áldozataivá vagy szenvedtek maradandó sérüléseket. A második világháborús front átvonulása után lerombolt épületek, a szovjet hadsereg civil lakosság ellen elkövetett erőszakos cselekedetei, rekvirálások jellemezték azt a pontot, ahonnan valami újnak kellett kezdődnie. Dr. Somogyi Imre az 1947-es elnöki jelentésében így írta le a helyzetet: *„A világháború viharainak elvonulása után, a pusztulás képét mutató országban s annak egykor világhíres, majd pedig romba dőlt fővárosában még nem indult meg a vasúti s villamos közlekedés, valamint a postai szolgálat- sőt még rajtunk volt a pince dohos illata és sápadt orcákon még ott tükröződött az átélt izgalmak és keservek nyoma- amikor már összehívtuk az első rendkívüli hitközségi közgyűlést és rendeztük közösségünk ügyeit, melyeket a változott helyzet dobott felszínre... Az általános nagyvárányú újjáépítő munkában azután megindultak összejöveteleink is, amelyeknek bevezetője a (1945) május 15-én tartott budapesti és környéki előljárásági értekezlet volt.”*²⁴ 1945 júniusában már kisebb végrehajtó bizottsági ülést tartottak, majd pedig szeptember 1-jén egy négy napos konferenciát, és elindult a *Lelki Élet* című lap kiadása is.

A REMÉNYSÉG ÉVEINEK KEZDETEI

Ez a rövid időszak a baptisták életében különösen meghatározónak tekinthető. Esély kínálkozott a parlamentáris demokrácia kiépítésére. Még 1945. márciusában egy körlevél megy a gyülekezetekhez, melyben ez a remény nagyon jól tetten érhető: *“Nagy jövő előtt állunk, bár romok között élünk. Nagy lelki megújulásra van szükségünk. A jövőt mi emberek fogjuk kialakítani. Adjuk oda szívünket a jó Isten szent kezébe, had formáljon bennünket olyanra, amilyenre akar. Mert a jövőt igaz, hogy emberek építik, de csak igaz és melegszívű, áldozat és szolgálatkész, önzetlen emberek tudják építeni. Helyesebben csak ilyenekkel építheti fel az Isten.”*²⁵

Az egyházak, a társadalom döntő többségével együtt abban a reményben éltek, hogy az ország demokratikus irányban *fejlődik tovább*. Ezt csak erősítették azok a közlések, amelyek az MSZSZ felé érkeztek. *“A Magyar belügyminiszter értesítte a Magyarországi Szabadegyházak Szövetségét, hogy az egyházak templomai, imaházai és egyéb, egyházi célra szolgáló helyiségei a hatóságok igénybevétele alól mentesek. Az u.n. gyűléstilalom nem vonatkozik az istentiszteletekre és áhítatos összejövetelekre.”*²⁶ 1945.szeptemberében a Rákócscsabán tartott konferencia ünnepélyes nyilatkozatot fogalmazott meg amelyben a teljes vallásszabadságot, az egyház és az állam elválasztását kérték.²⁷

Magyarország lakosságának 68%-a volt katolikus²⁸, ez igen magas aránynak számít, még ha nem is annyira magas, mint Lengyelországban, ahol a lakosság 97% volt római katolikus. Ezen számadatokhoz, ha hozzávesszük, hogy 1949-ben a lakosság 21,9% református, 5,2% evangélikus és mindössze a lakosság 0,1% volt felekezeten kívüli²⁹, érthetővé válik, hogy egy alapjaiban véve ateista világszemlélettel rendelkező, a hatalomért komoly harcot vívó párt a jelentős tömegbázissal bíró történelmi egyházakkal szemben, kezdetben inkább szövetségest lát a kisegyházakban, közöttük a legnépesebb entitásban a baptista közösségben is.

Már az 1895. évi XLIII. törvénycikk, amely a vallás szabad gyakorlásáról szól, kimondja, hogy:

„1. § Mindenki szabadon vallhat és követhet bármely hitet vagy vallást, és azt az ország törvényeinek, valamint a közerkölcsiség kívánalmainak korlátai között külsőképpen is kifejezheti és gyakorolhatja. Senkit sem szabad törvényekbe vagy a közerkölcsiségbe nem ütköző vallási szertartás gyakorlásában akadályozni, avagy hitével nem egyező vallási cselekmény teljesítésre kényszeríteni.

3. § Vallási hite vagy egyházi szabályai senkit sem menthetnek föl törvényen alapuló bármely kötelesség teljesítésétől.” Ez a törvény volt érvényben 1945-ben is, tehát a vallás szabad gyakorlatára volt lehetőség. Szintén ebben a törvényben lettek szabályozva annak „feltételei”, hogy hogyan lehet a túrt/nem elismert „kategóriából” az elismert kategóriába kerülni. A törvény értelmében elismerést csak a baptisták (1905-ben) és mohamedánok (1916-ban kapták meg, de ez a vallási közösség az országban a II. világháború előtt megszűnt hazánkban) kapnak.

Amikor 1945 beköszöntött, már jelentős múlt állt többek között Somogyi Imre, Kiss Ferenc és Michnay László mögött is, akik külön külön is, majd együtt is sokat küzdöttek azért, hogy a vallásszabadság ne pusztán üres malaszt legyen, hanem megélhető valóság. A Horthy rendszerben hiába küzdöttek azért, hogy megszűnjön a bevett és elismert felekezetek között a különbség, hogy a legemberibbnek tartott vallási, gyülekezi és szólásszabadsággal élni lehessen. Meghatározó tapasztalat volt, hogy több helyen atrocitások érték a helyi baptista missziót. Ráadásul az áttérések sem mentek egyszerűen. Az 1868.évi 53.tc ér-

vényben volt, ami kimondta, hogy *“Áttérni annak szabad, a ki életkora 18 évét már betöltötte”*³⁰ Ráadásul emellett két tanú jelenlétében, kétszer kellett el-
mennni az egyház helyi képviselőjéhez, hogy biztosan ki akarnak hivatalosan is
lépni. Még ha voltak is nehézségek az ökumenikus kapcsolatok terén, Kirner
A. Bertalan³¹ példáját elég megemlíteni, akkor is elmondható, hogy a második
világháború végig javuló ökumenikus kapcsolatok jellemzőek.

Ezek után érthető, hogy a demokratikus fordulat és a vallásszabadság
korlátai ledöntésének reménye, melyet hosszú ideje sürgettek már, elég csak
Dr. Somogyi Imre küzdelmeire gondolni³², alapvetően reménységgel töltötte
el a baptistákat.

A BAPTISTÁK 1945-48 KÖZÖTT

Logikusan belátható, hogy ott ahol valakit vallási hovatartozása miatt hát-
rányosan vagy akár éppen előnyösen megkülönböztetnek, ott sérül a valódi val-
lásszabadság. Éppen ezért a kisegyházak azért küzdöttek, hogy szűnjön meg a
különbség a bevett és az elismert egyházak között, illetve a Keresztes-Fischer
Ferenc nevéhez kötődő 1939. decemberében kiadott betiltó rendelet hatályon
kívül helyezéséért. Voltak arra kísérletek, hogy az egyházak önállóan nyerjék
el az állami elismerést, ez azonban 1947-ig csak a metodista egyháznak sikerült.
Az adventista kísérlet 1948-ban már nem volt sikeres.³³ A Magyarországon mű-
ködő kisegyházak már 1944-ben felismerték, hogy céljaik elérése érdekében
össze kell fogniuk. Éppen ezért létrehozzák a Magyarországi Szabadegyházak
Szövetségét (MSZSZ), melynek alapítói között ott volt a Magyarországi Bap-
tista Gyülekezetek Szövetsége mellett a Magyarországi Testvérgyülekezet, a
Magyarországi Bibliakövetők Felekezete³⁴ és az Üdvhadsereg is. Az 1945 és
1948 közötti években a kisegyházak számára a közjogi helyzet javulásával
együtt járt lehetőségeiknek szélesedése is. Hitéletüket zaklatás nélkül gyako-
rolhatták, missziós alkalmak szervezésére nyílt lehetőségük középületekben,
valamint könyvek, traktátusok, újságok kiadására. Az 1946-os évet úgy jellemzi
Somogyi Imre, hogy *“az egész év eltelt a nélkül, hogy bármelyik gyülekezet,
vagy igehirdető a vallás szabad gyakorlatában, illetve az igehirdetés végzésé-
ben hatósági közeg részéről akadályoztatott volna.”*³⁵ Majd pedig megjegyzi,
hogy *“ez a tény a szenzáció jegyét hordja magán.”* A lehetőségek a következő
időszakban még inkább szélesedtek. Az egyik leginkább demonstratív rendez-
vény az 1947. november 1-jén, szombat este a Zeneakadémián megtartott re-
formációs ünnepély, ahol a nagyterem zsúfolásig megtelt, Kiss Ferenc elnök,
Somogyi Imre alelnök és Michnay László ügyvezető igazgató szólalt fel³⁶. Ami-
kor Somogyi Imre visszatekint az baptizmus öt évére megállapítja, hogy a há-
borús károk rendezése gyors ütemben haladt, sőt az élet jeleként mutatkozik,
hogy *“1947-ben több, mint kétharmada helyreállított sérült imaházainknak,
sőt ugyanabban az évben vagy 12 új imaház épült fel az országban s ez az épít-*

kezés- némely esetben maroknyi kis gyülekezet által, megható áldozatkészségből- 1948-ban és 1949-ben is folytatódott.”³⁷ Ugyancsak jeles esemény volt, hogy az 1948-as évet, jubileumi évvé nyilvánították. A szabadságharc 100. évfordulója mellett, a baptista egyház magyarországi missziójának 1873-as, azaz 75 éves újjászerveződését is ünnepelték. Jól jelzi a politikai nyomást, hogy azért a beszámolóban, amely 1950-ben keletkezett, már oda kívánczik a “szovjetországi baptista testvéreink missziójának 80.évi” évfordulója is. Az mindenesetre, hogy erre az ünnepéjre ki tudják bérelni a Sportszarnokot és ott több ezer ember vesz részt egy nyilvános ünnepélyen egyfajta csúcspontját jelenti ennek az időszaknak.³⁸

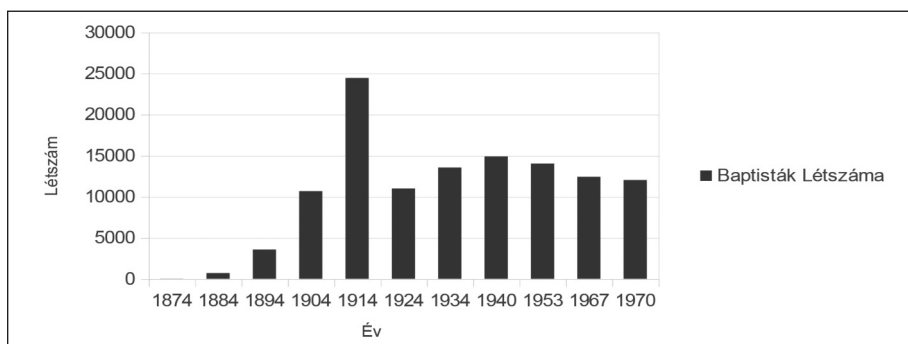
REMÉNYSÉG AZ IFJÚSÁGI MISSZIÓBAN

A baptista misszió egyik nagy erőssége, az ifjúsági misszió volt. Már az 1920-as években a Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetségén belül teljesen önállóan szerveződött meg a Magyarországi Baptista Ifjúsági Szövetség, amelynek lapja a Kürt (1922–1944) volt. Azonban az egyesületek betiltása (1946) érintette a MBISZ életét is, ugyanis tevékenységét be kellett szüntetni. Helyette alakult meg az Országos Ifjúsági Bizottság. Az Országos Ifjúsági Bizottság 1958-ig nagyon aktív munkát végzett az ország teljes területén. Ennek egyik része volt, hogy Tahiban és Balatonföldváron országos missziós konferenciákat szerveztek, amelyre igen sokan ellátogattak. Ebben az időszakban a konferenciák a kisegyházak életében igen fontos szerepet játszottak. Az ifjúság számára külön is rendezhettek konferenciákat, sőt a baptista közösségben ezt igen komolyan is vették, hiszen már az 1946-os ifjúsági munkás képző tanfolyamon olyan nevek tűnnek fel, mint Dr. Udvarnoki Béla, Dr. Somogyi Imre, Dr. Haraszi Sándor.³⁹ 1947-ben pedig „*nagysikerű ifjúsági konferenciákról*” olvashatunk, ennek is az eredménye, hogy „*ez az év a múlt háború utáni misszió-fellendülés éveire emlékeztet bennünket a bibliai keresztség számának emelkedése által.*”⁴⁰

Rendszeresen jelentek meg a Lelki Élet című lapban a szülőknek és a fiataloknak szóló írások, amelyek a szülőket imádságra, példaadásra és tanításra bátorították. Foglalkoztak a nők helyzetével is. Az egyik ilyen cikk kijelenti, hogy „a feleség helyzete a családi körben a művelt társadalom legjobb fokmérője.”⁴¹

A Lelki Élet idézi, hogy Hellstern S. zürichi ref.lelkész szavait az ifjúságról. „*Eddigi tapasztalataink Európa ifjúságáról nagyon komorak. Az élet értelmében való hitet kell visszaadni nekik, azt a reményt, hogy életüket ott, ahol vannak, újjáépíthetik.*”⁴² Amikor Szabadi Gusztávot az Ifjúsági Bizottság vezetőjét kérdezik a magyar ifjúság helyzetéről azt mondja, hogy „*Óriási világégés után vagyunk. Szemünk láttára tűntek el uralkodók, pusztultak el nemzetek és gazdasági rendszerek. Új világ van kialakulóban. Ennek az új világnak sóra*

*és világosságra van szüksége...*⁴³ Különösen kiegészít ezt Kiss Ferenc orvos-professzornak a beszámolója a külföldi útjáról és azt a víziójét tárja a lap olvasói elé, hogy: *”A reformáció felekezeti egyházakat szült, az új reformáció: lelki közösségeket alakít.”*⁴⁴ A Magyarországi Szabadegyházak Szövetsége (MSZSZ), későbbiek során majd Szabadegyházak Tanácsa (SZET), tehát együttműködési fórummá vált, pontosan azért, hogy hatékonyabban tudják az ehhez tartozó entitások képviselni saját látásmódjukat.

A baptisták létszámának alakulása 1874–1970

Összességében, még ha az 1947-es elnöki jelentésben arról olvashatunk is, hogy a létszám emelkedett, akkor is jól látható, hogy 1953-ra statisztikailag is kimutatható a létszámbeli csökkenés. Ezek az adatok jól jelzik, hogy a fel lendülés után jelentős visszaesés volt, amely egy átmenetiségre enged következtetni. Ennek az oka több dologban kereshető. Valószínűleg voltak akik politikai okok miatt hagyták el a közösséget, hiszen 1948 úgy vonult be a történelembe, mint a fordulat éve. Mások esetleg egy karizmatikusabb közösségbe távoztak.

Szintén nagy eredményként könyvelhető el, hogy 1947. áprilisában az MSZSZ vezetői kéréssel fordultak a rádióhoz, hogy heti egy alkalommal kapjanak időt, hogy biblíamagyarázatot tartsanak.⁴⁵ Ezt a lehetőséget meg is kapták és egészen 1950 szeptemberéig havi három, félórás műsort kaptak, akkor ugyanis betiltották ezeket a műsorokat.

KEDVEZŐ TÖRVÉNYI VÁLTOZÁSOK

Az 1947. évi XXXIII. tv. megszüntette a bevett és az elismert felekezet között fennálló különbséget. Erről 1948 decemberében az Országos Elnöki Tanács, melyet később a közgyűlés elfogadott, így nyilatkoznak: *„történeti fontossággal bíró jogkiterjesztését tartalmazó törvénycikkért őszinte hálával tartozunk a Magyar Köztársaság kormányának”*.⁴⁶ 1950-ben pedig úgy emlékszik vissza Somogyi Imre ennek a törvénynek a vitájára, mint ahol pártoktól függetlenül, jó légkörben egyfajta évszázados tartozást fizetett volna meg becsülettel az országgyűlés.⁴⁷ Ezek

az intézkedések csak erősítették a várakozást és fokozták az abban való hitet, hogy sikerrel járhatnak. „A vallásszabadság az emberiség közös kincse. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy egyik legdrágább kincse, mert tengernyi mártírvér az ára s bírása nélkül nagyon szegények és nyomorultak volnánk, A vallásszabadság elválaszthatatlan tartozéka az emberi méltóságnak, amelynek az Istentől nyert szabad akarat a fundamentuma.”⁴⁸ Ezt az álláspontját igyekszik történelmi és jogi eseten keresztül igazolni Somogyi Imre, aki ennek a küzdelemnek az első számú harcosa volt a baptista közösség életében. Majd pedig sorba veszi azokat a formákat, amelyekben együtt működhetett állam és egyház: „Az államnak az egyházhoz s az egyháznak az államhoz való viszonya háromféle formában bontakozott ki az idők folyamán. Egyik eset az, amikor az állam az egyházban van; amikor az egyházi vezetőség (a papság) uralkodó tényező az államban s megszabja az államkormányzás irányvonalát; a másik eset, amikor az egyház az államban van, még pedig úgy, hogy az egyház az állam egyik integráns része s a kettő kölcsönösen hat egymásra; a harmadik eset, amikor az állam és az egyház egymás mellett funkcionálnak, egymástól függetlenül; amikor a vallás kívül áll az államélet szféráján s az egyházak úgy tekintetnek, mint az állam határain belül létező, az állam törvényeihez alkalmazkodó autonóm testületek. Az állam az egyházban: jelenti az egyház felelősségét az állammal szemben, amikor az egyház az állam hatalmi szerveire korlátlan nyomást gyakorol. így volt ez a középkorban sokfelé. Ebben az esetben nem lehetne azt mondani, hogy az állam és az egyház egy, mert az egyház magasabb hatalmi piederstálra emeli önmagát az állammal szemben. De azt sem lehetne mondani, hogy az egyház ilyenkor hivatása magaslatán áll, mert inkább politikai, mint lelki vezetést vindikál magának. Az egyház az államban: egy sajátosságos, helyenkint más-más változatokban bővelkedő viszony az egymásrautaltság és egymásértvalóság tipikus kifejezője. Itt a felsőség az államé, de úgy, hogy az egyház az állam kegyeltje. Napjainkban kb. ez a viszony áll fenn hazánkban az állam és a bevett egyházak között. Államsegélyes egyház és egyházsegélyes állam; a névleges kereszténység paradoxona. Az állam és az egyház egymás mellett: a két tényezőnek, a polgári és a lelki közösségnek egymástól való függetlenségét s ugyanakkor az emberiség jólétének érdekében való együttműködését jelenti. Az állam a polgárok közössége, az egyház a hívók közössége. Mindkét közösség a szabadság és a rend pilléreire épül fel, egyik a másikat respektálja, de egyik a másikat a maga rendjében és szabadságában nem befolyásolja. Vagyis: szabad államban szabad egyház!”⁴⁹ Hogy ez nem valamiféle liberális felfogás, de messze van a kommunisták által elgondolt állami felfogástól is, ezt kell bizonyítani! „Hiszek hát Krisztusban és a szabadságban, mert bármily változásokat idézzenek elő a rohanó évek, a teremtő Isten és a teremtett világ legszebb produktuma mindenkor a szabad ember marad. A szabad ember, kit Krisztus megváltott a bűntől és a haláltól. A szabad ember, ki az eljövendő dicsőségben hisz. A szabad ember – szabad államban és szabad egyházban.”⁵⁰

BŐVÜLŐ LEHETŐSÉGEK SOMOGYI IMRE VEZETÉSE ALATT

Magát Somogyi Imre szociáldemokratának vallotta még fiatalon⁵¹. Mit jelentett ez a szociáldemokratizmus és megmaradt e nála? Ahhoz, hogy erre a kérdésre őszinte és helyest álaszt tudjunk adni további kutatások szükségesek még. Amikor az őszirózsás forradalom elbukott börtönbüntetésre ítélték, ahol hitre jutott, majd a gyulai baptista gyülekezet tagja lett. Ezután 1925 és 1927 között az Amerikai Egyesült Államokban folytathatott tanulmányokat a louisville-i Baptista Teológiai Szemináriumban. Saját bevallása szerint tanulmányozta az ottani vallási és társadalmi viszonyokat. Ezen események bizonyára hatással voltak a vallásszabadságról alkotott nézeteire. Nem csoda hát, ha 1947-ben eszméi győzelmét véli látni. Somogyi Imre személye és gondolatai nagy hatással voltak a baptista misszióra. Utódai is az egyik legjelentősebb baptista vezetőnek tartják, így hát gondolataira ahogy abban az időben is odafigyeltek úgy ma is érdemes személyét jobban megismerni.

A gyülekezeti tagok szempontjából is különösen kedvező időszak volt ez a néhány év, hiszen a művelődésre eddig soha nem tapasztalt és a későbbiekben jelentősen korlátozott lehetőségek nyíltak meg. Megnyíltak a főiskolák és egyetemek kapui (később vallási szűrőt kellett alkalmazni) a parasztok és a munkások gyermekei előtt. Többen jutottak így a baptista közösségen belül is diplomához majd lettek, néhányan közülük vezetők.

A fakultatív hittan bevezetésével a baptista misszió egy újabb lépést tehetett előre. Somogyi Imre és Nagy József összeállították a Bibliai Hittankönyv-vázlatát.⁵² Ennek a felépítés a következő volt. Ebben a vázlatos könyvben az 1-8. évf. számára voltak meghatározva célok és a tananyag lebontva. Az első évfolyamosoknak az volt a cél: *„Megérteni, hogy az imádság összeköti az embert a jó Istennel; hogy az éneklés az Ő jóságának dicsérete. A bibliai történetek célja az erkölcsi érzelmek felébresztése és a Biblia megszerettetése.”* A következő évfolyamban már az volt a cél: *„A történetek megismertetése által, az azokból megállapítható erkölcsi tanulság megéreztetése, valamint annak a megértése, hogy az Ószövetség rávilágít és elvezet a megígért Megváltó megismeréséhez.”* A következő évfolyam az Újszövetségi történetekkel foglalkozott. A cél az volt, hogy: *„Az Úr Jézus életének és csodáinak megismertetése.”* 4. évfolyamban pedig az első keresztyének életével foglalkoztak. *„Jézus tanításának lényegesebb vonásait megismertetni és megérteni azt, hogy csak akkor lehetünk Jézus követői, ha megismerjük és elfogadjuk tanításait és cselekedeteinkkel bizonyítjuk, hogy ragaszkodunk Hozzá.”* 5. évfolyamban ismét visszatértek az Ószövetséghez. 6. évfolyamban az Újszövetség következett ismét, benne különös tekintettel *„Jézus Krisztus tanítására és váltságművére.”* 7. évfolyamban végig az Apostolok Cselekedeteiről írott könyv volt a tananyag. 8. évfolyamban pedig célként tűzték ki, hogy *„Rendszeresen megismertetni a Bibliában található nevezetesebb személyek rövid életrajzát... valamint azokat a helyeket, amelyekben a Bibliai nevezetesebb események történtek.”* Nem csak Igehelyek hanem énekek is ki voltak jelölve, amelyeket összeállítottak témákhoz kapcsolódóan. A kisegyházak már 1947

tavaszán a fakultatív hitoktatás mellett foglaltak állást.⁵³ Ezzel ismét szembe kerültek többek között a katolikus, református és evangélikus egyházakkal, akik a kötelező hitoktatás mellett álltak ki. A kisegyházak szemszögéből nézve a fakultatív hittan szintén előrelépés volt, hiszen eddig kötelező volt a gyülekezetekhez tartozó gyermekeknek is valamelyik „nagyegyház” által szervezett hittan órán részt venni. Tehát, éppen a lehetőséget látták a fakultatívvá tett hittan oktatásban. Ennek eredményeként a baptista hittan oktatók is bemehettek az iskolákba. Ennek a misszió szempontjából igen nagy jelentősége volt.

Ugyanakkor bármilyen különösen is hangzik vissza is éltek a baptista névvel. A Lelki Élet közli, hogy: „*Kénytelenek voltunk amerikai testvéreinket figyelmeztetni, hogy legyenek óvatosak a hozzájuk érkező kérő levelekkel szemben. Nyolcadik esetben állapítottuk meg, hogy a magukat baptisták közösséghez, sőt annak azelőtt sem voltak tagjai. Vannak tehát a nyomorúságnak is vámszedői.*”⁵⁴

BEFEJEZÉS

Különleges időszak volt a második világháború utáni néhány év. A demokratikus irányban való fejlődés reménysége, a vallási teljes szabadság megvalósulásának a jelei, bátorítóan hatottak a romokon újra építkező baptista közösségre is. Az 1949-es Alkotmány deklarálta ugyan az állam és az egyház szétválását, azonban ez ennek megfelelően valósult meg a következő évtizedekben. Az államapparátus olykorkijátszva egymás ellen a különböző felekezetek törekvéseit az „Oszd meg és uralkodj!” jelszó mentén politizálva, egyre erőteljesebben léptek fel a különböző felekezetek ellen.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK:

A magyar protestantizmus öt éve c. kiadvány 1950-ből
Baptista Levéltár gyűjteménye
Baptista Statisztikai Évkönyv
Lelki Élet c. újság
Szabad Nép c. újság
1868.évi 53.tc. 2.§ <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5375>

BIBLIOGRÁFIA

Feitl István: *Az ideiglenesség időszak.* Magyarország 1944-45-ben. In: Eszmélet 106. szám, 2015. 8-41.old
Gárdonyi Máté: *Bevezetés a katolikus egyház történetébe.* Jel Kiadó, Vác, 2006
Gerzsényi László–Mészáros Kálmán: *A magyarországi baptista teológiai oktatás története 1906-2006,* MBE, Bp.,2011.
Gyarmati György: *A Rákosi-korszak,* ÁBLT-Rubicon, Bp., 2011.

Heckmann Margit: *A baptisták árvaháza történetéből és életéből (1917-1950)*, Kézirat (Budai Baptista Gyülekezet)

Heller, Mihail – Nyekrics, Alexander: *Orosz történelem II.*, Osiris Kiadó, Bp., 2003

Kovács Imre: *Magyarország megszállása*. Katalizátor Iroda, Bp., 1990.

Kovács Géza: *Életutam*, Menedék Alapítvány, Debrecen, 2002.

Köbel Szilvia: „*Oszd meg és uralkodj!*” *Az állam és az egyházak politikai, jogi és igazgatási kapcsolatai Magyarországon 1945–1989 között*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2005.

Mészáros Kálmán: *A Magyarországi Baptista Egyház vázlatos története*. (teológiai jegyzet) Budapest, 1995.

Nagy János: *Egyházunk országos szervezetének történelmi áttekintése*. In: *Békehírnök* 1963.júl.1-i szám 8-9.old

Ormos Mária – Majoros István: *Európa a nemzetközi küzdötérén*, Osiris Kiadó, Bp., 2003. 489-491.old

Rajki Zoltán: *H. N. Adventista Egyház története Magyarországon 1945 és 1989 között*. Budapest: Advent Kiadó, 2003

Rajki Zoltán – Szigeti Jenő: *Szabadegyházak története Magyarországon 1989-ig*, Gondolat Kiadó, Bp., 2012.

Romsics Ignác (2005): *Magyarország története a XX.században*, Osiris Kiadó, Bp., 2010.

Somogyi Barnabás: *Csontokba zárt tűz, Magyarországi baptista Egyház*, Bp., 1983.

Somogyi Imre: *A budapesti Nap utca baptista gyülekezet hálaadó istentiszteletére (1950.nov.12.)* (Baptist Levéltár)

Somogyi Imre: *1947-es elnöki beszámolója* (Baptista Levéltár)

Somogyi Imre: *Körlevél a magya baptista gyülekezetek eljárásához*. 1945.márc.25. (Baptista Levéltár)

Somogyi Imre *1947-es elnöki bejelentése* (Baptista Levéltár)

Somogyi Imre: *A vallásszabadság a baptisták rövid történeti és közjogi megvilágításában* http://mtdportal.extra.hu/books/somogyi_imre_a_vallasszabadsag_es_a_baptistak.pdf

Somogyi Imre – Nagy József: *Bibliai Hittankönyv vázlat*, Baptista Hitközség, Budapest, 1946.

JEGYZETEK

¹ Ormos Mária- Majoros István: *Európa a nemzetközi küzdötérén*, Osiris Kiadó, Bp., 2003. 489-491.old

² Kovács Imre: *Magyarország megszállása*. Katalizátor Iroda, Bp., 1990. 207-308.old

³ Gyarmati György (2011): 35. old

⁴ Gerzsenyi László- Mészáros Kálmán: A magyarországi baptista teológiai oktatás története 1906-2006, MBE, Bp.,2011. 45.old

⁵ Heller, Mihail – Nyekrics, Alexander: *Orosz történelem II.*, Osiris Kiadó, Bp., 2003

⁶ Köbel Szilvia: „*Oszd meg és uralkodj!*” *Az állam és az egyházak politikai, jogi és igazgatási kapcsolatai Magyarországon 1945–1989 között.* Budapest, Rejtjel Kiadó, 2005.

⁷ Feitl István: *Az ideiglenesség időszak. Magyarország1944-45-ben.* In: Eszmélet 106. szám, 2015. 8-41.old

⁸ Rajki Zoltán: H. N. Adventista Egyház története Magyarországon 1945 és 1989 között. Budapest: Advent Kiadó, 2003. 41.old

⁹ Romsics Ignác: Magyarország története a XX.században, Osiris Kiadó, Bp.,2010. 295.old

¹⁰ Lelki Élet 1945.szept. szám

¹¹ Lelki Élet 1945.októberi szám

¹² Baptista Statisztikai Évkönyv

¹³ Mészáros Kálmán: A Magyarországi Baptista Egyház vázlatos története. (teológiai jegyzet) Budapest, 1995.

¹⁴ Lelki Élet 1945 októberi szám

¹⁵ Lelki Élet 1945 októberi szám

¹⁶ Lelki Élet 1945.októberi szám

¹⁷ Nagy János: Egyházunk országos szervezetének történelmi áttekintése. In:Békehimnők 1963.júl.1-i szám 8-9.old

¹⁸ Lelki Élet 1946.okt.

¹⁹ Varina Brown asszony 22000 dollárt adományozott a Déli Baptista Szövetségen keresztül, amelyet a Mrgit rakparton (ma Bem) vásároltak meg, hogy hamarosan Kelet-Közép Európa legjelentősebb baptista oktatási intézményévé vált, ahol külföldi diákok is szép számban tanultak.

²⁰ Heckmann Margit: A baptisták árvaháza történetéből és életéből (1917-1950), Kézirat (Budai Baptista Gyülekezet)

²¹ Uo.

²² Somogyi Imre: A budapesti Nap utca baptista gyülekezet hálaadó istentiszteletére (1950.nov.12.)

²³ Somogyi Imre: *1947-es elnöki beszámolója* (Baptista Levéltár)

²⁴ Somogyi Imre: *1947-es elnöki beszámolója* (Baptista Levéltár)

²⁵ Somogyi Imre: Körlevél a magya baptista gyülekezetek eljáráságához. 1945.márc.25. (Baptista Levéltár)

²⁶ Lelki Élet 1945.szept. 2.szám

²⁷ Lelki Élet 1945.nov.szám.

²⁸ Gárdonyi Máté: *Bevezetés a katolikus egyház történetébe.* Jel Kiadó, Vác, 2006. 335 old

²⁹ Gyarmati György: *A Rákosi-korszak*, ÁBLT-Rubicon, Bp., 2011.

³⁰ 1868.évi 53.tc. 2.§ <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5375>

(Letöltés ideje: 2017.jan.5.)

³¹ Volt református lelkész, aki áttéréssel és „különös egyéniségével” igazi kihívást jelenett az akkori baptista és református közösség számára.

³² Dr. Somogyi Imre már 1927 óta folyamatosan ébren tartotta ennek a kérdésnek a fontosságát, amikor a Bocskai-szobornál beszédet mondott

³³ Rajki Zoltán: A szabadegyházak helyzete Magyarországon 1945 és 1950 között <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/rajki-45-50.htm>

(utolsó letöltés 2016.02.01.)

³⁴ A Hetednapi Adventista Felekezetet 1939. dec. 2-án betiltották, így működésüket Magyarországi Bibliakövetők Felekezete néven folytatta 1942-ben

³⁵ Somogyi Imre: A vallásszabadság és a vallási kisebbségek In: 109.old

³⁶ MSZSZ jegyzőkönyv (1947. szeptember 3.) (Baptista Levéltár)

³⁷ A magyar protestantizmus öt éve 108.old

³⁸ Uo.

³⁹ Kovács Géza: Életutam, Menedék Alapítvány, Debrecen, 2002.

⁴⁰ Somogyi Imre 1947-es elnöki bejelentése (Baptista Levéltár)

⁴¹ Lelki Élet 1945.szeptemberi.szám

⁴² Lelki Élet 1948.áprilisi szám

⁴³ Lelki Élet 1948.áprilisi.szám.

⁴⁴ Lelki Élet 1948.augusztusi szám.

⁴⁵ Rajki Zoltán – Szigeti Jenő: Szabadegyházak története Magyarországon 1989-ig, Gondolat Kiadó, Bp., 2012.

⁴⁶ 1949. jan. 25 Baptista Hitközség-Budapest rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyve (Baptista Levéltár)

⁴⁷ Somogyi Imre: 111.old

⁴⁸ Somogyi Imre: A vallásszabadság a baptisták rövid történeti és közjogi megvilágításában 5.old http://mtdaportal.extra.hu/books/somogyi_imre_a_vallaszabadsag_es_a_baptistak.pdf (Letöltés: 2017.01.04.)

⁴⁹ Uo:159-160.old

⁵⁰ Uo: 178.old

⁵¹ Somogyi Barnabás (szerk.):Csontokba zárt tűz, Magyarországi Baptista Egyház, Bp., 1983. 93.old

⁵² Somogyi Imre- Nagy József: Bibliai Hittankönyv vázlat, Baptista Hitközség, Budapest, 1946.

⁵³ A szabad egyházak a fakultatív vallásoktatás mellett. In:Szabad Nép, 1947. április 2. szám

¹⁰⁴ Lelki Élet 1948.április szám

AZ IDENTITÁS-ELEMZÉS MEGKERÜLHETETLENSÉGE A KR. U. ELSŐ SZÁZAD KORTÖR- TÉNETÉNEK VIZSGÁLATÁBAN¹

VÁRADY ENDRE

Főiskolai docens (BTA), doktorjelölt (EHE)

A bibliai kortörténet hittudományi szempontból segédtudománynak minősülő diszciplína, amely a Szentírás exegézisének folyamatában alkot elengedhetetlen hermeneutikai eszközt. A történelem pedig maga az ember, tehát nem lehet az ember történetét az ember személyétől függetlenül vizsgálni. Ha az embert bármi megfontolásból kihagynánk a vizsgálódásunkból, az egész rendszer pusztán elméletivé válna, és mint ilyen – mivel csak elméleti, és a valóságban nem egzisztens – összeomlana. Szükséges tehát a jellemzőbb nagyléptékű és eseményorientált történelemszemlélet mellett a cselekvő csoportokat alkotó egyének szintjéről is megközelíteni e tudományterületet, ami nem jelent mást, mint az elemi individuumok identitásának vizsgálatát.

Minden emberben megvan az a kíváncsiság és vágy, hogy megtudja: honnan jön, mik a gyökerei és milyen alapokon áll az egzisztenciája. Ez a törekvés már korán megmutatkozik egy személy jellemében. A gyermek fejlődése során első cselekedetei közé tartozik önmaga identitásának körülhatárolása. A pszichológia szerint az identitás kialakulásában döntő szerepet játszó személyiség már a születés utáni első időszakban észlelhető, amely személyiség-jellegzetességeket a tudomány temperamentumnak nevez, mégpedig részben genetikai tényezők általi befolyásoltsághoz kötve.² Meghatározó élmény, amikor egy kibontakozó élet a tükörben először meglátja saját ábrázatát, s e felfedezésétől fogva azonosítani tudja önmagát. Jelentős mozzanat egy ember életében az is, amikor képessé válik az addig csak fonetikusán ismert hangokat betűkként papírra vetni. Az első leírt szavak között szinte törvényszerűen ott szerepel a saját

neve. Az imént említetteken kívül megannyi más élethelyzet bizonyítja még az emberbe kódolt természetes igényt, hogy azonosítsa önmagát és létlényegét, csakúgy, mint múltját és céljait. Az empirikus módon észlelhető, többnyire a felszínen mozgó, s emiatt oly könnyen és korán észrevehető szegmenszen túl azonban a lényegi önmeghatározás eléréséhez nagyobb távlatokat kell vizsgálat tárgyává tenni, ugyanis a genotípussal már a születés pillanatától kezdve szoros korrelációt mutatnak a környezeti hatások is.³

TÖRTÉNELEM ÉS IDENTITÁS

De mik is ezek a dimenziók, amelyek a sikeres és hatékony önmeghatározás komponensei? Az emberiséggel egyidős kérdéskör ez, amelyben a történelem és a filozófia számai szétválaszthatatlanul összefonódnak, s egymással illetve egymásban képesek csupán választ adni az önmaga helyét kereső embernek. A történelem arra hivatott, hogy az emberiség sorsának eseményeit minél hitelesebben közölje, s a lehető legpontosabban rögzítse a tényeket, amelyek elengedhetetlenül fontosak az ember gyökereinek meghatározásához. Szükséges ez, mert a múltbeli gyökerek felkutatása nélkül senki sem azonosíthatja a paramétereit. Mondhatnánk egész egyszerűen úgy is, hogy a múltból a jelenbe vezető út feltérképezése nélkül, csupán a pillanatnyilag érzékelhető síkon mozogni meddő vállalkozás. Tehát a történelem és identitás egymástól függetlenül értelmezhetetlen, hiszen az ember akkor éri el identitását, amikor a – történelmi gyökerekből táplálkozó – ideológiai álláspont mellett elkötelezi magát, és életpályát választ.⁴ A társadalmi rend és kultúra valamint az identitás fedezetét jelentő személyiség egymásra gyakorolt kölcsönös hatását húzza alá a megállapítás, miszerint az egyes kultúrák a számukra értékesnek minősülő személyiségjegyeket preferálják, ezáltal azokat formálják ki, fennmaradásuk nélkülözhetetlen eszközeiként.⁵

ÉTKEZÉSI KULTÚRA MINT ELEMI IDENTITÁSMARKER

Az ókori ember kulturális identitásának egy meglehetősen szembetűnő pillére az étkezés közösségi gyakorlata. A Hippokratésztől eredeztetett koncepció Feuerbach általi megfogalmazása – miszerint „Az vagy, amit megeszel”⁶ – az egészséges táplálkozás kisajátított szlogenje lett, miközben – illusztratív tartalmát tekintve, úgy vélem, – azonos mértékben alkalmazható a vallási-etnikai identitás meghatározására is. A régészet tudománya ugyanis ma már képes arra, hogy az ásatások során feltárt állati maradványok elemzéséből az adott népcsoport étkezési szokásaira következtetve, nagy bizonyossággal megállapítsa annak etnikumát, mivel a legtöbb ember sajátos étkezési szokásokkal rendelkezik, amelyek vetekednek az ideológia és vallás determináló tényezőivel.⁷ A mózesi Tóra étkezési törvényei tipikus példát adnak erre, amelyeknek identi-

tás-meghatározó vetületei a Jézus–Tóra–farizeusok háromszögben még nyilvánvalóbban megmutatkoznak az Újszövetségi Szentírás lapjain, a következő néhány kiválasztott eset fényében.

„Köré gyűltek a farizeusok és néhányan az írástudók közül, akik Jeruzsálemből jöttek, mert észrevették, hogy [Jézus] némelyik tanítványa tisztátalan, vagyis mosatlan kézzel eszik. A farizeusok és általában a zsidók ugyanis addig nem esznek, míg meg nem mosták a kezüket egy maréknyi vízzel, mert ragaszkodnak a vének hagyományához...”⁸ A hagyományt körültekintő tisztelettel ápoló általános gyakorlatra vonatkozó megjegyzés az észlelt kontraszt indokát szolgáltatja, azaz annak hiánya különbözőséget mutat az elvárt azonosság helyett, ilyenképpen csoport idegennek titulálva a jézus-kört.

„A vámszedők és a bűnösök mindnyájan Jézushoz igyekeztek, hogy hallgassák őt. A farizeusok és az írástudók pedig így zúgolódtak: Ez bűnösöket fogad magához, és együtt eszik velük.”⁹ Az étkezés tisztaságát biztosító körülmények egy másik lényeges szempontja bukkan itt föl: az asztalközösséget alkotó személyek minősége és besorolása, mint minősítő tényező. Tessa Rajak megállapítása szerint ugyanis az étkezési törvények az elkülönült étkezésre nagy hangsúlyt fektetnek, mivel a másokkal való együtt evés és ivás a határok átlépéséhez vezet. Ilyenképpen, egy közösség étkezési kultúrája markáns megkülönböztető jegy társadalmi szempontból.¹⁰

Emellett – bár más szempontból – markáns megfogalmazódása az asztalközösség identitás-azonosságot jelző szerepének az ikonikus jézusi mondat az utolsó vacsorán: „Aki velem együtt mártja kezét a tálba, az árul el engem.”¹¹ Utalva ezzel Júdas áruló tetteinek harsány disszonanciájára, amely a közös étkezés által történő összetartozás-felvállalást hiteltelenné teszi.

Hasonlóképpen, hovatartozást, elköteleződést látszik determinálni az együtt étkezés motívuma Péter antiókhiai esetében is, amiről Pál ekként számol be: „Mielőtt ugyanis odajöttek néhányan Jakabtól, együtt evett a pogányokból lett hívőkkel. Amikor pedig azok megérkeztek, visszahúzódott és elkülönült, mert félt a zsidók közül való hívőktől.”¹²

Figyelemre méltó továbbá, hogy a pogánykeresztyének identitás-meghatározását, ezáltal integrálódásukat elősegíteni hivatott jeruzsálemi apostoli dekretum négy sarokpontjából három, étkezéssel kapcsolatos kikötés.¹³

McKee az imént példaként felhozott néhány újszövetségi esettel összhangba hozható módon találóan fogalmaz: „Az étel egyike az elsődleges jelképeknek, amelyeket az ember kulturális identitása és csoportösszetartása fenntartására irányuló törekvésében alkalmaz.”¹⁴

AZ EGYÉN IDENTITÁSA

A fenti példák azt is mutatják, hogy az identitás tekintetében az individualizmus és kollektívizmus, tehát az egyén valamint a csoport önmeghatározása

egymást feltételezik és folyamatosan alakítják. Bár fő témánk alapvetően csoportok dinamikájára irányul, ilyenképpen a csoportidentitás kérdése az elsődleges számunkra, ugyanakkor az egyén önmeghatározásának vizsgálata sem megkerülhető, hiszen a két viszonylat integráns egységet képez. Az Akadémiai Magyar Értelmező Kéziszótár vonatkozó definíciója szerint ugyanis az identitás „az önmagunkkal való azonosság vagy valamely csoporttal való azonosulás érzése, élménye.”¹⁵ Ez is mutatja, hogy az egyén önmeghatározása és a csoportjának önmeghatározása szorosan összefügg, így mindkét értelmezési síkot számításba kell venni.

A következőkben előbb az individuum identitásalkotó tényezői közül vesszünk számításba néhányat.¹⁶ E kérdéskörben az az általános felfogás alakult ki, hogy az egyén önmeghatározása a másokkal való kapcsolati hálóból való elkülönülés által valósulhat meg, amelynek természetes velejárója az egyén és a többiek közötti határok megrajzolása. Ez voltaképpen nem más, mint önmegkülönböztetés (differenciálódás).¹⁷ Ugyanakkor ez a művelet pusztán elméleti síkon értelmezhető, gyakorlatban kivitelezhetetlen, az én-ek természetszerűen szoros összefonódása révén, mivel „a másik már kezdettől fogva részét képezi az énnek,” hiszen „a másikkal való viszonyban vagyok az, aki vagyok.”¹⁸ Ugyanakkor, kétségtelenül inhomogén ez az én-halmaz, tehát tarka sokszínűség jellemzi mind a belső önazonosság, mind a másokkal való kapcsolatrendszer terén.¹⁹ Ennek két példáját fogalmazza meg Bassler, amelyek a relációk viszonylagosságáról szólnak. Egyrészt, figyelemre méltó eltérést mutat az általános én-kategórián belül, hogy a női én-fogalom nem a negatív előjelű differenciálódás (self-differentiation) által, hanem az én kapcsolati rendszerben való elhelyezéséből („self-in-relation”) táplálkozik.²⁰ A másik alternatívát alkotó példa pedig a páli gyülekezetek tagjainak alapvető önmeghatározása, amely nem valami ellenében történt, hanem a Krisztussal való egyesülés tapasztalatából táplálkozott.²¹ Ugyanakkor, az én egészséges mértékű dialogikus felépítettsége nem csak az imént említett irányba mutathat elmozdulást, hanem kilenghet a másik irányba is, azaz túlzásba esve „...az én egészséges önérvényesítése gyakran átcsúszik a *másikkal* szembeni erőszakba.”²²

Az egyén identitásának kívülre irányuló viszonylagosságát tekintve, jó példa a páli gyülekezetek tagjainak vallási megtapasztalása, amely hatást gyakorolt az önmeghatározásukra (önmegértésükre).²³ A Krisztus-mozgalom eszmerendszere jellemzően individuális síkra terelte a vallást, ezáltal az egyént döntéshozatali lehetőséggel felruházva, amelynek következtében a vallásos hatalom forrása megkérdőjelezhetővé, újragondolhatóvá vált, nem úgy, mint korábban a görög-római világban volt.²⁴ A régi pogány vallásosságban ugyanis a hit és vallásos kötődés elvesztése nem hogy nem volt szokványos, de egyenesen elképzelhetetlen volt. A pogányok átutazóban kipróbálhattak ugyan idegen kultuszokat, sőt az effajta nyitottság bölcs dolognak minősült, de ezek az esetek nem befolyásolták az egyén vallásos identitását.²⁵ „A görög-római „én”-t kü-

lönböző összetevők láncolatának tekintették, úgy mint test, szellem és lélek egymással illetve a környezettel való interakcióját” – állapítja meg Bassler.²⁶ Ezek közül a test ki volt téve démonok, istenségek, angyalok megszállásának, ami a test állapotát átmenetileg megváltoztatta, akár negatív, akár pozitív irányba.²⁷ Abban a közegben tehát az egyén csupán passzívan sodródni tudott az öröklött hagyománnyal és a külső behatásokkal. Ebbe az alaphelyzetbe hozott merőben új koncepciót a Krisztus-mozgalom, azáltal, hogy a – vallási szempontú – egyéni felelős döntés lehetőségével az önmeghatározás alakíthatóságát eredményezte.

Az individuum hálózati elhelyezkedésének meghatározó volta mellett, jellemző annak antropológiai szerkezete is, amely szorosan összefügg az előzővel. Az ilyen irányú megközelítés szerint, „... minden ember tudatában van értelmének és testének, rendelkezik testképpel és a neurológusok által propriocepcióként beazonosított »hatodik érzékkel«, ami az értelem és test integrációjának, a test öntudatának, a másoktól való elkülönülésnek, mint lételemnek érzékelése.”²⁸ Vizsgált korszakunkban a görög-római kultúra következtében az emberi test kiemelt figyelmet kapott, azaz az „én” fogalma szorosan kötődött a fizikális megjelenéshez.²⁹ Ez is mutatja, hogy a test nem csupán a kultúra viszonylatában vizsgálható kérdéskör, hanem az adott kultúra szerves alkotóelemeként értelmezendő, tehát annak egzisztenciális alapját adja, így biztosítva az egyén identitását.³⁰ Néhány antropológus arra a következtetésre jut, hogy a test – mégpedig a tapasztalati test – egyenlőnek tekinthető az énnel.³¹ Bár akkoriban kétségtelenül erős dominanciát élvezett az egyén testi vetülete, azonban az én-nek ez a komponense önállóan alkalmatlan a Krisztusban való lét megragadására, így az én egyéb komponenseit is szükséges bevonni az elemzésbe.³² Más dimenzióban szükséges tehát értelmezni ezeket a paramétereket, azaz tekintettel kell lenni „az ember és Krisztus pneumatikus egyesülésének lehetőségére, amely az egyén önmeghatározásában döntő szereppel bír.”³³

E folyamat háttérét alkotó görög-római dominanciájú vallási közeget tekintve elmondható, hogy a személyt külső szubsztanciák által potenciálisan alakíthatónak tartották.³⁴ Joggal vélhető, hogy ebben a rendszerben értelmezhető volt az a jelenség, hogy a megtérés nyomán Krisztus az egyénben lakozást vesz. Újszerű egyediséget mutatott azonban az a tény, hogy Krisztus, mint külső szubsztancia nem tűnény tapasztalatként, hanem folyamatosan fennálló jelenséggént, maradandóan változtatta meg az egyént alkotó szubsztanciák egyensúlyát.³⁵

Lényeges hozadéka ennek az egyén nemi identitására gyakorolt hatása, sajátos megközelítést eredményezve, amit – véleményem szerint – bátran nevezhetünk teológiai genderizmusnak. A páli gyülekezeteket szemlélve ugyanis, a nemi identitás destabilizálódása észlelhető, ami az önmeghatározási folyamat jelentős tényezőjének bizonyult,³⁶ egyben figyelemreméltó kulturális jelenséget

alkotva.³⁷ (vö. 1Kor 11,1-16; 14,34-35) A Krisztusban lét, más néven Krisztus felöltése, még ha nem is eredményezett a hívők számára androgün semlegességet³⁸, a férfi és nő közötti általános ellentétet feloldotta, és – a keresztség jelentőségteljes aktusa által – a kulturális, társadalmi és nemi identitás markereit elmozdította³⁹, azaz mind a nő, mind a férfi számára státusz-elmozdulást jelentett a konvencionális skálán. Ez a kiinduló pont abból adódott, hogy a szexualitást nem a férfi és nő két pólusával jellemezhető kettősségnek tekintették, hanem a variációk vertikális – tehát a férfinak a nő fölött gyakorolt dominanciájából adódó hierarchiát is megjelenítő – skálájaként. Itt a férfi az erő, a tekintély véglete felől a gyengeség és függés irányába mozdult el, az eredeti önmeghatározás inverziójának drámai tapasztalatát okozva.⁴⁰ Ugyanakkor mindez – keresztyén szempontból – pozitív megítélés alá esett, mivel a világi rend megtagadását fejezte ki, hiszen a szelíddé, alázatossá válás a föld öröklésének ígéretét vonta maga után.⁴¹ Mindazonáltal, a férfi inkább folytonosságot élt meg e tekintetben, mivel a kifejlődő vallásos önmeghatározása a kulturális önmeghatározásának irányába mutatott. A férfinak nem kellett kihátrálnia létlényegéből, miközben a nő egy jóval radikálisabb törést élt meg, azaz a Szentlélekkeresztség és a Krisztus befogadása nyomán a kulturális önmeghatározásával inkompatibilis állapotot eredményezett.⁴² Hiszen spirituális és antropológiai értelemben a (hímnemű) Krisztussal való azonosulásuk által határozták meg önmagukat, mégpedig egy olyan kultúrában, amely a nőkre antropológiailag negatívan tekintett.⁴³ „Erős bizonyítékok állnak rendelkezésünkre a második századtól kezdve, hogy a nők számára a férfivé válás elfogadható, kívánatos, és alkalmanként a keresztyén önmeghatározás szükséges része volt.”⁴⁴ Megjegyzendő azonban, hogy Pál nem az „én” férfiasítására törekedett. Őt inkább a társadalmi én és annak etikai vetületei, a megváltott én és annak üdvremenysége érdekelte. Ugyanakkor, a test-én változásainak nemi identitásra gyakorolt visszahatása tagadhatatlanul kialakult,⁴⁵ amint a megkeresztelkedés által az egyének – így a nők is – a genderskálán felfelé, azaz a férfiaság irányába mozdultak el.⁴⁶

Látható tehát, hogy a korabeli nemi konvenciók és a keresztyén ideológia között komplex kölcsönhatás bontakozott ki. Utóbbi a személyes és közösségi átalakulás szükségességét és lehetőségét hirdette,⁴⁷ azaz a keresztyén önmeghatározásnak a gendertranszformáló komponense jelentős volt.⁴⁸

CSOPORTIDENTITÁS

Vitán felül álló tény, hogy az ember társas lény, s mint ilyen, természetéből fakadóan közösséghez tartozik, az életét különböző szinteken társaságba integrálva szervezi, így alkotva meg a társadalom szerteágazó, ugyanakkor hálószerűen kohézív rendszerét. Az is világos, hogy minden korban és helyzetben, államformától, vezetési rendszertől, nemzetiségi sajátosságoktól függetlenül az egyik legjellemzőbb és leg-

alapvetőbb szociológiai társulási forma a vallási közösség vagy csoport. Ennek értelmében nem csupán az individuumok önmeghatározása fontos, hanem az egyes emberi társulások, így a vallási közösségek identitása is. Egy csoportnak kollektív öntudattal és eredetismerettel kell rendelkeznie ahhoz, hogy működését és küldetését hatékonyan és céltudatosan tudja szervezni. Az egyén identitása viszont elválaszthatatlan attól a csoporttól, ahová tartozónak vallja magát. Derek Tidball megfogalmazásában: „Az egyén leggyakrabban az igazsághoz való elkötelezettsége révén jut valamilyen hitre, de jellemző, hogy a csoporthoz tartozás által nyert megnyugvás következtében marad meg a hitben.”⁴⁹ Hasonló eredményre jut John North is, de ellenkező megközelítésből: „Elméletileg, az egyén hite meghatározza annak a csoportnak vagy szektának a vallását, amelyikhez az illető tartozik. A gyakorlatban, természetesen, más az általános tapasztalat: a hit gyakran öröklött, nem megfontoláson alapul, a vallási elköteleződés pedig szokáson alapul.”⁵⁰ Következésképp megállapíthatjuk, hogy – bár egyén és csoport integráns egységet alkot – előbbi jóval kevesebb hatást képes gyakorolni utóbbira, mint fordítva. A csoporthoz tartozás tehát jelentős meghatározó erővel bírt az egyén hitvallását tekintve. Ezt erősíti Bassler eredménye is, miszerint „az első századi görög-római világban a »társadalmilag beágyazott vagy csoportba integrált én« volt a domináns.”⁵¹ Törvényszerű és logikus velejárója ennek a helyzetnek, hogy a csoportidentitás egyúttal a normativitást is meghatározza, nem úgy, mint az egyéné, amely értelemszerűen szubjektív, tehát nem tekinthető egységesnek. Normativitásról szólva, meg kell említeni, hogy a csoportidentitás kialakulásának feltétele a viszonyítási pontok megléte. Jellemző volt, hogy a legitimitásukat és identitásukat kereső csoportok vagy mozgalmak gyakorlataikat és álláspontjukat a fennálló templomi rendszerrel azonosnak vagy azzal kontrasztban állónak láttatták.⁵²

Amikor a normativitás forrását kutatjuk, számításba kell venni a történetírás azon hiányosságát, hogy jellemzően a fontosabb és dominánsabb véleményű személyek nevei és tettei kerülnek feljegyzésre⁵³, tehát nem alapozhatunk arra, hogy a csoport minden szegmensét egyenlő arányban reprezentáló metszeteket kapunk. Ez abból következik, hogy az emberek hangtalan többsége az ókorban kevés vagy egyáltalán semmi írásos bizonyítékot nem hagyott hátra kulturális gyakorlatairól. „Közhelyszámba megy – írja Baker –, hogy a tömegek igen kevés írásos feljegyzést hagynak hátra, és a szöveges forrásoknak csak elenyésző része foglalkozik a köznép gyakorlataival és törekvéseivel.”⁵⁴ Ugyanígy, körütekintésre hív fel Tidball is ezen a téren: „Feltétlenül figyelembe kell venni, hogy azon emberek mögött, akiknek nevét a történetírás jegyzi, egy sereg névtelen egyén áll, akik közül sokakról egyéb forrásokból tudható, hogy a köznép nagy tömegéhez tartoztak.”⁵⁵ Következésképp, a csoportidentitás és önazonosság között fennálló hatásirányt tekintve megállapíthatjuk, hogy előbbinek utóbbira gyakorolt hatása lényegesen jelentősebb – természetesen az egyén lojalitása és kötődéstudata függvényében –, mint ellenkező irányba. Tehát, egy csoporton belül a hangadó kisebbség – tetten érhető – véleménye határozza meg a többségét is, a követett normativitás által. Ugyanakkor ez nem jelent

teljesen homogén véleményazonosságot, mert törvényszerű, hogy egy közösség akár annyi nézőpontot is magáénak tudhat, ahány tagja van. A különbözőségeket magába foglaló közösségben nem az emberek azonosak, hanem az érdekek és helyzetek a közösek, amelyeket különböző módokon közelítenek meg és reagálnak le a tagok.⁵⁶ Éppen ezért, a jelentéktelenebb karakterek véleményének rejtőzködése nem kell, hogy fenntartásokat tápláljon, mivel a lényeg az, hogy a tagoknak a megfogalmazott vélemények és viszonyulások felé való lojálisításuk, azaz hovatarozásuk nyilvánvaló legyen.

A csoportidentitás kialakulásának összetett és hosszadalmas folyamat voltát mutatja a Jézus-mozgalomhoz tartozóké, akik „magukra gyakran mint egy *ekklészia*, azaz »gyülekezet« vagy »egyház« tagjaira utalnak. Az *Apostolok cselekedeteiben* a terminus azonban még némiképp képlékeny, és nem jelöl kizárólagos csoportidentitást,⁵⁷ jóllehet – véleményünk szerint –, az említett bibliai dokumentumban már jól elkülöníthető kört kezdett alkotni az övék. Emellett szól az, hogy találunk olyan elemeket, mozzanatokat az életükben, amelyeket sarokpontokként értelmezhetünk a kérdésben, úgy, mint „a keresztség, a bűnbánat és megtisztulás rítusa, valamint a közös étkezéseken való rendszeres részvétel”⁵⁸, amelyek a csoportidentitás alkotó-elemeinek tekinthetők.

ELKÜLÖNÜLÉS

Amiként az egyén identitásának tárgyalásakor szó esett az elkülönülés szempontjáról, csoportszinten sem megkerülhető tényező, hiszen a másikkal való viszonyban a szükségszerű elkülönülés által alkot és tart fenn az én dinamikus azonosságot. Csakhogy, csoportok esetében könnyen kirekesztésbe hajlik az önérvényesítés, ami ilyenkor a másik kárára történik.⁵⁹ Ezért szükséges a másokra vonatkozó véleményalkotásokat fenntartással fogadni, mivel azok ellenében értelmezik önmagukat. Célszerűbb tehát egy szekta vagy csoport megnyilatkozásait első rendben a csoport önmeghatározásainak tekinteni.⁶⁰ Azok a keresztyének ugyanis, akik a zsidókat és a judaizmust negatív pólushoz kötötték, ezáltal nem csupán ellenséges értelmezését adták a Judaizmusnak, hanem ugyanakkor önmagukról pozitív képet alkottak.⁶¹ Megfigyelhető tehát, hogy a szándékolt és tudatos relativizálás maga után vonja a pejoratív felhangú ellenpontozás jelenségét. Bár nem két elkülönült csoport szembenállásáról szólnak, mégis jó példáját adják e jelenségnek az eretnekségi irodalom olyan megnyilatkozásai, amelyekben a kiszemelt keresztyéneket vádként „túl zsidónak” vagy „túl görögnek” titulálták, történelmileg nehezen beazonosítható vagy kitalált személyekre hivatkozva, önmeghatározás és identitásalkotás céljából.¹⁶⁷ Némileg más megvilágításba helyezi ezt a dialektikus helyzetet David Sim, amikor úgy nyilatkozik, hogy „mindkét nagy vallási tábor, a judaizmus és a keresztyénség is nagymértékben az egymással való interakcióik illetve az egymás felé megmutató attitűdjük által formálódott és nyert meghatározást.”⁶² Ezek a megnyilvánulások azért is figyelemre méltók, mert természetszerűleg az ilyenek „eredményeznek va-

lódi dialógust és közösséget.”⁶³ Kettősség ez, hiszen egyaránt kitűnik az identitásvágy beteljesüléséhez szükséges egymásrautaltság valamint az elkülönülés elkerülhetetlen szükségessége. Volf megfogalmazásában: „...az én és a másik közötti feszültség beépül magába az azonosságvágyba: a másik, akivel szemben magamat érvényesítenem kell, ugyanaz a másik, aki részét kell, hogy képezze létemnek, ha önmagam akarok lenni.”⁶⁴

HATÁROK

Szerves része ennek a dinamikának a határvonalak kialakulása, kialakítása illetve fenntartása. Nem kisebb a szerepük a határoknak, mint eleve a csoport identitásának fenntartása.⁶⁵ Tessa Rajak iménti tézisét Judith Lieu a zsidó-keresztény relációkra értelmezve állapítja meg: „a határok, kapcsolatok és szembenállás kérdésköre sehol sem érhető tetten tisztábban, mint amit – jobb kifejezés híján – judaizálásnak nevezünk.”⁶⁶ Ennek alapján arra juthatunk, hogy a judaizmus művelői gondosan ügyeltek a határaik fenntartására, zárt rendszerű összetartozásuk biztosítása érdekében. A judaizmus nézőpontjából ezért szinte sértésszámba ment, hogy pogány származásúak Izráel Istenének nevét szájukra vették, és Ábrahám gyermekeinek hívták magukat. Tagadhatatlan és elkerülhetetlen jelenlétük nyilvánvalóan kihívás elé állította a judaizmus csoportidentitását.⁶⁷

A gyenge vagy nem megfelelően definiált határok a fentebb említett judaizálás értelmezésében is nehézséget okoznak, úgy, mint pl. az Antiókhiai gyülekezet esetében, ahol akár a zsidó és keresztény körök közötti, akár a keresztények többféle hitgyakorlatot magába foglaló közösségén belüli határookra gondolhatunk.⁶⁸

Az egyes csoportokat övező határokról nem mondható el, hogy eleve adottak volnának, vagy a csoporttal egyidősek lennének. Inkább kialakulási folyamathoz köthetők, mégpedig a befogadás és kirekesztés egymásba fonódó dinamikájához.⁶⁹ Az egymás mellett élés valamint az egymásba integráltság viszonyulásokat, reakciókat provokál az együttélés minden résztvevőjétől. Így, egy-egy csoport társadalmi illetve vallási magatartása jóval többet elárul a hovatartozásukról és határvonalaikról, mint hitrendszerük vagy eszmei törekvéseik.⁷⁰

Igen lényeges szempont, hogy az adott határokat melyik csoport állítja föl – értelemszerűen a másik számára. Ez még – különösen a kereszténység és a judaizmus tekintetében – a közöttük húzódó határvonalak egzaktságánál is beszédesebb.⁷¹ Ebből következtetni lehet arra, hogy egy-egy esetben melyik csoport másiktól való elkülönülési szándéka nagyobb. Egyúttal ez arról is árulkodik, hogy az adott kérdés milyen mértékben tekinthető az identitás kritikus pontjának. A szóban forgó határok szilárdságára utaló adalék, hogy régészeti leletek alapján éles határvonal észlelhető a zsidó és nem zsidó lakosságú települések között.⁷² Tehát a maradandó nyomokat leképező életvitelben is megmutatkozott ez a hozzáállás, mégpedig jellemzően zsidó részről. Galsi szerint „...a pogányokkal kapcsolatos felfogás a zsidóságban távolról nem volt egységes, de az elkülönülés motívuma sokkal erősebb volt az első század-

ban is, mint az integrációé, még ha ez utóbbira történtek is lépések.”⁷³ A fentebb tárgyalt kettősséget támasztja alá az előző idézet kontrasztjában, hogy az Izráel népe és a pogányok között radikálisan különbséget tévő korábbi hagyomány végül is rugalmasnak bizonyult, hiszen a betérés lehetősége által a határok átjárhatóvá váltak a pogányok számára. Ugyanakkor jelentős megkülönböztetés maradt meg a „bennszülött” és a betérő között.⁷⁴

Voltaképpen törvényszerűnek mondható a határoknak nem kizárólag izolációs célú kezelése – azaz, bizonyos szempontok szerinti rugalmassága –, mivel bármely csoportnak elemi szüksége, hogy valamiféle kapcsolatot tartson fenn az őt körülvevő közeggel, hiszen a léte, a megélhetése függ ettől.⁷⁵ A határvonalak megrajzolása valamint alkalmankénti célközpontú módosítása tehát szerves része az identitás kialakításának és fenntartásának.

ÖSSZEGZÉS

A fenti tételek alapján megállapíthatjuk tehát, hogy az Újszövetségi Szentírás által felölelt korszak szereplői tekintetében nem hagyható figyelmen kívül azok identitása és az abból fakadó kapcsolatrendszerük, hiszen a történeteket – végső soron magát a történelmet – alakító megnyilvánulásaik mélyen a kialakult – vagy épp kialakuló – önazonosságukban gyökereznek.

JEGYZETEK

¹ A BTA Interdiszciplináris Teológiai Konferenciáján 2017. május 11-én elhangzott előadás írott, szerkesztett változata.

² ATKINSON, Rita L. et alii: *Pszichológia*. Budapest, 1995, Osiris, 363. o.

³ ATKINSON, 371. o.

⁴ ATKINSON, 376. o.

⁵ ATKINSON, 375. o.

⁶ FEUERBACH: *Spiritualitás és materializmus*, 1863

⁷ MEYERS, Eric M.: Sanders's "Common Judaism" and the Common Judaism of Material Culture. In Udoh, Fabian E. et alii, szerk.: *Redefining First-Century Jewish and Christian Identities. Essays in Honor of Ed Parish Sanders*. In Sterling, Gregory E., sorozat szerk.: *Christianity and Judaism in Antiquity Series*, Vol. 16., Notre Dame, Indiana, 2008, University of Notre Dame Press, 157. o.

⁸ Mk 7,1-3.

⁹ Lk 15,1-2.

¹⁰ RAJAK, Tessa: *The Jewish Community and its Boundaries*. In Lieu, J., J. North és T. Rajak, szerk.: *The Jews among Pagans and Christians. In the Roman Empire*. Routledge, 1992, London, 18. o.

¹¹ Mt 26,23.

¹² Gal 2,12.

¹³ „Mert jónak látta a Szentlélek és mi is, hogy ne tegyünk több terhet rátok a szükségesnél: hogy tartózkodjatok a *bálványáldozati hústól*, a *vértől*, a *megfulladt állattól* és a *paráznaságtól*.” (Acta 15,29)

¹⁴ MCKEE, Larry W.: Delineating Ethnicity from the Garbage of Early Virginians: Faunal Remains from Kingsmill Plantation Slave Quarter. *American Archaeology* 6 (1987), 32. o. idézi: Meyers, 157. o.

¹⁵ MÉK, Budapest, 2004, Akadémiai Kiadó, 553. o.

¹⁶ Gondolatmenetemet dominánsan Jouette M. Bassler kiváló tanulmányának főbb – egyenként jelzett – megállapításaira alapozom. Bassler, Jouette M.: The Problem of Self-Definition. What Self and Whose Definition? In Udoh, Fabian E. et alii, szerk.: *Redefining First-Century Jewish and Christian Identities. Essays in Honor of Ed Parish Sanders*. In Sterling, Gregory E., sorozat szerk.: *Christianity and Judaism in Antiquity Series*, Vol. 16., Notre Dame, Indiana, 2008, University of Notre Dame Press, 42-58. o.

¹⁷ BASSLER, 45. o.

¹⁸ VOLF, Miroslav: *Ölelés és kirekesztés. Teológiai vizsgálódás az azonosság, a másság és a kiengesztelődés tárgykörében*. Harmat, 2001, Budapest, 101. o.

¹⁹ LIEU, J., J. North és T. Rajak, szerk.: *The Jews among Pagans and Christians. In the Roman Empire*. Routledge, 1992, London, 7-8. o.

²⁰ BASSLER, 45. o.

²¹ Uo., 46. o.

²² VOLF, 101. o.

²³ BASSLER, 46-47. o.

²⁴ NORTH, John: The Development of Religious Pluralism. In Lieu, J., J. North és T. Rajak, szerk.: *The Jews among Pagans and Christians. In the Roman Empire*. Routledge, 1992, London, 187. o.

²⁵ Uo., 178. o.

²⁶ BASSLER, 51-52. o.

²⁷ Uo., 53. o.

²⁸ SCHEPER-HUGHES, Nancy és Margaret Lock: *The Mindful Body: A Prolegomenon to Future Work in Medical Anthropology*. *Med Anthropol Q.*, n.s., 1 (1987), 14. o. idézi: Bassler, 48. o.

²⁹ BASSLER, 48. o.

³⁰ Uo., 47-48. o.

³¹ Uo., 47. o.

³² Uo., 49. o.

³³ Uo., 51. o. Bassler érvelése szerint (47. o.), ezen a ponton nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a bultmanni koncepciót, amely megkülönbözteti az „alany-én”-t a „tárgy-én”-től. „Az igazi egyéniség az egyes én-komponenseknek integrációjából áll össze, ami nem más, mint annak képessége, hogy valaki teljes mértékben a saját tettei tárgyává váljon.” Ugyanakkor – saját maga Bassler jegyzi meg, hogy – a modern egzisztencialista koncepció Krisztus első

századi követőinek önmeghatározásának tényleges folyamatából vajmi keveset tud megfejtani.

³⁴ Uo., 52. o.

³⁵ Uo., 53. o.

³⁶ CASTELLI, Elizabeth: *I Will Make Mary Male: Pieties of the Body and Gender Transformation of Christian Women in Late Antiquity*. In *Body Guards: The Cultural Politics of Gender Ambiguity* (ed. Julia Epstein and Kristina Straub; NY: Routledge, 1991), 30. o. idézi Bassler, 55. o.

³⁷ BASSLER, 54. o.

³⁸ MOHÁS Livia: *A nő kiteljesedése és az androgyn*, 2005., Magyar szemle 14. évf. 9-10. sz. 65-76. o.

³⁹ BASSLER, 54. o.

⁴⁰ Uo., 56-57. o.

⁴¹ Uo., 57. o.

⁴² Uo., 57. o.

⁴³ Uo., 46. o.

⁴⁴ Uo., 55. o.

⁴⁵ BASSLER, 58. o.

⁴⁶ Uo., 53. o.

⁴⁷ Uo., 54. o.

⁴⁸ Uo., 56. o.

⁴⁹ TIDBALL, Derek: *An Introduction to the Sociology of the New Testament*. Exeter, 1983, The Paternoster Press., 62. o.

⁵⁰ NORTH, John: *The Development of Religious Pluralism*. In Lieu, J., J. North és T. Rajak, szerk.: *The Jews among Pagans and Christians. In the Roman Empire*. Routledge, 1992, London, 178. o.

⁵¹ BASSLER, 48. o.

⁵² BAKER, Cynthia M.: *Whose "Outer Limits"? Historiography for an Age of Destruction*. In Udoh, Fabian E. et alii, szerk.: *Redefining First-Century Jewish and Christian Identities. Essays in Honor of Ed Parish Sanders*. In Sterling, Gregory E., sorozat szerk.: *Christianity and Judaism in Antiquity Series*, Vol. 16., Notre Dame, Indiana, 2008, University of Notre Dame Press, 109. o.

⁵³ TIDBALL, 97-98. o.

⁵⁴ BAKER, 104. o.

⁵⁵ TIDBALL, 98. o.

⁵⁶ ESLER, Philip F.: *New Testament Theology. Communion and Community*. Minneapolis, 2005, Fortress Press, 47. o.

⁵⁷ VERMES, Géza: *A kereszténység kezdetei. Názárettől Nikaiáig* (Kr. u. 30-325). Budapest, 2013, Libri Kiadó, 117. o.

⁵⁸ Uo., 134. o.

⁵⁹ VOLF, 102. o.

⁶⁰ BAKER, 107. o.

⁶¹ FREDRIKSEN, Paula: Augustine and the Jews. A Christian Defense of Jews and Judaism. Doubleday, 2008, New York, 73. o.

⁶² Uo., 392. o.

⁶³ SIM, David C.: Jews, Christians and Gentiles: Observations and Some Concluding Remarks. In SIM, David C. és James S. McLaren, szerk.: Attitudes to Gentiles in Ancient Judaism and Early Christianity. Bloomsbury T&T Clark, 2015, London, 259. o.

⁶⁴ ESLER, 87. o.

⁶⁵ VOLF, 101. o.

⁶⁶ RAJAK, 19. o.

⁶⁷ LIEU, Judith: History and Theology in Christian Views of Judaism. In Lieu, J., J. North és T. Rajak, szerk.: The Jews among Pagans and Christians. In the Roman Empire. Routledge, 1992, London, 88. o.

⁶⁸ HILL, Craig C.: On the Source of Paul's Problem with Judaism. In Udoh, Fabian E. et alii, szerk.: Redefining First-Century Jewish and Christian Identities. Essays in Honor of Ed Parish Sanders. In Sterling, Gregory E., sorozat szerk.: Christianity and Judaism in Antiquity Series, Vol. 16., Notre Dame, Indiana, 2008, University of Notre Dame Press, 315. o.

⁶⁹ LIEU, 93. o.

⁷⁰ BASSLER, 45. o.

⁷¹ NORTH, 183-184. o.

⁷² LIEU, 92. o.

⁷³ FREYNE, Seán: Jesus in Jewish Galilee. In Udoh, Fabian E. et alii, szerk.: Redefining First-Century Jewish and Christian Identities. Essays in Honor of Ed Parish Sanders. In Sterling, Gregory E., sorozat szerk.: Christianity and Judaism in Antiquity Series, Vol. 16., Notre Dame, Indiana, 2008, University of Notre Dame Press, 205. o.

⁷⁴ GALSI, Árpád: Jakab, az Úr testvére. Jakab az ősgyülekezet és az ősegység kontextusában. Doktori értekezés, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar Doktori Iskolája, 2009., 144. o.

⁷⁵ SIM, David C.: Gentiles, God-Fearers and Proselytes. In SIM, David C. és James S. McLaren, szerk.: Attitudes to Gentiles in Ancient Judaism and Early Christianity. Bloomsbury T&T Clark, 2015, London, 27. o.

⁷⁶ RAJAK, 19. o.

A πιστεύετε IGE KONJUGÁCIÓS ALAKJÁNAK AZONOSSÁGA A JÁNOS 14,1 VERSBEN¹

PAPP JONATÁN ISTVÁN
Teológia MA (BTA)

*„Ne nyugtalankodjék a ti szívetek: higgyetek Istenben, és higgyetek én-
bennem.” (János 14,1)²*

János evangéliumának 14. fejezetének első verse egyike a leginkább bátorító igeverseknek. Milyen egyszerű és csodálatos igevers, lehet nem is gondolnánk, hogy nehézséget okoz a pontos fordítása.³ Az értelmezés nehézségét a versben kétszer is előforduló „πιστεύετε” (higgyetek) görög szó nyelvtani alakja⁴ adja. A nyelv jellegzetességéből adódó azonos alak miatt, a szó ebben a formában lehet indicativus és imperativus modusban is. A kifejezés tehát egyszerre kijelentheti a megszólítottakkal kapcsolatban, hogy ők hisznek, és fel is szólíthatja őket arra, hogy higgyenek. Emiatt rögtön négy⁵ lehetőség adódik a mondat második felének fordítására:⁶

1. Hisztek Istenben, bennem is hisztek
2. Higgyetek Istenben, bennem is higgyetek
3. Hisztek Istenben, bennem is higgyetek
4. Higgyetek Istenben, bennem is hisztek

A felmerülő lehetőségek közötti eligazodás érdekében először áttekintjük az igevers kontextusát, ezt követően pedig megvizsgáljuk az egyes lehetőségeket a feltárt kontextus alapján.

AZ IGEVERS SZÖVEGKÖRNYEZETE

János evangéliumán belül a vizsgált vers az utolsó vacsorát (13. fejezet) követő, az Úr Jézusnak a tanítványaihoz címzett utolsó beszédének része, amelyet a 13,31 és a 16,33 versek határolnak. Az Úr Jézus, Júdás a 13,31 versben történő távozását követően, megszólítja 11 tanítványát, és az ekkor induló be-

széd folyamatosságot mutat egészen a 14. fejezet végéig, amikor a következő mondat hangzik el az Úr Jézustól: „keljetek fel, menjünk el innen.” (Jn 14,31) A 15. és 16. fejezetek tovább bontják a 14. rész témáit.⁷ Ez a szakasz része a 13,1-17,26 versek által határolt nagyobb egységnek: a beszédet megelőző vacsora közbeni beszélgetés versei (Jn 13,1-30) bevezetik az utolsó beszédet, a beszédet követő, az Úr Jézus Atyjához intézett ún. főpapi imádsága (Jn 17,1-26) pedig lezárja a beszédet. Ezt a tágabb környezetet követően az Úr Jézus elfogásáról szóló újabb szakasz kezdődik.

Az igeverset közvetlen környezetétől az határolja el, hogy bár a 13. fejezet végén az Úr Jézus elsősorban még személyesen Péterhez intézte szavait, a 14,1 versben, az igék plurális alakra történő váltásával, már minden tanítványát megszólítja az Úr.⁸ A verset további vigasztaló és tanító szavak követik.

Az igevers tematikus környezete

Témájában a mondatot a tanítványokban levő nyugtalanság és az Úr Jézus erre válaszként mondott bátorítása köti össze a korábbi versekkel és a kapcsolódó szakasszal. Úgy ahogyan a vizsgált versben, az igeverset magába foglaló szakaszban is, a tanítványok nyugtalansága mögött ott van az Úr Jézus közelgő távozása (Jn 16,6). Az igeverset magába foglaló szakasz elején, az Úr Jézus – tudva, hogy eljött az idő amikor el kell mennie a világból (Jn 13,1), és folytatva a vacsora közbeni beszélgetés fonalát (Jn 13,18-19. 21-27) –, azzal kezdi beszédét, hogy már csak egy ideig van tanítványaival (Jn 13,33), de vigasztalva biztosítja őket, hogy jobb nekik, ha elmegy (Jn 14,28; 16,7-11). Később követhetik őt az Atyához – kizárólag rajta keresztül (Jn 14,6) –, és együtt lehetnek vele és az Atyával, ahol helyet is készít nekik (Jn 14,2-4. 6; 17,24). Ő továbbra is cselekedni fog, és mindent megtesz, amit a nevében kérnek, és általa nagy dolgokat cselekednek (Jn 14,12-14; 16,25-28). Nem maradnak egyedül, mert elküldi a Szentlelket (Jn 14,16-17. 23. 26; 15,26-27; 16,12-15), és egy kis idő múlva ismét eljön hozzájuk, szomorúságuk örömmre fordul és öbenne életük lesz, ahogyan ő is él (Jn 14,18-20; 16,16-22; vö. 17,2-3).

A nyugtalansággal kapcsolatban, a kapcsolódó szakaszon belül, a 14,27 versben ismét elhangzik a mondat: „μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία” (Ne nyugtalankodjék a ti szívetek). A vizsgált versben (Jn 14,1) a nyugtalanság ellentéte a hit, itt pedig az, hogy az Úr Jézus az ő békességét hagyja nekik, de nem úgy ahogyan azt a világ teszi (Jn 14,27). A világon nyomorúság vár rájuk, de bízzanak benne, mert ő legyőzte a világot, így lesz békességük (Jn 15,18-25; 16,1-3. 20-21. 33). A világ gyűlölni fogja őket, de ő kérte az Atyát, hogy tartsa, őrizze és szentelje meg őket. Ebben a kontextusban kapták küldetésüket Mesterüktől, úgy ahogyan ő kapta az Atyától (Jn 17,11-19). A nyugtalansággal társuló szomorúság (Jn 16,6. 22) ellentéte az öröm (Jn 15,11 vö. 16,20-22; 17,13). János evangéliumát áttekintve látható, hogyan bátorította különböző nehéz helyzetekben tanítványait az Úr Jézus.⁹

A vizsgált versben a hitre buzdítás egyik célja a nyugtalanság megszüntetése. A kapcsolódó szakaszban az Úr Jézus hitre buzdításának egyik célja, hogy megóvja tanítványait hitük elvesztésétől. Bár vallják, hogy hisznek, mégis hamarosan – még az Úr Jézus kereszthalála előtt – magára hagyják őt (Jn 16,30-32), Péter hiába fogadkozik hűségével kapcsolatban, nemsoká megtagadja Mesterét (Jn 13,37-38). Az Úr Jézus célja, hogy ne botránkozzanak meg, megmaradjanak hitükben akkor is, amikor az említett események már bekövetkeznek (Jn 16,1).¹⁰ A szakaszban, aki hisz szintén végzi az Úr Jézus cselekedeteit, mert amit kérnek az ő nevében, ő megteszi (Jn 14,12-13).

A vizsgált vers egymás mellé állítja az Úr Jézusban és az Atyában való hitet. A verset magába foglaló tágabb szakaszban (Jn 13,1-17,26) az Úr Jézus arra buzdítja tanítványait, hogy higgyék el, hogy Ő egy az Atyával (Jn 14,6-9. 10-11). Az Úr Jézus beszédének célja, hogy a tanítványok higgyék, hogy „én vagyok” (13,19-20),¹¹ ez az Isten önmagáról tett kijelentésével egyező kifejezés itt összekapcsolódik azzal, hogy aki az Úr Jézust fogadja be, az az Atyát fogadja be (vö. 14,20. 23). A világ bűne, hogy nem hisznek az Úr Jézusban (Jn 16,9) – ebbe azok is beletartoznak, akik hitvallásosan ugyan hisznek Istenben, de az Úr Jézusban nem. Ha Őt ismerik, akkor ismerik az Atyát is (Jn 13,20; 14,7-11. 20-24. 30-31; 15,10. 12-17; 16,13-15. 27-28; 17,2-3. 6. 9-11. 20-23. 25-26). Az Atya dicsősége nem választható el a Fiútól (Jn 13,3. 31-32; 14,12-14; 17,1. 4-5). Nem lehetséges (külön) kapcsolat az Atyával, nem lehetséges az (örök) élet, csak az Úr Jézuson keresztül (Jn 14,6. 19; 15,1-8. 23-26; 17,2-3). Az Úr Jézus beszédére válaszul a 16,30 versben tanítványai mondják, hogy már hiszik, hogy ő az Istentől jött, főpapi imádságában pedig az Úr Jézus is mondja, hogy tanítványai most már hiszik, hogy az Atyától jött (Jn 17,7-8. 25), tanítása elérte célját. Ezzel összhangban az evangéliumban az Atyában való hit mindig *elválaszthatatlanul* összekapcsolódik a Fiúban való hittel, így az Úr Jézusban való hit összekapcsolódik az Atya és a Fiú egységével.¹²

Az Úr Jézus helyzete

Jn 13,31-32-ben Júdás elindult véghezvinni tervét, és kezdetét vette az Úr Jézus küldetésnek végső folyamata, az, amiért eljött. Isten megdicsőül őbenne és Isten is megdicsőíti őt önmagában (Jn 13,31-32). Több esetben az Ige ugyanazzal a nyugtalanságot kifejező szóval jellemzi az Úr Jézus helyzetét, mint a vizsgált versben a tanítványokét: ez pedig a nyugtalanságot kifejező „ταράσσω”.¹³ Nyugtalanságának oka: az egyik legközelebbi tanítvány áruló lesz (Jn 13,21), tanítványai elhagyják és megtagadják (Jn 13,38; 16,32), előtte van a Kereszt és annak minden borzalma (Jn 12,27), a világ bűneinek és az Atya haragjának hordozása vár rá órákon belül (Jn 1,29; 3,36). Ezek ellenére, meglátva tanítványai szíve állapotát, valamint tudva, hogy hamarosan elmegy, vigasztalni, buzdítani és tanítani kezdte őket, szükségét látta, hogy formálja hitüket, felkészítve őket arra az időszakra, amikor ő fizikailag nem lesz látható

(Jn 13,19; 14,25. 29; 16,1. 4. 33). Mindebben őt az motiválta, ami a 13,1 versben olvasható: „szerette övét e világban, szerette őket mindvégig”.¹⁴

A tanítványok helyzete

Olyanokhoz szólt az üzenet, akik hittek Istenben és ekkorra felismerték már, hogy az Úr Jézus a Messiás, ő az Isten Fia, de a hitük nem volt még tökéletes.¹⁵ Buzdításra volt szükségük az Istenben való bizalom tekintetében, hiszen az Úr Jézus szavai alapján kimondottan nehéz helyzet várt rájuk, és emiatt nyugtalanság lett úrrá rajtuk. Miután az Úr Jézus az árulásról szólt, zavartan néztek össze (Jn 13,22). Pétert nyugtalaníthatta, hogy bár ő azt gondolta magáról, hogy az életét is kész lenne odaadni érte,¹⁶ mégis az Úr azt mondta neki, hogy hamarosan háromszor is megtagadja szeretett Mesterét (Jn 13,36-38). Ahogy belegondoltak Uruk szavaiba elszomorodtak (Jn 16,6). Eszükbe juthattak az Úr Jézus korábbi szavai is, amikor valamilyen formában már szólt a haláláról,¹⁷ valamint, hogy élete már többször veszélyben volt,¹⁸ és mindez megzavarta őket, mert számukra lehetetlen volt a Messiás halála, és nem értették ezeket akkor.¹⁹ Belegondolhattak, abba is, hogy az Úr Jézus fizikai jelenléte nélkül, ahogyan Mesterüket, úgy őket is meggyűlölik és üldözik – ezt megerősíti az Úr Jézus a kapcsolódó szakasz második részében (Jn 15,18-25; 16,1-3. 20-21. 33; 17,11-19). Mindez valóban komoly nyugtalanságra adhat okot, ez a „halál völgye” (Zsolt 23:4). Ez a komoly nyugtalanság erős buzdítást tesz szükségessé.

Következtethetünk arra, hogy a tanítványok helyzetének része, hogy hitük veszélyben van (Jn 16,1), azért is mert Mesterük fizikai jelenlétéhez köthették hitüket, amelyet hamarosan elveszítenek. Szükséges tehát, hogy hitük akkor is kitartó legyen, amikor őt nem látják fizikailag (Jn 16,4-5a). Az evangéliumban már volt olyan eset, amikor az Úr Jézus követőiben a benne való hit szorosan kötődött az ő fizikai jelenlétéhez.²⁰

A „ταράσσω” és a „πιστεύετε” jelentése.

A vizsgált versben a „ταράσσω” szó – hasonlóan egy víztömeg ide-oda ringásához – a szívre vonatkoztatva komoly nyugtalanságot jelent.²¹ A versben ez az ige praesens imperfectum imperativusi alakjának a „μή” szóval való tagadásával a már kialakult, mély traumának a megszüntetésére szólít fel az Úr Jézus. Tehát „hagyjátok abba, hogy nyugtalan a szívetek”, vagy ha permissiv imperativusról van szó, akkor „ne hagyjátok ezentúl szíveteket nyugtalanítani”.

A versben, a nyugtalanság tiltásának ellenpárja az azt követő tagmondat „πιστεύετε” parancsa vagy kijelentése. Ez az ige a durativ imperfectum indicativusi vagy imperativusi közös alakjával a tanítványok hitének folyamatosságát jelenti ki, illetve annak folytatására, kitartó hitre hívja fel őket. Az ige az „εις” prepozícióval együtt – mint az Istenben és az Úr Jézusban való hit –, teljes, fenntartás nélküli bizalomra, önmagát a hit tárgyára rábízó, függő viszonyra

vezető hitet jelent, valamint bizalmat jelent a hit tárgyának hatalmában és közelségében a segítségben, és meggyőződést, hogy mindaz, amit mondott az igaz.²² A két πιστεύετε szerkezetet összekötő „καὶ” után megváltozó szórend kiemelt, hangsúlyos pozícióba helyezi az Úr Jézusban való hitet.²³

Az igevers és a szakasz célja

Ezek alapján az igevers közvetlen két fő célja egységben az azt befoglaló fő szakasszal: 1) a tanítványok *erőteljes buzdítása és bátorítása* olyan hitre való hívással, amelynek következménye a nyugalanság vége, 2) a tanítványok *tanítása* az Istenben és az Úr Jézusban való hit, valamint az Atya és a Fiú egységéről.

A szakasz célját, amely a vizsgált verset is magába foglalja, a 16,33 versben adja meg az Úr Jézus: a világban nyomorúság vár a tanítványokra, de bízzanak, mert Ő legyőzte a világot, így lesz békességük. A 13,19; 14,29 versek alapján a cél ezen felül a tanítványok előre felkészítése – amíg még velük van (Jn 14,25) –, hogy amikor bekövetkeznek az említett események, higgyenek (Jn 16,1. 4. 31-32).²⁴ Az Igevers és a szakasz összhangban van azzal, ahogyan János megfogalmazza egész könyve célját: „Ezek pedig azért írtattak meg, hogy higgyétek: Jézus a Krisztus, az Isten Fia, és e hitben életetek legyen az ő nevében.” (Jn 20,31)

A FORDÍTÁSI LEHETŐSÉGEK ÉRTÉKELÉSE

Az igevers vigasztaló, buzdító és tanító szöveggörnyezetbe illeszkedik, feltételezhetjük tehát, hogy ezt a verset is ilyen céllal mondta az Úr. Ebből az okból kifolyólag, valamint, mert a tiltás ellenpárként inkább parancsot kíván, a bevezetőben felvázolt lehetőségek közül azokkal foglalkozunk tovább, amelyek legalább egy imperativusi alakot feltételeznek.

Így három lehetőség marad:

1. Higgyetek Istenben, bennem is hisztek
2. Hisztek Istenben, bennem is higgyetek
3. Higgyetek Istenben, bennem is higgyetek

Higgyetek Istenben, bennem is hisztek

Az első változat különös mondatszerkezete kicsit jobban érthető, ha a „καὶ” kötőszó „és” értelmét ragadjuk meg: „Higgyetek Istenben, és bennem hisztek”.²⁵ Ennek jelentése az, hogy az Istenben való hit eredménye az Úr Jézusban való hit lesz. Ez a változat kevésbé illeszkedik a kontextusba, mert azáltal, hogy eredményként szerepel, nem hangsúlyozza az Úr Jézusban való hit szükségességét, amelyet a szórend és a kontextus is kiemel.

Hisztek Istenben, bennem is higgyetek

A második lehetőség mellett szól, hogy a tanítványok és általában a zsidók Istenbe vetett hite annak ellenére volt szilárd, hogy őt magát soha nem látták.

Ez alapján ennek a megfogalmazásnak a célja lehetne annak tanítása, hogy higgyenek az Úr Jézusban is ilyen módon, akkor is, amikor őt már fizikailag nem látják.²⁶ Az Úr Jézusra is úgy tekintsenek, ahogyan Istent a múltban már megismerték.²⁷ Bár lehetséges a következtetés, hogy az Úr Jézus fizikai jelenléte nélkül veszélybe kerül a tanítványok hite – ahogyan ez kifejtésre került a tanítványok helyzetét ismertető részben – azonban a kapcsolódó szakaszban ez a gondolat közvetlen módon nem kerül kifejtésre. A szakasz elsődleges és közvetlen kifejtet célja az, hogy a tanítványok hite a bekövetkező nyomorúságban is megmaradjon, és egységes hitük legyen az Atyában és a Fiúban. A vizsgált mondat valószínűleg elsősorban ezt az elsődleges célt fejezi ki.

Az első „πιστεύετε” indicativus értelme mellett szólhat az az érv is, hogy a zsidó származású tanítványokat nem kellett felszólítani arra, hogy higgyenek Istenben. Azonban, az adott pillanatban nem általános hitvallásos jellegű hitről van szó, hanem valódi személyes kapcsolatra utaló hitről és bizalomról, olyan szilárd bizonyosságról amely a „μη παρασσεσθω”-t lehetővé teszi. Az Úr Jézus máskor is felszólította az Istenben való hitre tanítványait: például Mk 11,22-ben.²⁸

A kontextus egyik jelentős témája az, hogy az Atyában való hit nem lehetséges az Úr Jézusban való hit nélkül: nem ráadás az Istenben való hithez az Úr Jézusban való hit, hanem ezek egységesek. A szakaszban az Úr Jézus arról tanít, hogy ő egy az Atyával, az volt a célja, hogy a tanítványai ezt felismerjék. A beszédet záró imádságban ki is fejt, hogy most már felismerték (Jn 17,7-8. 25). Ezt a tanítást hordozza ez a változat is.

Higgyetek Istenben, bennem is higgyetek

A kontextus alapján, a nagy mértékű nyugtalanságuk miatt, a tanítás mellett a legerősebb buzdításra van szüksége a tanítványoknak. Az előző változat bár jobban mutat tanító jelleget, a buzdítást kisebb erővel éri el. A harmadik, a két imperativusi változat is erőteljes tanító jelleget hordoz. Ugyanis az imperativusi modus természetéből adódóan, a nyugtalanság megszűnésének teljesüléséhez, kétszeres imperativus esetében, egyszerre szükséges a tanítványok engedelmissége a hit területén az Atya és a Fiú irányában is. Ezen felül, közvetett módon ez a változat is kifejtheti az első indicativusi változatnál kiemelt valószínűsíthető másodlagos üzenetet.

Összecsengve a mondat eleji felszólítással, a két imperativusi változat fejezi ki a legerősebben a buzdító szándékot amellet, hogy a tanító szándék is erőteljesen jelenik meg benne. Ezért feltételezhetjük a kétszeres erejű felszólítást.²⁹

ÖSSZEGZÉS ÉS ALKALMAZÁS

Áttekintve tehát az igevers kontextusát, és az azonos alakkal kapcsolatos értelmezési lehetőségeket, a bevezetőben felvázolt lehetőségek közül, a legjobb választásnak a kétszeres felszólítás tűnik.³⁰ Ez alapján a teljes mondat parafrá-

zisban így hangzik: „hagyjátok abba, hogy nyugtalan a szívetek, folytassátok hiteteket (kitartóan bízzatok) Istenben, és bennem (is) folytassátok hiteteket (bízzatok kitartóan)”. Ez a változat van a leginkább összhangban a szakasz elsődleges céljaival, kifejezve, az Atya és a Fiú egységének tanítását, kétszeres erővel buzdítva³¹ a hitre. Így teljes erejű a tanítás és a két parancs, amelyek tulajdonképpen egy parancsot alkotnak.

Az Úr Jézus üzenete tehát az, hogy a hívők nem maradnak segítség nélkül, bármennyire is így tűnne.³² Mai tanítványok ugyanúgy kerülhetünk nehéz helyzetbe, ha valóban követjük Urunkat: hitbeli kétségek, Isten akaratának nem érteése, komoly konfliktusok, fájdalmak, üldöztetés is jöhet, a magunk „halál árnyéka”. A megoldás a mai tanítvány számára is, a töretlen hit és bizalom az Atyában és Fiában, Jézus Krisztusban.

JEGYZETEK

¹ Készült a BTA Újszövetségi kutatóintézetének 2017. június 1-én a „Az Újszövetség nehezen érthető helyeinek magyarázata” című konferenciáján elhangzott előadásom alapján.

² Magyar Bibliatársulat Új fordítású Biblia (revideált, 1990)

³ Célunk elsősorban most mégsem az, hogy az igeverssel kapcsolatosan csupán a problémát lássuk, hanem hogy rácsodálkozzunk Isten Igéjének gazdagságára. C. H. Spurgeon írta erről a versről: „ez egyike azoknak az igeverseknek, amelyeket olyan lassan olvashatunk amennyire csak szeretnénk, kiejtve egyenként minden egyes betűt, és mindben mézre találunk.” (C. H. Spurgeon, „A Prepared Place for a Prepared People”, in *The Metropolitan Tabernacle Pulpit Sermons*, köt. 47 (London: Passmore & Alabaster, 1901), 526.)

⁴ Praesens, Imperfectum, Activum, 2. személy, Pluralis

⁵ Ebben a tanulmányban elsősorban az azonos alak kérdésével foglalkozunk, azonban további fordítási variációk is felmerülnek. További két lehetőség adódik abból, hogy az első szakaszt kérdésként is értelmezhető. 5) Hisztek Istenben? Bennem is hisztek. 6) Hisztek Istenben? Bennem is higgyetek! (Leon Morris, *The Gospel According to John*, The New International Commentary on the New Testament (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1995), 566.) Carson említi Bultmant, aki lehetségesnek tartotta a kérdésként való értelmezést. (D. A. Carson, *The Gospel According to John*, The Pillar New Testament Commentary (Grand Rapids, MI: W.B. Eerdmans, 1991), 488; R. Bultmann, *The Gospel of John: A Commentary*, ford. G. R. Beasley-Murray, R. W. N. Hoare, és J. K. Riches (Blackwell, 1971), 600.) A „καί” kötőszó lehetséges jelentésárnyalatai még tovább növelik a fordítási feladat összetettségét.

⁶ A 2. változat szerint fogalmaznak a következő bibliafordítások: (angol nyelvűek:) ESV, NASB, HCSB, NLT, RSV, NRSV; (magyar nyelvűek:)

Újford., Károli, Revideált Károli, Kecskeméthy, Káldi Neovulgáta, Vida Sándor, Békés-Dalos, Csia, Egyszerű fordítás (2006), Ravasz László, Dr. Budai Gergely, Czeglédy Sándor, Raffay Sándor. A 3. változatot képviselik: (angol nyelvűek:) NIV, KJV, NET, LEB; (magyar nyelvűek:) Káldi Biblia, Dr. Masznyik Endre és P. Soós István fordításai.

⁷ Lehetséges, hogy ez utóbbi fejezetek, beleértve a 17-et, a „Kedron-patakon” túli kertig vezető úton hangoztak el (Jn 18,1), de a legtöbb bibliamagyarázó inkább úgy látja, hogy a 15. és 16. fejezetek a 13,31-14,31 versek által közrefogott időszakban hangoztak el. (Andreas J. Köstenberger, *John*, Baker Exegetical Commentary on the New Testament (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2004), 10–11.)

⁸ Köstenberger, 424–25.

⁹ Egyik példa erre az, amikor a sötétben háborgó tengeren egyedül hajózó tanítványoknak mondta: „Én vagyok, ne féljete!” (Jn 6,20)

¹⁰ A megbotrányozás „σκανδαλισθητε” szava itt jelentheti, a hittől való elszakadást is. (Frederick W. Danker és mtsai., szerk., „σκανδαλίζω, 1/a”, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature* (BDAG) (Chicago: University of Chicago Press, 2000), 926.)

¹¹ Ez az „én vagyok” kifejezés különleges. A sátoros ünnepen a templomban mondta az Úr Jézus, hogy ő fentről származik, valamint, hogy hinni kell, hogy „én vagyok”, máshogy nincs bűnbocsánat. (Jn 8,23-24, hasonlóan: Jn 8,28. 58). Ez egyrészt jelenti azt, hogy ő az, akinek mondja magát: az Isten Fia (Jn 5,17-23. 26-30), a Krisztus (Jn 4,26). De lehetséges a kapcsolat az Ószövetségben Isten önmagáról tett kijelentésével is (2Móz 3,14; 5Móz 32,39, különösen: Ézs 41,4; 43,10. 13. 25; 46,4; 48,12). Jn 18,6-ban az „én vagyok” válasza a katonai csapat visszatántorodott és földre esett. Ilyen erő volt ebben. A kifejezés ószövetségi kapcsolatáról lásd: Carson, *The Gospel According to John*, 343.

¹² Az Úr Jézus és az Atya egy (Jn 10,30. 33. 36). Aki az Úr Jézusban hisz az az Atyában hisz (Jn 12,44-46). Hasonlóan máshol is az evangéliumban: Az Atyában való hit és a Fiúban való hit – valamint ennek eredménye az örök élet – összekapcsolódnak (Jn 3,15-16; 5,24; 6,40; 20,31). Az Isten gyermeke, aki az Úr Jézusban hisz. (Jn 1,12-13). Az Úr Jézusban való hit, hit abban, hogy Isten igaz (Jn 3,33). Aki nem hisz a Fiúban, azon Isten haragja van (Jn 3,36). Az Úr Jézusban való hit hinni, hogy az Atya küldte el őt (Jn 5,36-38). Aki hisz az Úr Jézusban, abban van meg az atya Igéje. Az Úr Jézus Igéje, cselekedete, és parancsa megegyezik az Atyáéval. (Jn 1,1-3. 18; 3,35; 5,17-23. 26-30. 36-38. 39-40. 43. 45-47; 6,32-35. 38. 47; 7,14-18. 28-29; 8,16-19. 26-29. 38-42; 10,38; 12,47-50). Aki Isten dicsőségét keresi az hisz az Úr Jézusban (Jn 5,44). Az Úr Jézusban való hit tetszik Istennek. (Jn 6,28-29). Az Atya adja az Úr Jézusnak azt, aki hisz, és aki benne hisz az Atya kezében van (Jn 6,37. 44-45; 6,64-65; 10,29). Aki hisz, meglátja Isten dicsőségét! (Jn 11,40).

¹³ Így történt még Lázár halálakor: „ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι καὶ ἐτάραξεν ἑαυτὸν” (Jn 11,33); a Jeruzsálembe való bevonulása után a földbe esett búzaszem példáját követően „ἡ ψυχὴ μου τετάρακται” (Jn 12,27); és amikor az elárulásáról beszélt az utolsó vacsorán „Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι” (Jn 13,21). Ez utóbbival kapcsolatban Köstenberger megjegyzi, hogy az Úr Jézus esetében a nyugtalanság, nem valakin hirtelen úrrá levő rettegést jelent, hanem annak felismerését, hogy milyen sötét az út előtte, amelyen Isten vezeti. (Köstenberger, *John*, 380.)

¹⁴ A szeretet témája szintén jellemző a kapcsolódó szakaszra: a hívő tanítványok szeretik egymást és az Úr Jézust, az Úr Jézus és az Atya is szereti őket. Az Úr Jézus úgy szereti őket, ahogyan őt az Atya. A tanítványok engedelmessége, egysége összefüggésben van a szeretetükkel. (Jn 13,1. 3-11. 12-17. 21. 34-35; 14,2-3. 12-14. 15-16. 20-21. 23-24. 31; 15,1-10. 11. 12-17; 16,27; 17,11. 21-23. 24. 26)

¹⁵ Lásd: Jn 1,45. 49-50; 2,11; 6,67-71; 16,29-30

¹⁶ Ahogy korábban Tamás is: Jn 11,16

¹⁷ Néhány példa: Jn 2,19-21; 6,47-51; 7,33-36; 8,21-22. 28; 10,11. 15. 17-18; 12,7-8. 23-33

¹⁸ Néhány példa: Jn 5,18; 7,1. 7. 19-26. 30; 10,31-33; 11,8. 16. 53-54

¹⁹ Csak feltámadása után értették meg a tanítványok mit jelentettek az Úr Jézusnak a templom lerombolásáról mondott szavai. (Jn 2,22) Nem értették, az Úr Jézus tettét, hogy számárcsikón vonul be Jeruzsálembe, csak miután megdicsőült. (Jn 12,16). Ahogy a sokaság nem érti, úgy a tanítványok sem, hogy mit jelent, hogy az Úr Jézusnak fel kell emeltetnie. (Jn 12,34-36). Nem értették, hogy Júdás valóságosan elárulja őt (Jn 13,22-29). Nem értették igazán, hogy mit jelent, hogy nemsoká nem látják őt (Jn 16,16-18).

²⁰ Két példa az Úr Jézushoz közel állóktól: 1) Márta hitte, hogy az Úr Jézus Isten Fia, a Krisztus, mégis Lázár felépülését, csak az Úr Jézus jelenlétében tudta elképzelni. Így Mária is (Jn 11,21. 27. 32); 2) A feltámadás után Tamásnak hangzik el a következő válasz miután kételkedett, mert nem látott: „Mivel látsz engem, hiszel: boldogok, akik nem látnak és hisznek.” (Jn 20,24-29)

²¹ Frederick W. Danker és mtsai., szerk., „παράσσω”, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature (BDAG)* (Chicago: University of Chicago Pres, 2000), 990–91.

²² Frederick W. Danker és mtsai., szerk., „πιστεύω, 2.”, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature (BDAG)* (Chicago: University of Chicago Pres, 2000), 817.

²³ A hangsúlyozás elve: Almási Tibor, *Hermeneutika A Bibliaértelmezés Elmélete és Gyakorlata* (Szokolya: GyúRó Art-Press, 1999), 49.

²⁴ Cél az is, hogy mindez örömmre vezessen (Jn 15,11. 13), és a tanítványok szeresség egymást (Jn 15,17).

²⁵ A „καὶ” kötőszónak adott esetben lehet eredményt bevezető jelentése, különösen imperativust követően, így van Mt 4,19-ben. (Frederick W. Danker

és mtsai., szerk., „καί, 1/b/ζ”, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature (BDAG)* (Chicago: University of Chicago Pres, 2000), 495.)

²⁶ Hasonlóan érvel A.W. Pink: A.W. Pink, „A.W. Pink’s Commentary on John and Hebrews”, studylight.org, elérés 2018. május 12., <http://www.studylight.org/commentaries/awp/john-14.html>.

²⁷ Carson, *The Gospel According to John*, 487–88.

²⁸ Robertson említi ezt az esetet. A.T. Robertson, „Robertson’s Word Pictures of the New Testament”, studylight.org, elérés 2018. május 12., <http://www.studylight.org/commentaries/rwp/john-14.html>.

²⁹ A két imperativust tartja a legjobb megoldásnak Leon Morris (Morris, *The Gospel According to John*, 566.) és D.A. Carson is kommentárjukban: (Carson, *The Gospel According to John*, 487–88.) Meyer említi, hogy Cyril, Gothic, Nonnus, Theophylact, Euth. Zigabenus, Bengel, Lücke, Hengstenberg és Godet is ezt az értelmezést választották. (Heinrich August Wilhelm Meyer, „Heinrich Meyer’s Critical and Exegetical Commentary on the New Testament”, ford. Peter Christie, biblehub.com, elérés 2018. május 12., <http://biblehub.com/commentaries/meyer/john/14.htm>.) Alford még említi Augustinust: (Herny Alford, „Greek Testament Critical Exegetical Commentary.”, studylight.org, elérés 2018. május 12., <http://www.studylight.org/commentaries/hac/john-14.html>.)

³⁰ Nem zárható ki teljesen az első indicativusi alakot tartalmazó változat, bár az ott felvetett kérdések, és a két felszólító módú változatnál bemutatott érvek, az utóbbit teszik a legvalószínűbbé.

³¹ Robertson megjegyzi, hogy hasonló ismétlés található Jn 14,27-ben. (Robertson, „Robertson’s Word Pictures of the New Testament”, Jn 14:1 vers kommentárja.)

³² F. F. Bruce, *The Gospel of John: Introduction, Exposition, Notes* (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1983), 297.

MI JELLEMZI A BAPTISTA FIATALOKAT A 2016-OS BAPTISTA IFJÚSÁGKUTATÁS SZERINT?

BACSÓ BENJAMIN
MABIM elnök

BEVEZETÉS

Hamarosan elérhetőek lesznek a 2016-os reprezentatív ifjúsági kutatás adatai. Ezek várhatóan a vallásosság további visszaszorulásáról fognak szólni a fiatalok körében. „... Európa mai szellemi, spirituális környezetét a modernitás és a poszt-modernitás határozza meg, ami kétségbevonja a kereszténység igazságra támasztott igényét, így nemcsak a keresztény hit, de az ember is krízisbe kerül.”¹ – ahogyan Bodó Márta megfogalmazta. Ebben a környezetben különösen is aktuális és érdekes kérdés, a magukat baptista fiataloknak valók hithez, társadalomhoz családhoz és a munka világához való hozzáállását vizsgálni. A 2016-ban egy hosszabb előkészítés után, melyben részt vett Kocsis-Nagy Zsolt és Székely Levente is. A felmérés egy online kérdőíven jutott el a baptista ifjúságokhoz, ahol a helyi ifjvezető segítségét kértük, hogy a kitöltést hirdesse. Ennek eredményeként 611 válasz érkezett, sajnos a kérdőív végére, főleg a demográfiai adatokhoz kapcsolódóan a választ megtagadók száma nőtt. Legutóbb 2003-ban volt hasonló méretű ifjúság felmérés, akkor 856 fiatal töltötte ki a kérdőívet².

A BAPTISTA FIATALOK LELKI ÉLETE

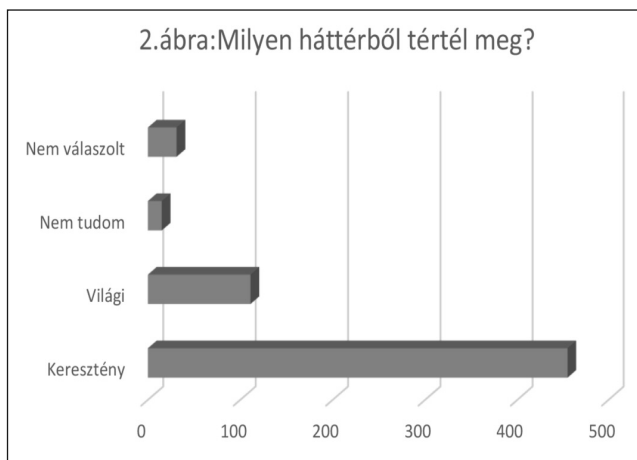
Egy olyan társadalomban, ahol a vallással és hittel kapcsolatos kérdések szenzitivitása egyre inkább nő, a magukat baptistának való fiatalok között érdemes megnézni a lelki életükkel kapcsolatosan néhány szempontot. A magyar ifjúságkutatás nagymintás 2012-es kutatása azt mutatja, hogy a fiatalok 4%-a jár hetente vagy hetente többször templomba, míg a 15-29 közötti korosztály 46% soha nem jár³. A 2016-os ifjúságkutatás felhívja a figyelmet arra, hogy a vallásos szocializáció egyik legfontosabb mutatószáma a vallási szertartásokon

való megjelenések gyakorisága. A 15–29 évesek 4 százaléka jár legalább heti gyakorisággal valamilyen egyházi szertartásra, további 5 százalékuk pedig havonta, vagy havonta néhányszor látogat esküvőktől, temetésektől, családi eseményektől eltekintve vallási szertartásokat.

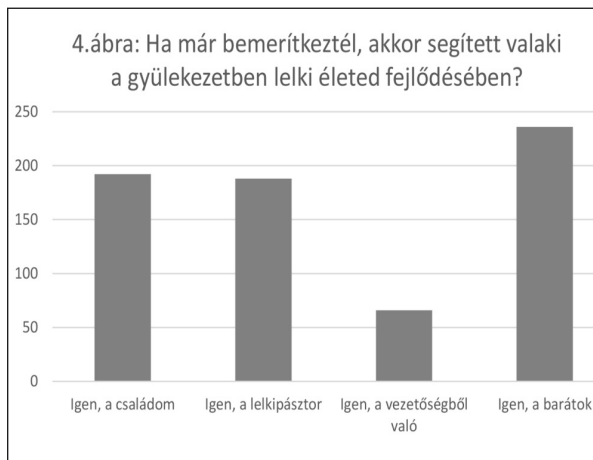
Ezzel szemben közel felük soha sem jár ilyen rendezvényekre, 18 százalékuk pedig éves gyakoriságnál is ritkábban látogat egyházi eseményeket.⁴ Ezen adatok után kifejezetten pozitívnak számít, hogy a kérdőívet kitöltők között a válaszadók 54%-a legalább hetente eljár istentiszteletre, 29%-uk pedig hetente többször is részt vesz istentiszteleteken. Ide kell értenünk az ifjúsági istentiszteleteket is, jól látható ez az állapot az 1.ábrán is. Általánosságban elmondható, hogy a baptista közösség egyik sajátossága a tudatos döntés fontossága és ehhez mérten az erős gyülekezeti kötődés, amely a különféle gyülekezeti rendezvények látogatásában is megnyilvánul. Ugyanakkor egy érdekesség, hogy a válaszadók 7% havonta vagy csak ritkábban jut el a közösségbe. Nyilván ilyen módon a gyülekezeti kötődés kevésbé erős.

Valószínűleg tovább árnyalja a képet, hogy milyen háttérből érkezett az adott személy a baptista közösségbe. A Magyarországi Baptista Ifjúsági Misszió (MABIM) szempontjából jelentősnek mondható, azon adat is, hogy milyen háttérből érkező fiatalok elérését tudja megtenni. A válaszadók 74,1%-a keresztény háttérből érkezett (455 fő), ami jól mutatja, hogy azokat éri el elsősorban akik valamiféle keresztény háttérrel már rendelkeznek, a szülők, nagyszülők révén, ezt mutatja a 2.ábra.

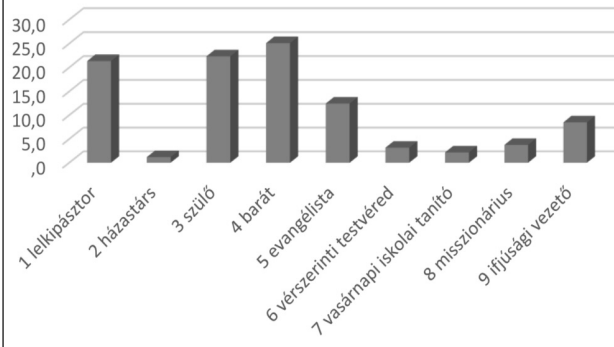

Rendkívül fontos visszajelzés, hogy a megtérésig vezető úton, ki az, aki emberileg a legnagyobb hatással van egy adott illetőre. A baptista fiatalok több személy közül választhattak. A megkérdezettek legnagyobb része 25,1%-a a barátokat jelölte meg. Az ifjúsági korosztályban a kortárs

csoport jelenti a referencia csoportot vagyis a hatása jelentős. Az ifjúsági munka és a jövő szempontjából jelentős, hogy mennyire tudnak a fiatalok a baptista közösségen belül mély kapcsolatokat kialakítani. A fiatalok megtérésében a másik hangsúlyos szerepet a szülők viszik, a válaszadók 22,3%-a jelölte meg őket, mint akiknek döntő hatásuk volt a megtérésben. Ezek után a lelkipásztorok 21,3%-a jelölte meg a válaszadóknak őket. ebből következik, ha a barátok, szülők és a lelkipásztor hatása összeadódik és nem kioltja egymást, eredményes missziót tud folytatni egy-egy helyi közösség. A baptista gyakorlat szerint a megtérést a bemeztetés követi. A gyakorlati ifjúsági munkában felmerül a kérdés, hogy a bemeztetés után kitől számíthat és kaphat segítséget egy-egy fiatal. Megkérdeztük, hogy kitől kapott segítséget a fejlődésben, több személyt és csoportot is meg lehetett jelölni. Az eredmény ugyan azt mutatja, hogy a barátok, szülők és a lelkipásztor segít a leginkább a lelki életben való fejlődésben, igaz többek megjelölték a vezetőket is egy-egy gyülekezetben (4.ábra).

3.ábra:Emberileg ki volt a legnagyobb hatással rád a megtérésedben?

Ez a „lelki érettség” vagy „életszentség” azonban a „vallásosság-nak” (vagy még helyesebb hitnek mondani) már olyan érett megnyilvánulási formája, ami döntően egy hosszadalmas lélektani folyamat, egy kiteljesedő, kivi-rágzó személyiségfejlődés következménye lehet. Ehhez azonban nélkülözhetetlen a Biblia

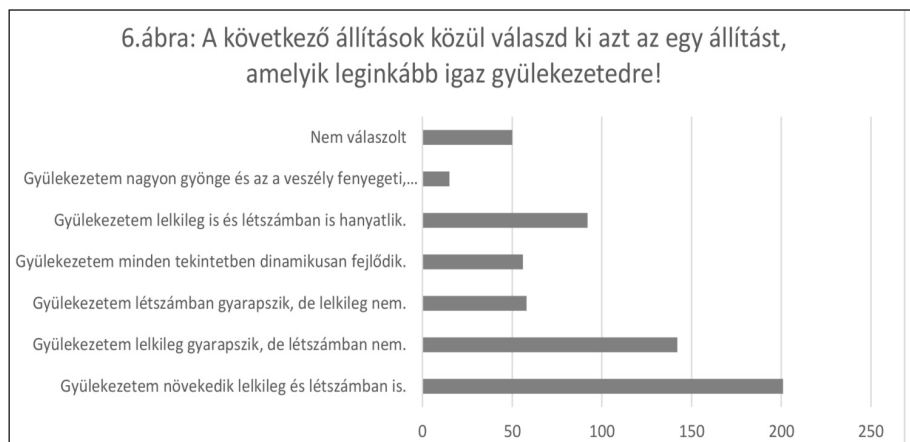

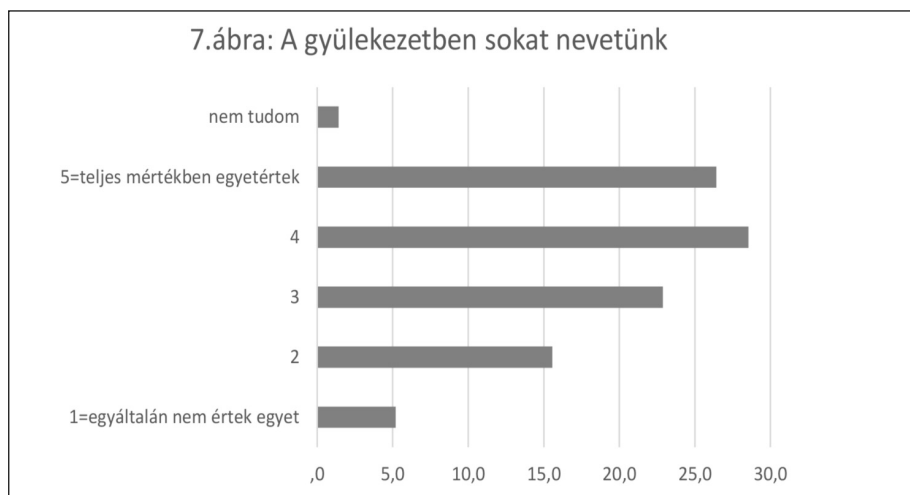
alapos ismerete. Fel kell tennünk a kérdést, hogy milyen gyakran olvasnak Bibliát a baptista fiatalok? Ezen kutatásban résztvevők döntő része inkább naponta olvassa a Bibliáját (5.ábra). További kutatást igényel a Bibliaolvasás hogyanja. Azaz, milyen platformon, mennyi ideig, milyen szakaszokat

olvasnak. Nyilván egyre elterjedtebb a különféle elektronikus eszközök használata.

„Legyetek az igének cselekvői, ne csupán hallgatói, hogy be ne csapjátok magatokat.” (Jak. 1,22). A Bibliaolvasásból kell, hogy következzen a helyes életgyakorlat. Erre nézve egyetlen pozitív példát hoznék a kutatásból az adakozás témakörében. A baptistákra világszerte jellemző, hogy a gyülekezeteket saját adományaikból tartják fenn. „Szabad államban, szabad egyház!” Ennek pedig az önfenntartó gyülekezetek az alapjai. A megkérdezett fiatalok 65,5% a szokott adakozni, amely alapvetően pozitívnak mondható és biztató a jövőre nézve. Minél kisebb egy közösség, annál nagyobb a jelentősége az egyéni hozzájárulásnak.

A képet árnyalja a megkérdezett fiatalok gyülekezetről alkotott képe. 201 fiatal látja úgy, hogy a gyülekezete lelkileg és létszámban is növekszik, 56-an kifejezetten dinamikusnak látják a növekedést. (6.ábra) Mi áll ezen adatok mögött? Elmondható, hogy azok, akik így látják gyülekezetüket, városokban élnek.

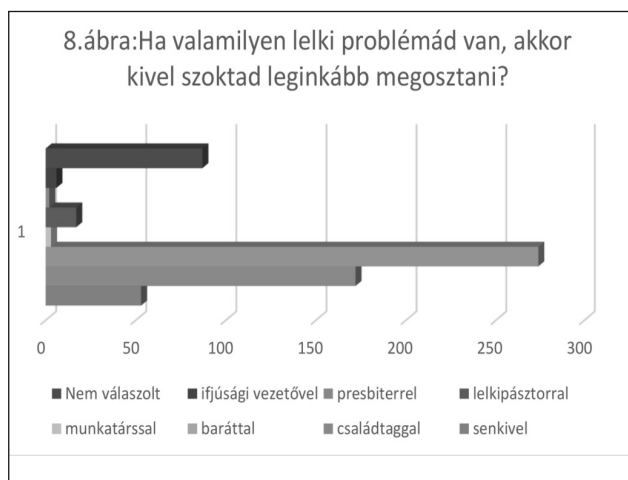

Míg 15-en kifejezetten veszélyesnek ítélik meg a helyzetet, már ami a gyülekezet létét illeti, ugyanis a megszűnés fenyegeti őket. Ők jórészt kisebb településeken élnek. Ehhez mérten a gyülekezetekkel való elégedettség is megjelenik a fiatalok között. A válaszolók 70,6%-a jól illetve kifejezetten jól érzi magát a gyülekezetben.

Ezt támasztja alá a 7.ábra is. A kérdés az volt, hogy mennyire igaz az az állítás, hogy sokat nevetnek a gyülekezetben. Egy 1-5 közötti skálán, jól látható az eredmény százalékos megoszlása. Amennyiben a vezető feladatát úgy értékeljük, mint légkörteremtés vagy lehetőség teremtés, akkor a nevetés, mint a jókedv és az öröm megjelenése kifejezetten jó képet mutat. Christian A. Schwarz: A gyülekezet természetes fejlődése c. könyvében említi a szeretetteljes kapcsolatokról, hogy a gyülekezetben lévő jókedvnek milyen fontos szerepe

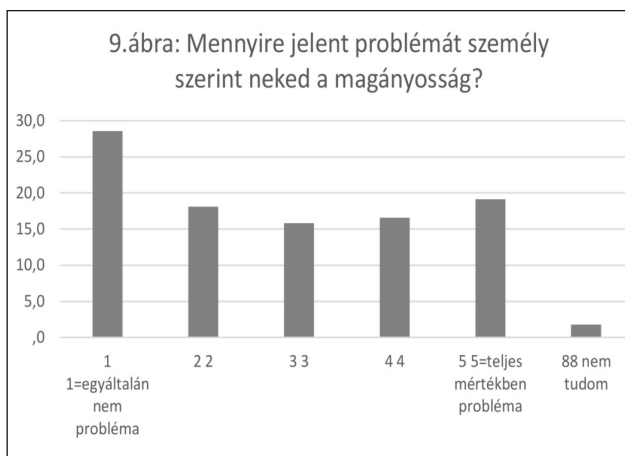
van a növekedés és a gyülekezeti egészség szempontjából.⁵ Az ifjúsági munkában, a gyülekezeti légkör megtartó erejének egyik jele lehet, ha a jókedv is megjelenik. Nyilván nem arról van szó, hogy túlzásba vitt módon valamiféle stand-up comedy történik, hanem sokkal inkább arról, hogy a szeretet-

teljes kapcsolatokban lehet együtt sírni és együtt nevetni is. Mindenestre úgy látszik, hogy a jókedv mutat összefüggést a gyülekezet megítélésével kapcsolatban is.

A 8. ábra kifejezetten fontos a lelkigondozás szempontjából. Fentebb már jeleztem, hogy a kortárs csoport jelentős hatása figyelhető meg nem csak a megtérésnél, hanem a lelki érettségben való növekedésben is. A legnagyobb különbséget azonban a probléma megbeszélésénél láthatjuk. A válaszadók közel fele a barátjával beszél meg a problémát, aztán a családdal. Érdekes módon sokan érzik úgy, hogy nincs kivel vagy nem akarják senkivel megbeszélni a gondokat.

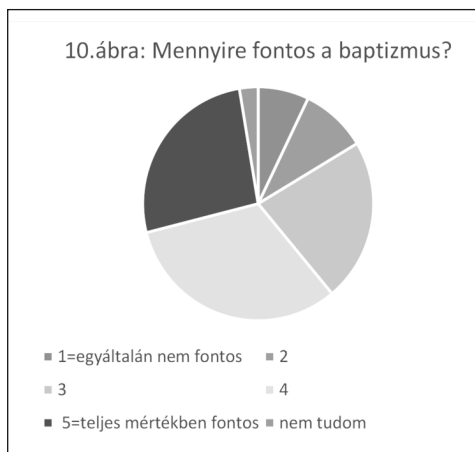
A vártnál kevesebben jelölték meg a lelkipásztort, akit megkeresnének egy-egy lelki problémával. Mi lehet ennek az oka? Hogyan lehet ezen segíteni? Ezek a kérdések további kutatásra várnak. Érdekes tisztázni a lelkipásztor szerepét és azt is, hogy megvannak-e a megfelelő

csatornák, amelyeken keresztül segítséget lehet kérni. Van-e ilyen kultúrája egy-egy gyülekezetben? Vagy éppen „ciki” még a lelkipásztortól is segítséget kérni? Egy-egy nehéz helyzetben egyedül maradni felerősítheti a magányosság érzését. A baptista fiatalok pedig a magányosságot jelölték meg a mai fiatalok egyik legjelentősebb problémájának. Ami ennél nagyobb kihívásokat rejt magában, hogy nem csak úgy 35,7% általánosan látják problémának, hanem őket magukat is érinti. A válaszadók 35,7%-a jelezte, hogy neki kifejezetten problémát okoz. Miért? Adódik a kérdés, amely további vizsgálatra szorul.

A tapasztalat azt mutatja, hogy azok érzik magukat magányosnak, akik egy kisebb ifiben egyedül vannak. Nincs korosztályuk, keresztény barátjuk a gyülekezetből. Másodszor azok is sokszor küzdenek a magánnyal, akik továbbtanulás vagy munka miatt, kénytelen kilépni a megszokott környezetből és nehezen tudnak egy már meglévő gyülekezetbe csatlakozni. Különösen is jelentős kihívásokkal szembesül az a fiatal, aki Budapestre érkezve a „bőség zavarával” találkozva egyik gyülekezetből a másikba megy megnehezítve ezzel a saját maga számára is a kapcsolódást. A sokféle közösség közötti választási lehetőség, nem is tűnik egyszerűnek. Harmadszor meg kell említeni a „társas magányt” is. A fiatalokat is érinti, hogy egy közösség periferiájára kerülnek és

10. ábra: Mennyire fontos a baptizmus?

nem találunk a maguk számára társaságot. Ezen gondolatok további kutatást indukálnak, hiszen a közösségünk elemi érdeke, hogy ne csak értsük a problémát, hanem valódi megoldással tudjunk előállni.

Ugyanakkor jó hírt jelent a Magyarországi Baptista egyház szempontjából, hogy az elmúlt időszakban pozitív irányú változások történtek a baptista identitáshoz való ragaszkodás nyomán. A megkérdezettek jelen 58,5%-nak kifejezettn fontos a baptizmus.

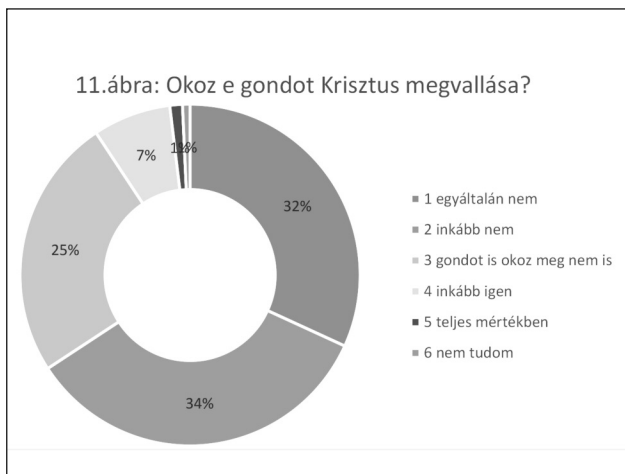
A posztmodern világban élő mai fiatalok, arra, hogy hiszel a csodákban 328-an (53,4%) válaszoltak határozott igennel. Miért olyan fontos ez? A kereszténységen belüli különféle irányzatok igyekeznek a bibliai csodák létét tagadni, hitelteleníteni. A baptista hitvallás és gondolkodás központi részét képezi a Biblia tekintélyének elismerése és ehhez való ragaszkodás. Ebből táplálkozik a bizonyágtétel. Vagyis annak megvallása, hogy Jézus a Krisztus. Éppen ezért nem is meglepő, hogy a válaszadók 2/3-nak nem okoz megvallania a hitét. Ez missziói szempontból pozitív reménykedésre ad okot.

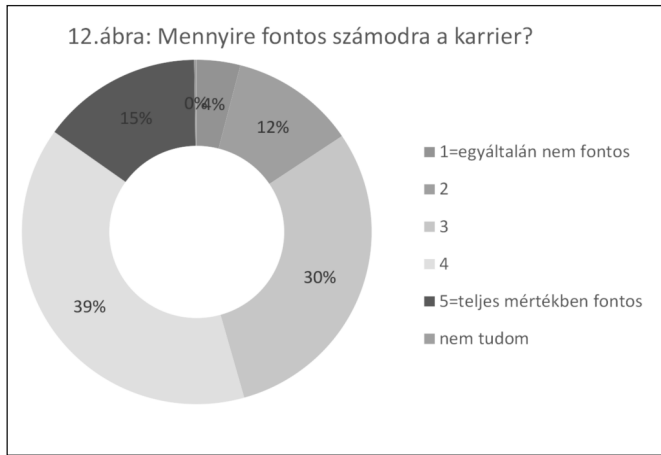
További érdekesség, hogy a megkérdezettek, arra a kérdésre, hogy hisznek e a horoszkópban a valid válaszadók 88,7% adta a „határozottan nem hiszek benne” választ.

TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁS ÉS TÁRSADALMI KÉRDÉSEK

Nincs könnyű helyzetben az a szülő, aki szeretne gyermekének segíteni a pályaválasztásban. A baptista közösségen belül végbemenő változások ugyanakkor azt mutatják, hogy egyre nagyobb szükség van ilyen irányú segítségre is. A fiatalok számára ugyanis fontos a karrier. Ez pedig

11. ábra: Okoz e gondot Krisztus megvallása?

a mobilitás kérdését jelentősen meghatározza. Nem csak a hosszabb-rövidebb külföldi tanulás és munka kérdését veti fel, hanem a határokon belüli mozgásokat is. Mert egy kisebb gyülekezet szempontjából nincs lényeges különbség, hogy külföldre

vagy az ország egy másik szegletébe távozik e az adott illető. Egy másik aspektusát jelenti ennek a kérdésnek a baptistákra olyan jellemző „önkéntes szolgálat”. Tulajdonképpen az önkéntességre épül nagy mértékben egy-egy helyi gyülekezet élete. Akinek azonban a karrier kiemelkedő helyre kerül, jóval kevesebb ideje lesz a szolgálatra. Tanulgatni kell jó választ adni erre a kérdésre is. A szocializmus idején a baptisták jó részének ugyanis nem volt lehetősége jelentős karrierre befutni. Ma azonban többek között éppen a gyülekezetben is megszerzett képességek (pl. magas érzelmi intelligencia, közönség előtti kiállás, csapatmunka stb.) igen magasan értékelték a munkaerő piacon. Vagyis megnyílt a lehetőség jelentős karriert befutni. Hogyan lehet a munkát és a magánéletet egyensúlyban tartani? Hogyan lehet a munkát és a szolgálatot megfelelően beépíteni egy hívő ember életébe? Olyan kérdések ezek amelyekre fontos lesz a közeljövőben megfelelő válaszokat adni.

A politika tekintetében jól látható, hogy alapvetően inkább nem foglalkoznak vele a válaszadók. Ennek hátterében az egyébként is apolitikus fiatalság állhat, azonban ez is további kutatást igényel. Mennyire van ott a politikából való kiábrándulás?

BEFEJEZÉS

Ezen írás csak néhány jellemzőjét tudja bemutatni a kutatásnak. A tervekben szerepel a kutatási anyag teljes közlése és a részletekbe menően a kutatás folytatása. A lelkipásztoroknak és ifjúsági munkásoknak azonban ezen adatok is rejtenek feladatokat és kihívásokat. Egy átalakuló és változó társadalomban a baptista ifjúsági misszió is változásokon megy keresztül. Fontosnak tartjuk, hogy ne csak kövessük a változásokat, hanem ahol lehetőségünk van, ott pozitív irányba segítsük őket. Azzal is tisztában vagyunk, hogy nem minden változás hoz magával fejlődést. Ugyanakkor tudjuk, hogy a fejlődés minden esetben változással jár.

JEGYZETEK

¹ Bodó Márta: A keresztyén hit szerepe. In: Vigilia 2013/2. 103-112. oldal, 108.p

² Szolgatárs 2004/1.szám

³ Rosta Gergely: Hit és vallásgyakorlat. 319.p

⁴ http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf (utolsó letöltés: 2017. okt. 30)

⁵ Christian A.Schwarz: A gyülekezet természetes fejlődése, 37.p